

T.C
ZONGULDAK BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

MİYASE SERTBARUT'UN ÇOCUK ÖYKÜLERİNİN
DEĞERLER EĞİTİMİ BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

Merve Hülya Kibar Furtun

Zonguldak 2019

T.C
ZONGULDAK BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

MİYASE SERTBARUT'UN ÇOCUK ÖYKÜLERİNİN
DEĞERLER EĞİTİMİ BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

Hazırlayan
Merve Hülya Kibar Furtun

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Serdar Savaş

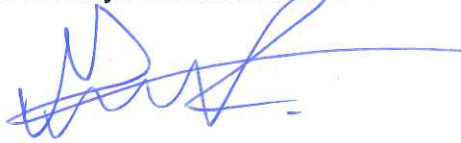
Zonguldak 2019

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Yüksek Lisans Tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım kılavuzuna uygun davranıldığını taahhüt ederim.

... / ... / 2019

Merve Hülya KİBAR FURTUN

T.C.
BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Türkçe Eğitimi Anabilim Dalında 125282111003 numaralı Merve Hülya KİBAR FURTUN'un hazırladığı "Miyase SERTBARUT'un Çocuk Öykülerinin Değerler Eğitimi Bağlamında İncelenmesi" konulu YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 06/08/2019 Salı günü saat 14:00'da yapılmış, sorular sorulara alınan cevaplar sonunda tezinin onayına OYBİRLİĞİYLE karar verilmiştir.

Başkan

Dr. Öğretim Üyesi Serdar SAVAŞ (Danışman)

Üye

Dr. Öğretim Üyesi Demet SANCI UZUN

Üye

Dr. Öğretim Üyesi Erhan YEŞİLYURT

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

28/08/2013

Doç. Dr. Ertuğrul YILDIRIM
Enstitü Müdür

ÖZET

Kurum : ZBEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı
Tez Başlığı : Miyase SERTBARUT'un Çocuk Öykülerinin Değerler Eğitimi Bağlamında İncelenmesi
Tez Yazarı : Merve Hülya Kibar Furtun
Tez Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Serdar Savaş
Tez Türü, Yılı : Yüksek Lisans Tezi, 2019
Sayfa Adedi : 147

Çocuk kitaplarının birtakım duyarlılıkları dikkate alınarak kaleme alınması gerekmektedir. Kitaplarda geçen olayların ve okuyucuya sunulan kahraman profillerinin çocuğun, “doğru olanı yapma” fikrini güdüleyici özellikte olmaları beklenmektedir. Doğru olanı yapma konusunda zihninde ve ruhundaki boşlukları dolduramayan bir çocuk, yetişkin olduğunda hayatının pek çok alanında kişisel ve sosyal problemlerle karşılaşacaktır. Bu nedenle, öznesi çocuk olan kitapların yazarlarına da büyük sorumluluklar düşmektedir.

Bu doğrultuda çalışmada çocuk edebiyatı alanında ortaya koyduğu eserler ve radyo oyunlarıyla pek çok ödül almış olan Miyase Sertbarut'un çocuk öykülerinde aktarılan unsurları eğitim ve değerler bağlamında ortaya koymak amaçlanmıştır.

Miyase Sertbarut, çocuk gerçekliğine riayet ederek ve modern çocukluğun ilerleyişi ve gelişimini önemseyerek eser ortaya koyan bir yazardır. Türkçe ders kitaplarında eserlerine en çok yer verilen yazarlar arasında yer almaktadır. Özellikle öykülerinin (Dilim Dilim Güzel Dilim, Kınalı Keklik, Emine Teyzenin Çilek Reçeli, vb.) dinleme ve okuma metinleri için kullanıldığı tespit edilmiştir. Buna rağmen yazarın öykülerindeki eğitsel değerleri ve bu değerlerin aktarımını derinlemesine inceleyen bir çalışma yapılmamıştır. Bu çalışma Miyase Sertbarut'un öykülerinin değerler eğitimi bağlamında incelemesini; öykülerin Millî Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenen *kök değerler*le ilişkisinin tespit edilmesini ve yazarın öykülerindeki pek çok eğitsel değerın aktarım şeklinin ortaya çıkarılmasını kapsamaktadır.

Nitel araştırma yaklaşımı esas alınarak yapılan bu çalışmada, Sertbarut'un 9 öykü kitabında yer alan 49 öykü betimsel analiz yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Miyase Sertbarut'un öykülerinde işlediği değerler, doğrudan metne dayalı bir değer saptaması şeklinde çözümlenmiştir. İlgili alanyazın taranarak öykülerdeki değerlerin tespit edilmesinde kullanılmak üzere tematik bir sınıflama tercih edilmiştir.

Çalışmada, “öykülerde ideal insan eğitiminde öncelenen değerler nelerdir? Öykülerde ideal insan eğitiminde istenmeyen davranışlar nelerdir? MEB tarafından öğretim programlarında belirlenen *kök değerler* ile Miyase Sertbarut'un öykülerinde tespit edilen değerlerin ilişki durumu nasıldır?” şeklindeki alt problemlere yanıt aranmıştır.

Öykülerde ideal insan eğitiminde öncelenen değerlere dair 11 tema başlığı altında 68 değere rastlanmıştır. İdeal insan eğitiminde istenmeyen davranışlarla ilgili ise 9 tema başlığı altında 54 olumsuz davranışa rastlanmıştır. Öykülerde en çok işlenen değerler arasında sevgi değeri kapsamında hayvan ve doğa sevgisi gelmektedir. Ardından sırasıyla çevre duyarlılığı ve hayal kurma değerlerinin en sık işlenen değerler olduğu tespit edilmiştir. Öykülerde en az işlenen değerler ise adalet, vatanseverlik ve kültürel değerlerdir.

Son olarak öykülerde tespit edilen tematik değerlerin MEB'in öğretim programları için belirlemiş olduğu *kök değerler* ile ilişki durumuna bakıldığında, en sık işlenen kök değerinin “sevgi” olduğu tespit edilmiştir. Sevgi değeri kapsamında en sık tekrar eden değerler arasında hayvan ve doğa sevgisi bulunmaktadır.

Anahtar kelimeler: Çocuk Edebiyatı, Değerler Eğitimi, Öykü, Türkçe Öğretimi, Miyase Sertbarut

ABSTRACT

Institution : ZBEU Institute of Social Sciences, Department of
Turkish Education

Title : An Examination of Miyase SERTBARUT's Children
Stories within Values Education Context

Author : Merve Hülya Kibar Furtun

Advisor : Asst. Prof. Dr. Serdar Savaş

Type of Thesis, Year : MSc. Thesis, 2019

Total Number of Pages : 147

Children books should be written with consideration of some sensitive aspects. The events and hero profiles introduced in the books are expected to encourage children's desire of "doing the right thing". A child who could not fulfill his or her innate thirst for learning "what is good" would be more likely to experience personal as well as social problems when they grow up. Thus, book authors carry great responsibilities when their audience are children.

In this respect, this study aims to identify the "values" conveyed in Miyase Sertbarut's --an award-winning author of numerous child literature pieces and radio plays-- stories within the context of education and values.

Miyase Sertbarut is a writer who complies with the reality of the child and cares about the progress and development of modern childhood. Moreover, Sertbarut is among the authors whose works are most frequently included in the textbooks of Turkish Course. Her stories (e.g., *Dilim Dilim Güzel Dilim*, *Kınalı Keklik*, and *Emine Teyzenin Çilek Reçeli*) are found to be used especially for listening and reading texts. Nonetheless, no study to this day has examined the educational values included in her stories and how these values are transferred to the readers in detail. This study covers an examination of Miyase Sertbarut's stories from the context of values education; the identification of the the relationship between the stories and the "root values" determined by the Ministry

of National Education (MoNE), and the identification of the ways in which various educational values are conveyed in the author's stories.

This study employed a qualitative research approach and examined 49 stories from 9 story books written by Serbarut through thematic analysis. The values that Miyase Sertbarut convey in her stories are distilled directly from the texts, and then analyzed. A thematic classification was preferred to determine the values in the stories by scanning the relevant literature.

In the study, the following questions guided the inquiry: “What are the prioritized values in ideal human education reflected in the stories? What are the undesirable behaviors in ideal human education reflected in the stories? What is the relationship between the “Root Values” determined by MoNE and the values identified in Miyase Sertbarut’s stories?”

In the stories, 68 values were identified, and these values are organized under 11 value themes regarding the prioritized values in ideal human education. As to the undesirable behaviors in ideal human education, 54 negative behaviors were identified and organized within 9 themes. The most frequently conveyed values in the stories were the love of animals and nature within the love value domain. Then, environmental sensitivity, dreaming and healthy living values were found to be the most frequently covered values in respective order. The least frequent values in the stories were justice, patriotism and cultural values.

Finally, the examination of the relationship between the thematic values identified in the stories and the “root values” of MoNE revealed that the most frequently conveyed root value was “love”. Within the scope of this value, the love of nature and animals were among the most frequent values.

Keywords: Children Literature, Values Education, Story, Turkish Education
Miyase Sertbarut

ÖNSÖZ

İnsanlık için yaşanabilir bir dünya inşa etme arzusu içerisinde olan milletlerin ideal insan yetiştirme konusunda sarf ettiği çaba ve attığı adımlar, değerler eğitiminin önemini attırmaktadır. Son yıllarda toplumu bir arada tutan ve onun ilerlemesine katkı sağlayan değerler de dahil olmak üzere, özellikle çocukluk çağından itibaren yapılandırılması hedeflenen karakter eğitiminin önemine vurgu yapılmaktadır. Ülkemizde de bu alanda önemli adımlar atılmıştır. Bu konuda gerçekleştirilen en güncel faaliyet, 2018 yılında Millî Eğitim Bakanlığı'nın öğretim programlarında *kök değerler* olarak anılan on farklı değer eğitimi-öğretim sürecine dâhil edilmesini salık vermesi olmuştur.

Son yıllarda özellikle değerler eğitimi ve çocuk edebiyatı arasındaki ilişkiyi ortaya koyan kuramsal ve uygulamalı çalışmalar hız kazanmıştır. Bu durum günümüzde çocuklar için yazmakta olan yazarların eserlerindeki değerlerin mevcut durumu tespit edilmek konusunda bir eğilime neden olmuştur. Bu bağlamda, çalışmada da, hâlâ çocuklar için yazmakta olan Miyase Sertbarut'un öykülerindeki değerler incelenmiş ve öğretim müfredatlarında yer alan *kök değerler*le olan ilişkisi ortaya konmuştur.

Çalışmada değerlerin tespit edilmesi için titiz bir süreç takip edilmiştir. Batılı araştırmacıların ortaya koyduğu sınıflamaların dışına çıkılarak metne dayalı tematik bir yaklaşım izlenmesine karar verilmiştir. Çünkü değerler kesin sınırlarla birbirinden ayrılmadığı gibi edebi metinlerin doğası gereği, kurgunun esas alınmasının önemli olduğu konusunda mutabık kalınmıştır. Bu süreçte özellikle tematik yaklaşımı benimsemiş olan lisansüstü çalışmaların sınıflamalarından da yararlanılmıştır.

Uzun bir aşamadan geçen ve zaman zaman bir takım özel nedenlerle sekteye uğramış olan çalışmalarım boyunca anlayışlı davranarak yardımlarını esirgemeyen danışmanım sayın Dr. Öğretim Üyesi Serdar SAVAŞ'a; çalışmamı özveriyle inceleyerek yapıcı eleştirilerde bulunan değerli hocalarım sayın Dr. Öğretim Üyesi Demet SANCI UZUN ve Dr. Öğretim Üyesi Erhan YEŞİLYURT'a teşekkürlerimi sunarım. Çalışma sürecinde sabrıyla bir kez daha iyi bir hayat arkadaşı olduğunu gösteren sevgili eşim Serkan FURTUN'a; sahip

olduğum değerleri boręlu olduğum sevgili annem, babam ve kardeşim Hüseyin Safa KİBAR'a; eğitimin tesadüflere bırakılmayacak kadar ciddi bir sorumluluk olduğunu bana bir kez daha hatırlatan canım oğlum Kadir Enes'e, bu süreçte beni cesaretlendiren çok değerli ęalıřma arkadaşlarım Dr. Öğretim Üyesi şenay BAş ve Arş. Gör. Sare TÜRKMEN'e de ayrıca teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ	viii
İÇİNDEKİLER	x
TABLolar LİSTESİ	xiii
KISALTMALAR DİZİNİ	xiv
GİRİŞ	1
1. KURAMSAL ÇERÇEVE	8
1.1. Çocuk	8
1.2. Çocuk Edebiyatı.....	8
1.2.1. Çocuk Edebiyatının Tarihi Gelişimi	10
1.2.2. Çocuk Edebiyatının Temel Öğeleri	12
1.2.2.1. Dil ve anlatım.....	12
1.2.2.2. Tema ve Konu.....	13
1.2.2.3. İleti	14
1.2.2.4. Kahraman.....	15
1.2.2.5. Resim	15
1.2.3. Okuma Kültürü ve Çocuk Kitaplarında Olması Gereken Özellikler	16
1.3. Değer Kavramı.....	18
1.4. Değer Eğitimi.....	19
1.4.1. Dünyada ve Türk Eğitim Tarihinde Değer Eğitimi	23
1.5. Çocuk Edebiyatı ve Değer Eğitimi İlişkisi	24
1.6. Miyase Sertbarut'un Hayatı, Sanatı ve Eserleri.....	26
1.6.1. Miyase Sertbarut'un Hayatı	26
1.6.2. Miyase Sertbarut'un Sanatı.....	26
1.6.3. Miyase Sertbarut'un Eserleri	27
1.7. İlgili Araştırmalar	29
2. YÖNTEM	35
2.1. Araştırma Modeli	35
2.2. Evren ve Örneklem	35
2.3. Verilerin Toplanması	36
2.4. Verilerin Çözümlemesi	37

3. BULGULAR.....	39
3.1. İdeal İnsan Eğitiminde Öncelenen Değerler	39
3.1.1. Barışı Öne Çıkaran ve Barışa Hizmet Eden Değerler	39
3.1.2. Toplumsal Algılarla İlgili Değerler	41
3.1.3. Toplumsal Bağlara Dikkat Çeken Değerler	47
3.1.4. Kültürel Değerler.....	50
3.1.5. Evrensel Değerler	53
3.1.6. Hakkaniyet için Mücadele Etmeyi Önceleyen Değerler	57
3.1.7. İdeal Değerler	59
3.1.7.1. Duygusal Nitelikli İdeal Değerler	59
3.1.7.2. Düşünsel Nitelikli İdeal Değerler	64
3.1.7.3. Sözlü Olarak Davranışa Dönüşen İdeal Değerler	66
3.1.7.4. Düşüncenin Eyleme Dökülmesiyle Ortaya Çıkan İdeal Değerler	68
3.1.8. Bireysel Haklara Katkı Sağlayan Değerler	73
3.1.9. Bireyi Çevresinde Öne Çıkaran Değerler.....	74
3.1.10. Bireyde Farkındalık Yaratın Değerler	83
3.1.11. Olumsuz Bir İzlenim Oluşturmakla Birlikte Farkındalık Yaratın Değerler	88
3.2. İdeal İnsan Eğitiminde İstenmeyen Davranışlar	89
3.2.1. Ahlakı Yıpranmaların Neden Olduğu Davranışlar.....	90
3.2.2. Bilgisizlik ve Bireyin Kendini Yenileyememesinden Kaynaklanan Davranışlar.....	94
3.2.3. Haksız Kazanç Sağlamaya ve Nüfus Edinmeye Neden Olan Davranışlar.....	96
3.2.4. Kişisel Zaaflardan Kaynaklanan ve Bireyi İtibarsızlaştıran Davranışlar.....	99
3.2.5. Modern Hayat Tarzına Bağlı Olumsuz Davranışlar	101
3.2.6. Karakteristik Özellik Taşıyan Olumsuz Davranışlar.....	104
3.2.7. Bireyde Kalıcı Etkiler Bırakan Olumsuz Davranışlar	107
3.2.8. Sosyal İlişkilerde Olumsuz Durumlara Yol Açın Davranışlar	111
3.2.9. Toplum Hayatında Onarılması Gereken Davranışlar	115
3.3. Öykülerde En Sık İşlenen Değerler	116
3.4. Milli Eğitim Bakanlığı Tarafından Belirlenen <i>Kök Değerler</i> Ve Öykülerde Tespit Edilen Değerlerin İlişkisi.....	118

SONUÇ	125
KAYNAKÇA	130
EKLER	137
Ek 1: Miyase Sertbarut'un Çocuk Edebiyatı Üzerine Görüşleri	137
Ek 2: İncelenen Öykü Kitapları	141
Ek 3: Miyase Sertbarut'un Aldığı Ödüller.....	146
ÖZGEÇMİŞ	147

TABLULAR LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 2.1: Schwatz'a Göre Değerlerin Sınıflaması.....	21
Tablo 2.2: Farklı Araştırmacılara Ait Değer Sınıflaması.....	22
Tablo 4.1: Öykülerdeki Değerlerin Temalara Dağılımı.....	117
Tablo 4.2: Yenilenen Müfredatlarda Değerler ve Değerlerle İlişkili Tutum ve Davranışlar.....	118
Tablo 4.3: <i>Adalet</i> kök değerine ilişkin öykülerde tespit edilen tematik değerler	118
Tablo 4.4: <i>Dürüstlük</i> kök değerine ilişkin öykülerde tespit edilen tematik değerler	119
Tablo 4.5: <i>Dostluk</i> kök değerine ilişkin öykülerde tespit edilen tematik değerler	119
Tablo 4.6: <i>Özdenetim</i> kök değerine ilişkin öykülerde tespit edilen tematik değerler	120
Tablo 4.7: <i>Sabır</i> kök değerine ilişkin öykülerde tespit edilen tematik değerler	121
Tablo 4.8: <i>Saygı</i> kök değerine ilişkin öykülerde tespit edilen tematik değerler	121
Tablo 4.9: <i>Sevgi</i> kök değerine ilişkin öykülerde tespit edilen tematik değerler	122
Tablo 4.10: <i>Sorumluluk</i> kök değerine ilişkin öykülerde tespit edilen tematik değerler	122
Tablo 4.11: <i>Vatanseverlik</i> kök değerine ilişkin öykülerde tespit edilen tematik değerler	122
Tablo 4.12: <i>Yardıms severlik</i> kök değerine ilişkin öykülerde tespit edilen değerler	123
Tablo 4.13: Öykülerde Tespit Edilen Kök Değerlerin Genel Dağılımı	123
Tablo 4.14: Öykülerde Kök Değerler Dışında Tespit Edilen Değerlerin Dağılımı	124

KISALTMALAR DİZİNİ

Akt	: Aktaran
AAP	: Altın Avcıları Plajda
Çev.	: Çeviren
DSD	: Dedemin Sihirli Dükkânı
Ed	: Editör
İİP	: İkizler İz Peşinde
KK	: Kırmızı Kartal
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
s.	: Sayfa
SC	: Saat Canavarı
SM	: Sarı Maymun
TBG	: Tuna'nın Büyülü Gemisi
TDK	: Türk Dil Kurumu
TTKB	: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı
YP	: Yalancı Portakal
YTUÇ	: Yangın Tüpüyle Uçan Çocuk
vb	: ve benzeri
vd	: ve diğerleri

GİRİŞ

Bir milletin sosyal, kültürel, siyasi ve hatta ekonomik yapısını şekillendiren ana faktörler, o milletin sahip olduğu insan yetiştirme modeli ve bunu yaparken tercih ettiği araçlardır. Bir ülkedeki çocukların yetiştirilmesinde benimsenen yaklaşımlar o ülkedeki sosyal yapı ve hayatın şekillenmesinde başat etkenlerdendir. Sosyal hayat, kültürel yapı ve siyasi ortamlar, doğrudan veya dolaylı olarak bir toplumun değer yapılarını etkileyebileceği gibi, toplumsal ve kültürel hayatla etkileşimin sonucunda değerlerin işleniş biçimini de şekillendirmektedir.

İnsanlık için yaşanabilir bir dünya inşa etme çabası ve bu çabayla hareket eden eğitim sisteminin temel amacı, insani değerleri benimsemiş olan bireyler yetiştirmektir. Eğitim sistemlerinin bu yönü ele alındığında toplum tarafından kabul görmüş olan temel değerlerin işlenmesinde, bu değerleri kazanım hâline dönüştürmenin genel amaç olduğu söylenebilir.

Türk Millî Eğitim Temel Kanunu ve öğretim programlarının amaçları göz önünde bulundurulduğunda temel değerlerin kazandırılması amacı açıkça görülmektedir. Bu nedenle, tarih boyunca insanlığın oluşturduğu ve biriktirdiği ortak evrensel ve kültürel değerlerin yeni nesillere aktarılmasında değerler eğitimi önemli bir rol oynamaktadır.

Çocuğun kişilik ve sosyal gelişiminde edebiyatın önemli bir işlevi bulunmaktadır. Bu nedenle, çocukların estetik değer taşıyan, Türkçe'nin anlatım olanaklarını etkili bir şekilde kullanan, değer aktarımının duyumsatıldığı, nitelikli metinlerle karşı karşıya gelmesi gerekmektedir. Öykü de içerisinde evrensel değerlerin, millî ve kültürel öğelerin özenle kurgulanarak işlendiği edebi metin türlerinden biridir. Kişisel ve ruhsal gelişimle ilgili, birçok alanda uluslararası geçerliliği olan bir konuma sahip olup, çocuk ve gençlerin psikolojik gelişimlerinde önemli bir pedagojik araç olan öykü, (Rossiter, 2001, Akt. Kasapoğlu, 2013) çocuk edebiyatı alanındaki pek çok yazarın da başvurduğu türlerden biridir.

Çocuk öykülerinde işlenen konuların çocuğun dünyasından olması, hareketli, renkli ve anlatımının şiirsel olması, çocukların beklentilerine cevap araması ve gerçeklik ilkesine uyması gibi sebeplerden ötürü bu öyküler çocuğu etkilemektedir (Gökçe, 2008). Bu bağlamda, çocuk gerçekliğine dayalı örneklerin yazılmaya başlandığı 1980 sonrası yenilikçi çocuk edebiyatı anlayışına göre eser ortaya koyan çağdaş yazarların öykülerinin incelenmesine yönelik çalışmalar önem arz etmektedir.

Ülkemizde çocuk edebiyatının yüzyılı aşkın bir geçmişi olmakla birlikte bu konuya gereken önemin çok geç verildiği görülmektedir (Sınar, 2006: 193). Sever'e (2013: 232) göre de "Türkiye'de, son 10-15 yıllık dönemde, ilk ve ortaöğretim çağındaki çocuk ve gençlere seslenen yazınsal (şiir, öykü ve roman vb.) metinlerdeki niteliksel artışın niceliksel artışla koşut olduğu söylenemez."

Bu çalışmada, Millî Eğitim Bakanlığı ve diğer yayınevlerinin Türkçe ders kitapları için metin seçiminde tercihleri arasında sıklıkla yer alan bir yazar olan çağdaş çocuk ve gençlik edebiyatı yazarı Miyase Sertbarut'un öykülerinde yer alan değerlerin ve değer aktarım sürecinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bunun için, Sertbarut'un öyküleri ve hakkında yapılan çalışmalar taranarak yazarın çocuk edebiyatı konusundaki yaklaşımı tespit edilmeye çalışılmış ve öykülerindeki değerlerin işlenişi değerlendirilmiştir. Bunun yanında, tespit edilen değerler Millî Eğitim Bakanlığının 2018 yılında güncellenen öğretim programları için belirlediği *kök değerler* ile ilişkilendirilmiştir.

Problem

Her birey içinde yaşadığı topluma ait bir takım milli ve kültürel değerlere sahiptir. Bu değerlerin yanı sıra, bireylerin kendi iç dünyasında ve çevresinde gelişen evrensel değerleri yaşatma çabası içinde olduğu bir gerçektir. Bu çabanın başarıya ulaşması için de çocukluk dönemini kapsayan eğitim ve öğretim sürecine odaklanmak gerekmektedir. Değişen dünyayla beraber gelişen yeni eğitim anlayışının öncelikli hedefi ise bilimsel ve akademik başarılardan ziyade, bireyin kendisiyle ve içinde bulunduğu toplumla barışık, geçmiş ve gelecek arasındaki kültürel bağların aktarımında etkin rol alabilen, bilgiyi kendi değerleri doğrultusunda kullanarak kendi duygu ve düşünce dünyasında yeniden

yapılandırabilen, çevresinde olup biten her türlü olaya karşı duyarlı ve çağdaş bir insan tipi ortaya koymaktır.

Arzu edilen bu yeni insan tipi, hem çağın hızına ayak uyduracak kadar mekanik bir algı açıklığına sahip hem de sahip olduğu bu mekanik algı hızını kendisi ve içinde yaşadığı toplumun yararına kullanmayı becerebilecek kadar da duygu ve düşünce dünyasında farkındalığı yüksek olan bir bireydir.

Bu hâlde, günümüzde sahip olduğumuz modern iletişim araçları ve gelişen teknolojinin hızının, her toplumda olduğu gibi bizim toplumumuzda da değişimin fevri şekilde vücut bulduğu çocuk ve çocukluk üzerindeki etkisi, üzerinde durulması gereken bir konudur.

Çocuk, çeşitli kaynaklarda doğumdan ergenlik çağına kadar geçen sürede büyüüp gelişen kız veya erkek (Oğuzkan, 2000; Şimşek, 2004; TDK, 2010) olarak tanımlanmaktadır. Çocukluk ise çocuk olma durumu (TDK, 2010: 557) olarak tanımlanmaktadır. “Çocuk, insanlıkla yaşıt olmasına karşın, çocukluk modern bir kavramdır. Modernlik öncesi ve sonrasındaki tarihi süreçlerde olduğu gibi, çocukluk, bugün de sorunludur.” (Şirin, 2007: 26). Bu nedenle bedensel yapısı, zihinsel ve ruhsal yönleriyle bambaşka bir varlık olan çocuklar, bir toplumun gelecekteki ilerleme ve itibarı için dikkate alınması gereken en önemli varlıklarıdır.

Eğitim, çocuğun davranışlarına önce aile, sonra okul, sonra da içinde bulunulan toplumun etki ettiği ardışık ve sistemli bir yapıdır. Eğitimin öncelikli amacı kendisi, toplumu, halkı, milleti için değer yaratacak bireyler yetiştirmektir (Sinanoğlu, 2002, Akt. Aydın ve Akyol Gürler, 2014). Eğitimin amaçları doğrultusunda bilgiyle donanımlı hâle gelen kişi insani, ahlaki, sosyal, kültürel değerlerle olgunluğa erişmektedir. Bilgi nesnel bir yapıdayken değerler özünde iyiden, olumludan yanadır (Aydın ve Akyol Gürler, 2014). Ernest Seton’un “eğitimin ilk hedefi bilimsellik değil, insanlıktır” sözünden de bireyin çocukluğundan itibaren muhatap olduğu her türlü eğitim materyalinin temel insani değerlerin aktarılmasından mesul olduğu anlaşılmaktadır.

Çocuğun zihninde ve ruhunda olup biteni anlayabilen, onun duygusal ve düşünsel süreçlerini çözümleyerek ona seslenebilen materyallerden biri de çocuk

kitaplarıdır. Çocuk gerçekliğini kavrayabilen ve Türkçe'nin anlatım gücünü kullanıp, çeşitli kurgularda değerleri işleyerek yazılan çocuk kitapları, çocuğa diğer insanlarla olan sosyal ilişkilerinde de dolaylı olarak yardımcı olmaktadır.

“Edebiyat yapıtlarıyla iletişime girmeyi alışkanlık edinmiş bir çocuk, insan ve yaşam gerçekliğinin sanatçı duyarlılığı ile biçimlendirilmiş yeni bir gerçekliği ile buluşur, tanışır. Edebiyat yapıtlarının sezdirerek, duyumsatarak gerçekleştirdiği bu işlev, kişileri başkalarının kişiliklerini tanımaya, onlara saygılı olmaya yönelik bir bilinçlenme sürecine de sokar. Aslında bu süreç bir anlamda, demokratik kültürün içselleştirilmesine olanak sağlar. Çünkü yazınsal metinleri okuma alışkanlığı edinmiş bir çocuk, insanların çok çeşitli duyma, düşünme ve hareket etme örnekleriyle tanışır” (Sever, 2015: 37).

Belirtildiği üzere çocuğa ve çocukluğa verilen değer, akıllara ilk olarak çocuğa görelilik anlayışını getirmektedir. “Çocuğa görelilik” anlayışını en duyarlı şekilde dikkate alan ve çocuk gerçekliğine uygun yaklaşımlarla oluşturulan çocuk edebiyatının nitelikli ürünleri, çocuk okuyucuyu eğitim öğretim dönemi boyunca doğrudan ya da dolaylı olarak çeşitli değerlerle donatmayı ve karakter gelişimini desteklemeyi amaçlamaktadır.

“Büyük ölçüde dil aracılığı ile bilgi, tecrübe ve değerleri aktarma süreci” (Börekçi, 1997: 1) şeklinde ifade edilen eğitimin amacı, milli ve evrensel değerlerle donatılmış, gelişen teknolojiye paralel olarak her türlü değişime ve yeniliğe ayak uydurma sürecinde sorun yaşamayacak, sağlıklı ve dengeli bireyler yetiştirmektir. Çocuk edebiyatı da eğitimin temel amaçlarına yönelik olarak bu süreçte öncelenen ve eğitimle iç içe geçmiş bir yapıda bulunan bileşenlerden biridir.

Oğuzkan'a (2000: 2-3) göre, “çocuk edebiyatı, çocukluk çağında bulunan kimselerin hayal, duygu ve düşüncelerine seslenen sözlü ve yazılı bütün eserleri kapsar.” Şirin (1994: 10) ise, çocuğa çocuk olduğunu hatırlatan, onu küçümseyen bir edebiyatın çocuk dünyasını yansıtmayacağını düşünmektedir. Şirin'e (1994: 10) göre, “Çocuk edebiyatı önce edebiyattır. Edebiyat yönü ile edebiyatın içinde en incelikli yazarlık biçimidir. Her yaştan okurun ilgisini çekebilene, okunabilene, dili, anlatımı ve biçimi ile edebiyatın içinde bir türdür.” Buna göre, çocuk edebiyatı, çocukluk çağındaki bireyin sahip olduğu duygu ve düşünce dünyasının dikkate alındığı, anadilinin ve görsel zenginliklerin titizlikle bir araya getirilmesiyle oluşturulan sanatsal yapıtlardır.

“Edebiyatın kuşatıcılığını ve sınır tanımazlığını tanıyan çocuk, kendisi ile “öteki” arasında köprüye gereksinim duyabilir. Bu köprü, kuşkusuz edebiyattır. Böylece çocuk, edebiyatın başka bir işlevi olan farklı duyuları empatik bir süreç içinde tanıyabilir. Çocuğun duyuşsal gelişimi edebiyatın kılavuzluğunda yol alabilir. Bir çocuk, dil sevgisini ve dil bilincini edebiyat değeri taşıyan metinler aracılığıyla kazanabilir. Yaratıcı düşünme etkinlikleri, yepyeni bakış açıları edebiyatın çocuk okuyucuya sunduğu olanaklardır. Okuyan çocuk; araştıran, sorgulayan, problem çözme becerisi gelişen, Türkçeyi doğru kullanan, üretken bir insan modelinin temsilcisi olabilir. Çocuk, edebiyat aracılığıyla estetik bir beğeni kazanabilir. Kendisiyle ve çevresiyle barışık, mutlu biçimde yaşayabilir.”(Gökçe, 2008: 11).

Bu bağlamda, “yaşama, insana, doğaya, hayvanlara sevgi ile yaklaşan; kendisi ve çevresiyle barışık, hoşgörülü, demokratik kültürü içselleştirmiş insanlar yetiştirmede çocuk edebiyatına önemli sorumluluklar düştüğü bilinmelidir.” (Sever, 2015: 199). Çocuk edebiyatının üstlendiği bu sorumluluk, hem değer kavramının hüküm sürdüğü alanları hem de değerlerin eğitimi için kullanılan materyallerin araştırmacı gözüyle ele alınmasını gerektirmektedir. Çocuk kitapları birtakım duyarlılıklar dikkate alınarak kaleme alınmalıdır. Kitaplarda geçen olaylar ve okuyucuya sunulan kahraman profilleri çocuğun, “doğru olanı yapma” fikrini güdüleyici özellikte olmalıdır. Doğru olanı yapma konusunda zihninde ve ruhundaki boşlukları dolduramayan bir çocuk, yetişkin olduğunda hayatının pek çok alanında kişisel ve sosyal problemlerle karşılaşacaktır. Bu nedenle, öznesi çocuk olan kitapların yazarlarına da büyük sorumluluklar düşmektedir.

“Çocuk edebiyatı ürünlerini kaleme alan kişilerin belli özelliklere sahip olması gerekir. Her eline kalem alan veya yazma becerisi üst düzeyde bulunanların çocuk edebiyatı alanında eser vermesi ihtimal dışı bir gelişmedir. Çünkü çocuklar için yazma faaliyeti, yazarlık yanında başka temel bilgiler de ister” (Yalçın ve Aytaş, 2008, 18). Günümüzde çocuk yazarlığı misyonunu üstlenen bütün yazarlarda olduğu gibi bu bilinçle hareket eden ve çağdaş çocuk edebiyatı yazarlarından birisi olan Miyase Sertbarut’un çocuklar için yazdığı öykülerde aktarılan değerlerin durumu, sıklığı ve sunuluş biçiminin değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda araştırmanın problemi şu şekilde belirlenmiştir:

Değerler eğitiminde Miyase Sertbarut’un çocuk öykülerinin yeri nedir?

İncelenen öykülerde değerler eğitimi bağlamında aşağıdaki alt problemlere cevap aranmıştır:

- Öykülerde ideal insan eğitiminde öncelenen değerler nelerdir?

- Öykülerde ideal insan eğitiminde istenmeyen davranışlar nelerdir?
Öykülerde en sık işlenen değerler hangileridir?
- Milli Eğitim Bakanlığı tarafından öğretim programlarında belirlenen *kök değerler* ile Miyase Sertbarut'un öykülerinde tespit edilen değerlerin ilişki durumu nasıldır?

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı çocuk edebiyatı alanındaki eserleri ve radyo oyunlarıyla tanınan Miyase Sertbarut'un çocuk öykülerinde aktarılan unsurları eğitim ve değerler bağlamında ortaya koymaktır. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda değerlerin MEB tarafından belirlenen *kök değerler* ile ilişkisini ortaya koymak amaçlanmaktadır.

Araştırmanın Önemi

Çocuk kitapları birtakım duyarlılıklar dikkate alınarak kaleme alınmalıdır. Kitaplarda geçen olaylar ve okuyucuya sunulan kahraman profilleri çocuğun, "doğru olanı yapma" fikrini güdüleyici özellikte olmalıdır. Doğru olanı yapma konusunda zihninde ve ruhundaki boşlukları dolduramayan bir çocuk, yetişkin olduğunda hayatının pek çok alanında kişisel ve sosyal problemlerle karşılaşacaktır. Bu nedenle, öznesi çocuk olan kitapların yazarlarına da büyük sorumluluklar düşmektedir.

Miyase Sertbarut, çocuk gerçekliğine riayet ederek ve modern çocukluğun ilerleyişi ve gelişimini önemseyerek eser ortaya koyan bir yazar olmasına karşın, özellikle öykülerindeki eğitsel değerleri ve aktarımını derinlemesine inceleyen bir çalışma yapılmamıştır.

Bu çalışma için gerçekleştirilen ön inceleme sürecinde, Türkçe ders kitaplarında eserlerine en çok yer verilen yazarlar (Kemiksiz, 2018) arasında yer alan Miyase Sertbarut'un özellikle öykülerinin dinleme ve okuma metinleri için kullanıldığı tespit edilmiştir. (5. Sınıf MEB Türkçe Ders Kitabı, Dilim Dilim Güzel Dilim, 5. Sınıf MEB Türkçe Ders Kitabı, Çöp Ev, 5. Sınıf MEB Türkçe Ders Kitabı, Tekerlemeci Dayı, 6. Sınıf MEB Türkçe Ders Kitabı, Kınalı Keklik, 8. Sınıf MEB Türkçe Ders Kitabı, Emine Teyze'nin Çilek Reçeli, 8. Sınıf MEB Türkçe Kitabı, Çiğdem Der ki). Bu nedenle MEB ve yayınevlerinin tercihleri

arasında sıklıkla yer alan Sertbarut'un öykülerinin değerler ve değer aktarım süreci açısından incelenmesi de önem kazanmaktadır.

Yazar Miyase Sertbarut, çok sayıda öykü, roman ve masal kitabıyla çocuk edebiyatı alanında ödüller almış bir yazardır. Çalışmamızda incelenen öykü kitaplarının da çoğu ödül almış öykü kitaplarıdır. Sertbarut'un eserleri değerler eğitimi (İncebacak ve Öztürk, 2018) bakımından makale; çocuk edebiyatı öğeleri (Başegmez Tıgılı, 2014) ve çocuk ve gençlik sorunları (Yüksel, 2014) açılarından lisansüstü tezi olarak incelenmiştir, fakat Türkçe ders kitaplarında dinleme ve okuma metinleri olarak yer alma potansiyelinin yüksek olduğu öykülerinin tamamı değerler eğitimi açısından incelenmemiştir. Türkçe Derslerinde öğrencilere okutulacak metinlerin Millî Eğitim Bakanlığı'nın (2018) kabul ettiği *kök değerler*le örtüşmesi ve kapsayıcılığının da geniş olması gerekmektedir. Bu bağlamda çocuk edebiyatı alanında çeşitli eserler vererek ödüllere layık görülen Sertbarut'un öykü kitaplarında aktarılan değerlerin incelenmesi bir gereklilik olmuştur. Bu çalışma Sertbarut'un öykülerini değerler eğitimi bağlamında incelemesi; öykülerin Millî Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenen *kök değerler*le olan ilişkisini ortaya koyması ve yazarın öykülerindeki pek çok eğitsel değerın aktarım şeklini ortaya çıkarması açısından önem arz etmektedir.

Çalışmada değerlerin tespiti için tercih edilen tematik sınıflama vasıtasıyla elde edilen sonuçlar, ders kitabı yazarlarının temalara uygun metin seçiminde yerinde tercihler yapabilmeleri için bir rehber niteliği taşımaktadır. Öykülerdeki tematik değerlerin *kök değerler*le olan ilişkisinin tespit edildiği bu çalışma, öğretim programlarına dâhil edilen *kök değerler*in eksik kalan yönlerini ortaya koyması ve değerler eğitimi alanında çalışan araştırmacılara da rehber olması açısından önemlidir.

Sınırlılıklar

Çalışma Miyase Sertbarut'un 2018 yılına kadar kaleme aldığı eserlerden olan *Altın Avcıları Plajda*, *Dedemin Sihirli Dükkânı*, *İkizler İz Peşinde*, *Kırmızı Kartal*, *Saat Canavarı*, *Sarı Maymun*, *Tuna'nın Büyülü Gemisi*, *Yalancı Portakal*, *Yangın Tüpüyle Uçan Çocuk* adlı 9 öykü kitabının (Ek 2) içerdiği 49 öykü ile sınırlıdır.

1. KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Çocuk

Çocuk edebiyatının ya da amacının ne olduğunu belirtmeden önce çocuk kavramı üzerinde durmak isabetli olacaktır. Çocuk, kendine has özellikleri olan ve her bir yaşında farklı özellikler gösteren, ilgi ve ihtiyaçları kendine özgü olan (Demirel, 2010), “doğum ve ergenlik çağı arasındaki dönemi yaşayan küçük insandır” (Şimşek, 2004: 13). Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989’da kabul edilen Çocuk Hakları Sözleşmesinin 1. Maddesinde “18 yaşına kadar her insan çocuk sayılır.” hükmü yer almaktadır (UNICEF, 1989). Her çocuğun huy, zekâ, davranış ve ilgisi farklı özellikler taşımaktadır. “Her ne kadar çocukların yaşlarına göre ortak gelişim özellikleri belirlense de her çocuğun farklı olduğu bir gerçektir. Çağımızın uzmanları, bu gerçekten hareketle kişiye göre öğrenme modelleri geliştirmeye çalışmaktadır.” (Şahin, 2007: 3). Çocuk kavramı birçok yazar ve kurum tarafından farklı açılardan açıklanmış olsa da ortak kanı her bir çocuğun kendine özgü özelliklerinin olduğu, belli bir döneme kadar bakıma muhtaç olduğu ve başka kimselerin sahip olmadığı haklara sahip olduğudur.

1.2. Çocuk Edebiyatı

Edebiyat sözcüğü Türkçe Sözlük’te “olay, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü veya yazılı olarak biçimlendirilmesi sanatı, yazın” (TDK, 2010: 754) olarak açıklanmıştır. Çocukluk çağının ayrı bir dönem olarak görülüp çocukların yetişkinlerden farklı gereksinimlerinin olabileceğinin fark edilmesiyle çocuk edebiyatı ortaya çıkmıştır. Çocuk eğitimi hakkında yapılan bilimsel çalışmalarla çocuk edebiyatı, edebiyatın ayrı bir kolu olarak gelişim göstermeye başlamıştır (Tüfekçi Can, 2012). Çocuk edebiyatı da “çocuğun anlama ve kavrama düzeyini dikkate alarak duygu ve düşünce dünyasına seslenen” (Şimşek vd., 2011: 39) edebiyat olarak açıklanabilir. Çocuk edebiyatı, Türk Cumhuriyetlerinde Uşak, Bala, Çağa edebiyatı gibi adlandırmalarla anılmaktadır (Şimşek, 2004). Çocuk edebiyatı alanında çalışmalar yapan kişilerin çocukların dünyasını iyi tanımaları ve onların dilinden çok iyi anlamaları gerekmektedir (Dursunoğlu, 2007). Çocuk edebiyatı alanında ortaya konulan ürünlerin çocukta okuma zevkini oluşturmaya yardım edecek ve çocukların yaratıcı düşünme

becerilerini geliştirecek nitelikte olması beklenir (Gönen vd., 2012; Şimşek, 2014). Yapılan açıklamalar doğrultusunda çocuk edebiyatının nitelikleri şöyle açıklanabilir:

- Çocukları ve çocuğu anlatan bir edebiyat değildir.
- Çocuklara hitap edecek eserler özenle seçilmelidir.
- Çocuk edebiyatı yazarı özel bir birikime sahip olmalı ve çocuğun gelişim özelliklerini çok iyi bilmelidir.
- Çocuğun dil gelişiminde önemli rol oynar, hayal gücünü ve yaratıcı düşünme yeteneğini geliştirir. Çocuğa yeni ufuklar açıp çocuğun dünyasına yeni zenginlikler katabilmelidir.
- Çocuk edebiyatı alanında kaleme alınmış şiirde canlı bir ses ve ritim, düzyazıda ise serüven öne çıkan özelliklerdendir (Şimşek, 2004; Dursunoğlu, 2007; Demirel, 2010).

Çocuk edebiyatı, sadece çocuğun dil gelişimi noktasında değil aynı zamanda çocuğun yarınlarına hazırlanmasında da önemli bir görev üstlenmiştir. Çocuk edebiyatının hedeflerini Şimşek (2004);

- Çocuğun güven duygusunu geliştirip çocukta başarıma isteği ve çabası uyandırmak,
- Çocuğa insana ve çevreye duyarlı olma bilinci kazandırmak,
- Çocuğun oyun, eğlence ve öğrenme isteklerini kamçılıyıp sosyalleşme ihtiyacını karşılamak,
- Çocuğun farklı alanlara yönelik dikkatini geliştirip ruhsal ihtiyaçlarını karşılamak,
- Çocuğu farklı türlerde nitelikli eserlerle buluşturarak çocuğun dil gelişimini sağlamak, estetik duygusunu geliştirmek,
- Çocuğa kitabı sevdirmek ve çocuğun kişilik gelişimine olumlu katkılarda bulunmak,
- Okul öncesinde dinleme ve dinlediğini anlama, resim okuma; okul döneminde metin okuma ve okuduğunu kavrama yeteneğini geliştirmek,
- Yaşadığı toplumun kültür ve bilgi birikiminden haberdar etmek olarak açıklamıştır.

“Edebiyatın alt birimi gibi görülen çocuk edebiyatı, daha hassas ve özenli davranılması gereken bir alandır. Edebiyat kelimesinin önüne getirilen “çocuk” kelimesi bu alanda yapılacak çalışmalara bir uyarıcı niteliğindedir; çünkü çocuklar hayal, duygu, düşünce ve yaşayış bakımından diğer insanlardan çok farklıdır.” (Işık Demir, 2009: 8).

1.2.1.Çocuk Edebiyatının Tarihi Gelişimi

Çocuk edebiyatı terimi, yirminci yüzyılda doğmuştur. Dönem itibariyle okuryazar oranının düşük olması, kitaba erişimin kolay olmaması gibi nedenlerden dolayı çocuklara yönelik ilk eserler olarak ninni, tekerleme ve masallar sayılabilir (Şimşek vd., 2011). Yazının kullanılmaya başlamasına kadar geçen zamanda sözlü geleneğe dayanan yapı, uzun bir süre devam etmiştir. Derlemeler yoluyla yazıya geçirilen sözlü edebî ürünler yazılı çocuk edebiyatına temel teşkil etmiştir. Yazının kullanılmasından sonraki süreçte kaleme alınan el yazması çocuk edebiyatı ürünlerinin daha çok ders kitabı şeklinde olduğu görülmüştür (Toz, 2011). Orta çağda kilisenin etkisiyle Hz. İsa'nın hayatı ve havarileri gibi konulara ağırlık veriliyor ve İncil'de geçen dinî hikâyelerin okutulması isteniyordu. Aslında yazılan metinler çocuğun yaşına ve seviyesine uygun olmayan metinlerdi. Batı'da hümanizm gelişene kadar bu anlayış devam etmiş sonraları etkisini kaybetmiştir (Oğuzkan, 2000). “Fransa'da Charles Pearault 14. Lui döneminde çocuk kitaplarının babası olarak anılmaktaydı. Halk ağzında dolaşan masalları toplayıp kısaltarak çocuklar için 1697 yılında basmıştır. Bunların içinde *Kül Kedisi*, *Parmak Çocuk*, *Mavi Sakal*, *Kırmızı Başlıklı Kız*, *Çizmeli Kedi*, *Uyuyan Güzel* gibi eserler vardır. Böylece ilk kez Fransız çocukların kendilerine ait kitapları olmuştur.” (Demirel, 2010: 72).

“Avrupa'da *chapbooks* adıyla anılan ilk çocuk kitapları İngiltere'de 17. yüzyılda ortaya çıkar ve 18. yüzyılda ülke çapında yaygınlaşır. Bu dönemde çocukla ilgili yeni görüşler ortaya atan John Locke ve Rousseau'nun etkisiyle çocuklara yönelik kitapların niteliğinde değişimler olur.” (Şimşek vd., 2011: 44). 18. yüzyıla gelindiğinde çocuk-çocukluk kavramları üzerinde tartışmalar yapılarak çocuğa ait bir edebiyatın önemi vurgulanır. 18.yüzyılın başlarında İngiltere'de *John Newbery* ismi ön plandadır. *Ana Kaz* adlı eseri bu dönemde yayımlanır. Yine *Robison Crusoe*, *İsviçreli Robinson Ailesi*, *Gulliver'in Gezileri*

gibi günümüzde de bilinirliğini koruyan birçok eserin bu dönemde yazıldığı görülmektedir (Toz, 2011).

“Türkiye’de *çocuklar için edebiyat* ya da *çocuk edebiyatının* XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren gündeme geldiğini ve giderek artan bir biçimde yaygınlaştığını ve zaman zaman politize olduğunu belirtmek gerekir.” (Okay, 2006). Ülkemizde çocuk edebiyatının ortaya çıkışı Tanzimat dönemine rastlamaktadır. Cumhuriyetin ilanından sonra bu alanda ciddi çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Konunun bilimsel ortama taşınması ve çocuk yayınlarına daha fazla ehemmiyet gösterilmesinde 1979 yılının Dünya Çocuk Yılı olarak kabul edilmesinin önemli bir payı vardır (Sınar, 2006).

“Türkiye’de çocuk edebiyatının gelişimi dünyadaki edebiyatın gelişimiyle yakından ilgilidir. Tanzimat Dönemi Türk çocuk edebiyatının başlangıcıdır. Tanzimat’tan önce sözlü edebiyat türü vardı. Bunlar da masal, bilmece, tekerleme, atasözleri, Nasreddin Hoca Fıkraları olarak evlerde; Karagöz oyunları olarak da tiyatrodaki mevcuttu. Türkiye’nin ilk çocuk kitapları Tanzimat Dönemi yazarlarından Şinasi, Recaizade Mahmut Ekrem ve Ahmet Mithat tarafından Fransızcadan çevrilen kısa şiirler ve hayvan hikâyeleridir.”(MEB, 2013: 4).

Edebiyatımızda çocukla ilgili sayılabilecek eserler arasında Nâbî’nin oğluna nasihatlerde bulunduğu Hayriye-i Nâbî (1701) ve Sümbülzâde Vehbî’nin Lütfiye-i Vehbî (1791) adlı eserinde öğüt ve nasihatler ön plandadır. İki eserde de hayatta başarılı olmak için izlenmesi gereken yollar anlatılır. Ayrıca her iki eser dili ve konusu bakımından çocuklara hitap etmemesine rağmen ahlak ilkelerini öğretmesi açısından önemlidir (Toz, 2011).

“Kayserili Doktor Rüştü’nün 1859’da *Nuhbetü’l-Etfal*(*Çocuklar için Seçki*) adıyla yayımlanan ilk Türkçe alfabe kitabında fabller ve hikâyecikler bulunması nedeniyle önemli sayılabilir” (Demirel, 2010: 75).

“Cumhuriyetin ilk yıllarında genellikle ulus sevgisi, yurt sevgisi, insanlık, dinî konuların işlendiği çocuk edebiyatında 1940’lı yıllardan sonra özellikle şiir alanında konular giderek zenginleşmiştir. Ayrıca Türk şiirindeki yönelim ve gelişmelerde, örneğin şiirde heceden serbest şiire geçilmesi, çocuk şiirlerini hem biçim hem de içerik yönünden etkilemiştir. Edebiyatın birçok alanında olduğu gibi, çocuk edebiyatı alanında da 1970 yılı sonrasında bir çeşitlenme, bir coşku ve devinim yaşanmıştır. Özellikle 1961 Anayasası’nın getirdiği hak ve özgürlüklere bağlı olarak hız kazanan toplumsal ve kültürel gelişme Türk edebiyatında pek çok yazarı toplumcu bir çizgiye çekmiştir. Yetişkinlere, gençlere yönelik yazınsal ürünlerde olduğu gibi çocuklara yönelik yazınsal ürünlerin de pek çoğu belli görüş ve düşüncelerin ışığında bağımlı, güdümlü bir anlayışla hazırlanmıştır. Çocukları istenilen doğrultuda yönlendirmek, onlarla iletişim kurmak üzere daha önce yetişkinler için yazmış olan yazarların kimileri 1970 sonrasında çocuksu bir üslupla çocuklar için yazmayı da denemişlerdir. Böylece çocuklar için yazılan ürünlerin türünde ve sayısında bir artış olmuştur.” (MEB, 2013: 11).

1.2.2. Çocuk Edebiyatının Temel Öğeleri

1.2.2.1. Dil ve anlatım

Çocuklar için kaleme alınan eserlerin dil ve anlatım yönünden kusursuz metinler olması gerekmektedir. Çocuğun okuma alışkanlığı edinme sürecinde dilimizin zenginliklerini fark etmesi ve dilin büyüğü dünyasını keşfetmesinde edebî açıdan doyurucu metinler önemli rol oynar. Türkçe Dersi Öğretim Programında (2018) öğrencilerin;

- Türkçeyi, konuşma ve yazma kurallarına uygun olarak bilinçli, doğru ve özenli kullanmalarının sağlanması,
- Okuduğu, dinlediği/izlediğinden hareketle, söz varlığını zenginleştirerek dil zevki ve bilincine ulaşmalarının; duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmelerinin sağlanması,
- Okuma yazma sevgisi ve alışkanlığını kazanmalarının sağlanması hedeflenmiştir.

Bunu gerçekleştirmek için de çocuğun özellikleri dikkate alınmalıdır. Seçilecek kitapların çocukların ilgisini çekebilecek konuları işlemesi, dil yönünden kusursuz olması, çocuksu değil çocuğa görelilik ilkesine uygun olması gerekmektedir (Dursunoğlu, 2007).

Çocuk kitaplarının dil ve anlatım bakımından çocuk edebiyatının temel ilkelerine uygunluğunu değerlendirmek için sorulması gereken soruları Akyüz (2014: 27) şöyle sıralamıştır:

- Türkçenin anlatım gücü ve olanakları, dil ve anlam evrenine uygun olarak çocuğa sezdirilmiş mi?
- Anlatım; duru, akıcı ve yalın mı?
- Noktalama ve yazım kuralları, bağlamlar aracılığıyla çocuğa doğru sezdirilmiş mi?
- Metnin dilsel düzenlenişi çocukların düş ve düşünce gücünü devindirici özellikte midir?
- Dil bilinci ve duyarlılığı, çocuğa göre olan bir kurguyla uyarılmış mı?

- Yapıtta; eskimiş, yıpranmış ve yabancı sözcüklerden arındırılmış anlatım dilinin kullanılmasına dönük duyarlık egemen midir?
- Dilsel birimlerin bağlam içinde kullanımı, çocuğun düzeyine uygun mudur?
- Anlatım, çocuğun beş duyusunu devindirici özellikte midir?
- Türkçenin sözvarlığı, çocuğun dilsel düzeyinin geliştirilmesini destekleyecek biçimde mi örneklendirilmiştir?
- Dil ve anlatım, çocuğun metni alımlamasına olanak sağlayıcı nitelikte mi düzenlenmiştir?
- Metnin dil örüntüsü çocukta okuma ve yazma isteği uyandırıcı özellikte midir?
- Anlatım, çokanlamlı bir dilsel düzenleme içinde mi sunulmuştur?
- Ses ve sözcüklerin yarattığı (şiir ya da düzyazı) işitsel etki, dinleme ve okuma isteği uyandıracak nitelikte midir?

Çocuk edebiyatı ürünlerinde çocuğun zevk alacağı bir metni kurmak için konunun dışına çıkmadan cümlelerin açık ve anlaşılır olması ve bunu yaparken serüvenin anlaşılır ve metnin sonuna kadar coşkuyu taşıyabilmesi, metinden hareketle anlamın tahmin edilebileceği kelimelerin seçilmesi ve çocuklara nasihat verici tavırda olunmaması gerekmektedir (Kazan, 2012).

1.2.2.2. Tema ve Konu

Edebî bir eserde tema ve konu kavramları arasında güçlü bir bağ vardır. Türkçe Sözlük'te tema "öğretici veya edebî bir eserde işlenen konu, düşünce, görüş, tem" olarak, konu ise "konuşmada, yazıda, eserde ele alınan düşünce, olay veya durum, mevzu" olarak tanımlanmıştır (TDK, 2010: 2315). Şimşek (2004) ise çocuk yayınlarında temanın belirgin olması gerektiğini, dolaylı yoldan eğitici ve öğretici bir temanın işlenmesinin faydalı olacağını belirtmiştir. Ayrıca temanın çocuğun anlama ve algılama düzeyine uygun olması, çocuğa yaşama sevinci ve iyilik duygusu aşılıp kendini ifade etme ve yeteneklerini ortaya koyma isteği uyandırması gerektiğini ifade etmiştir.

1.2.2.3. İleti

Çocuk edebiyatında önemli kavramlardan biri de iletidir. Kitaplarda verilecek iletilerin neler olacağı ve bunların verilmiş şekilleri de dikkate alınması gereken konulardandır. “İletişimde, elektronik dilde, dilbilimde, edebiyatta sıkça kullanılan bu terim neredeyse birbirinden bağımsız anlamlar içerir. İletişimde dil; elektronik dilde e-posta; dilbilimde bildiri, gönderi; edebiyatta mesaj, ana düşünce, ana duygu, öz sözcüklerinin doğrudan karşılığı olarak kullanılmaktadır.” (Arpacı, 2006: 51). İleti, Türkçe Sözlük’te “yazı veya sözle verilen, gönderilen bilgi, mesaj” (2010: 1173) olarak tanımlanmıştır. Sever (2015) ise iletiyi “yazarın okurla paylaşmak istediği asıl düşünce” olarak açıklar.

Yörükoğlu (1976) çocuk kitaplarında Türklük şuurunun ve vatan sevgisinin geliştirilmesi gerektiğini fakat bunu yaparken nefret, düşmanlık duygularının körüklenmemesi gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca çocuk kitaplarında ırk ve din ayrımı gibi konulara girilmemesi, çocuklara mükemmel insan tipinin dayatılmaması, ulaşılması zor insan tipinden uzak durulması ve ahlaki bir mesaj kaygısının güdülmemesi gerektiğini ifade etmiştir.

Çocuk edebiyatı ürünlerindeki iletilerin taşınması gereken özellikleri Demirel (2010: 61) şöyle izah etmiştir:

- İletiler çocuğun bilişsel, duyuşsal gelişim özelliklerine uygun olmalı, çocuğun söz konusu gelişim boyutlarına olumlu katkıda bulunmalıdır.
- İletiler ile konu-tema arasında yakın bir ilişkinin olmasına dikkat edilmelidir.
- İletilerin aktarımında önemli bir araç olan konu, dil ve anlatım gibi özellikler kendi içlerinde uyumlu olmalıdır.
- İletilerin aktarımında anlatılan metnin özelliği de dikkate alınarak farklı biçimler uygulanmalıdır.

Ayrıca çocuk kitaplarında iletilerin kesin bir yargı taşımadan metne yayılarak verilmesi çocukta edebî zevkin oluşmasını sağlar. Bu durum aynı zamanda çocuğun düşünme becerisine de olumlu katkılar yapar. Yazarların ileti aktarımında katı bir öğretici tavrından sakınmaları ve hitap ettikleri kesimin ilgi ve ihtiyaçlarını da bilmeleri gerekir (Arpacı, 2006).

1.2.2.4. Kahraman

Kahraman edebi metnin merkezinde yer alan, olay örgüsü ve iletilmek istenen mesajı üstlenen karakterlerdir. Edebi metinlerde konu ve iletiyi somutlaştırdığı ve model oluşturduğu için önemlidir. Edebi metinlerde kahraman yaratımına dikkat edilmelidir. Çünkü, çocuk kitaplarındaki kahramanlar ya da başkahramanın tasvirinde abartılı bir yaklaşım benimsenmesi çocuğu kitaptan uzaklaştırabilir. Başkahramanın güçsüz, sürekli yenilgiye uğrayan ve yaşama sevincini kaybetmiş birisi olarak tasvir edildiği kitaplar çocukları olumsuz yönlerden etkileyebilmektedir. Kahramanların becerikli, karşılaştıkları sorunları çözebilen ve merak uyandırabilen kişilikte olması gerekir (Zivtçi, 2005).

“Çocuklar kitap kahramanlarıyla aralarında özdeşlik kuracağı için olay kahramanlarının iyi çizilmiş olması gerekmektedir. Kahraman, çocuk için model oluşturacaktır; ancak bu durum kişilerin aşırı derecede idealize edilmesi anlamına gelmemektedir.” (Şimşek, 2004: 28).

“Hem edebi hem de görsel açıdan kitaptaki karakterlerin iyi bir şekilde betimlenmesi, çocuğun gelişimini olumlu yönde etkiler. İllüstrasyon sanatçıları, çocuk kitapları resimlerinde karakter yaratırken, masalda ya da hikâyede bulunan karakteri her yönüyle ayrıntılı olarak incelemelidir. Bu inceleme karakterlerin; kişiliği, özgünlük, ana ve yan karakterler, hayvan ve diğer karakterler, karakter özellikleri, karakter tavır ve davranış tanımları olarak ayrıntılı bir biçimde ele alınmalıdır. Metin karaktere yön verir, illüstratör metnin çizdiği karakteri canlandırmalıdır.” (Mardi, 2006: 126).

1.2.2.5. Resim

Kitaplardaki yazılanları açıklayıcı mahiyette, görsellik oluşturan ve süsleyen unsurlar resimleme ya da illüstrasyon olarak tanımlanır. Çocuk kitaplarında kullanılan resimler çocuğun ilgisini çektiği gibi ebeveynlerin de kitap seçiminde önemli bir rol oynar. Onun için kapakta kullanılan resim kitabın tercih edilmesinde önemli bir etkidir. “Çocuğun erken dönemde estetik ürünlerle tanışması kendi yaptığı resimleri etkilediği gibi gelecek dönemlerdeki resim zevkini de oluşturur. Estetik değerleri içinde barındırmayan resimler çocuğu resme yakınlaştırmak yerine çocuğu sanata karşı soğutur.” (Bilgin, 2011: 56).

“Yazar, kurguladığı dünyayı bize aktaran kişi iken, kitapları resimleyen çizer ise hayal gücünü, yaratıcılığını ve teknik bilgisini kullanarak metni görselleştiren kişidir. Çocuk kitaplarında resim, görsel bir öge olmanın yanı sıra metni tamamlayan, açıklayan ve süsleyen bir unsurdur.” (Yılar ve Celepoğlu,

2011: 61-62). Çocuk kitaplarını resimlerken dikkate alınması gereken hususlar şunlardır:

- Çocuk kitaplarındaki resimlerin çocukta estetik duyguyu geliştirici özellikte olması gerekir (Şimşek, 2004, Kaya, 2011).
- Resimlerin orijinal, çizimlerin profesyonel olması ve resimlerde kullanılan renklerin bilinçli kullanılmış olması gerekmektedir (Sarı, 2006).
- Resimlerin sayfadaki konumlandırılmasına ve resmin konudan bağımsız olmamasına dikkat edilmelidir.
- Kullanılan resimlerin oranı kitabın hitap ettiği yaşa uygun olmalıdır. Yaş arttıkça resim oranları da düşürülmelidir (Demirel, 2010).
- Çocukların metni daha iyi anlamasını destekleyici ve yaratıcı düşünceyi harekete geçirici özellikte olmalıdır (Karatay, 2011).

Çocuk kitaplarının resimlenmesi profesyonel bir biçimde ele alınmalıdır. Bu konu hakkında Şimşek (2004) “Çocukça olsun diye karikatüre benzetilmiş resimlerin çocuk kitaplarında yer almaması, üç parmaklı eller, çöp bacaklar ve Cin Ali tipi çizimlerin çocukta estetik duyguyu geliştirmesinin mümkün olmadığını, resimlerin eğlendirici ve sevimli olmasına özen gösterilmesi” gerektiğini belirtmiştir.

1.2.3. Okuma Kültürü ve Çocuk Kitaplarında Olması Gereken Özellikler

Okuyan, okuduğunu sorgulayan ve bunlardan çıkarımlarda bulunabilen bireyler yetiştirmek üzerinde sıklıkla durulan bir konudur. Ne yazık ki ülkemizde okuma kültürü oluşturmada bazı aksaklıklar görülmektedir. Okullarımızda özellikle sınıf ve Türkçe öğretmenleri çocuklara kitap sevgisi kazandırmak için çeşitli etkinlikler yapmaktadır. Son yıllarda da bu konu önemli bir destek görmüş, valilik, kaymakamlık, belediye ve millî eğitim müdürlüklerince okuma kampanyaları düzenlenmeye başlanmıştır. Kitap sevgisi ve sürekli bir okuma alışkanlığının kazandırılması için ilk başta ailelerin bilinçli olması gerekmektedir. Okullarda da kitap okuma ya da kitap okutma işinin sadece Türkçe öğretmenlerinin görev ve sorumluluğu olmadığı bilinmelidir. Bu kültürü oluşturmada etkili unsurlardan biri de kitaplardır. Bu nedenle çocuk kitaplarında bazı özellikler bulunmalıdır. “Çocuklar için kaleme alınan eserler, çocuğun hem

hayatı anlamlandırmasını hem toplumsal yaşama ayak uydurmasını hem de sağlıklı bir kişilik geliştirmesini kolaylaştırır. Ana diline duyulan sevginin temeli çocukluk döneminde atılır.” (Doğan, 2015: 25). Çocuk kitaplarının dayandırılması gereken ilkeleri Sever (2015: 88-89) şu şekilde açıklamıştır:

- Kitaplarda, çocuğun kendine özgü içtenliği ile anlatım dilinin doğallığı buluşturulmalıdır.
- Yazar, anlattığı ve kurguladığı olaylarda çocuklarla arkadaşlık kurabilmelidir.
- Çocuklara anlamlandıramayacağı ya da yaşama geçiremeyeceği sorumluluklar yüklenmemelidir.
- Çocukların kavramsal gelişimlerine katkı sağlayacak bir anlatım tercih edilmeli ve Türkçenin anlatım olanakları ve kuralları sezdirilmelidir.
- Kitaplar, çocukların anlam evrenini besleyip çocukla yaşam arasında güçlü bir bağ oluşturmamalıdır.
- Yazarın paylaşmak istedikleri çocukların yaşam-anlam gerçeğinden kopuk olmamalıdır.
- Kitapların tasarımı çocukları okumaya isteklendirmelidir.

Güleryüz (2002)’e göre çocuk öykülerinde aranacak özellikler şunlardır:

- Çocuklara verilecek hikâyelerde konular çocukların ilgi alanlarına uygun olmalı, politik ve açık, tahrik edici cinsel konular işlenmemeli,
- Öğrenciyi güdüleyici, ilgi uyandırıcı, sürükleyici ve okumaya kışkırtıcı olmalıdır, bunun için de yazının iç planlamasında gerilim ve gerilimi oluşturan öğeler, olaylar iyi ayarlanmış olmalı,
- Olaylar çocuğun düşünsel dünyasına uygun olmalı, karmaşık ilişkiler, uzun bıktırıcı tanımlar ve betimlemelerden oluşmamalı, cümlelerdeki sözcük sayıları çocuğun yaşına uygun olmalı,
- Hikâyeler aşırı öğretici, öğüt verici olmamalı, olayların içinde insanlar olayları yaşayarak bu dersi ya da deneyimi kendileri çıkarmalı,
- Resimler, konulara uygun olmalı, hikâyeler çok uzun olmamalı, kitabın iç tasarımı çocuğu yormamalıdır.

1.3. Değer Kavramı

Günümüzde başta teknoloji olmak üzere birçok alanda çok hızlı bir değişimden bahsetmek mümkündür. Bu değişimle birlikte karşımıza daha öncesinde rastlamadığımız, karşılaştığımızda nasıl hareket edeceğimizi ve hangi kararları alacağımızı bilemediğimiz sorunlarla karşılaşmaktayız. Bu karşılaşmalar sırasında, doğru olanı yapma konusunda edindiğimiz karakter gelişimi ve yaşam tecrübesi bizlere yol göstermektedir. Tam olarak bu noktada “değer” kavramı ortaya çıkmaktadır. Bu kavram çoğu kurum, kuruluş ve kişi tarafından “değerli” görülmüştür ve görülmeye devam etmektedir. Değer kavramının genel kabul görmüş bir tanımı henüz olmamakla birlikte farklı disiplinlerden araştırmacılar tarafından tanımlanmıştır. “İyi-kötü, istenilen-istenilmeyen, olumlu-olumsuz, beğenilen-beğenilmeyen, arzu edilen-arzu edilmeyen vb. kabul edilen ve edilmeyen davranışları değerlerle ifade etmek mümkündür.” (Ulusoy ve Arslan, 2014: 2).

Değer, bir kişinin veya başka bir sosyal varlığın yaşamında yol gösterici ilkeler olarak hizmet eden ve önem derecesine göre farklılık gösteren, arzu edilen hedeflerdir (Schwartz, 1994). Türkçe Sözlük’te (TDK, 2010: 607) değer “bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet” olarak açıklanmaktadır. Güngör (2008) ahlaki davranış bakımından değeri, bir kişinin başka insanları farklı yönleriyle değerlendirirken başvurduğu ölçüt olarak açıklar.

“Değer, insanların etik ya da uygun davranışlar hakkında, neyin doğru neyin yanlış olduğu, neyin istenilir neyin alçakça olduğu konusunda taşıdıkları fikirleri gösterir. Aynı doğrultuda, felsefeciler de değerleri etiğin, estetiğin ve siyaset felsefesinin parçası sayarlar. Değerler bir toplumsal veri tipi olarak düşünüldüğünde, güçlü, yarı kalıcı, birleştirici ve bazen belirsiz eğilimleri yansıtan değerler ile yüzeysel, fazla emin olunmayan ve oldukça değişken görüşler ile kanıları yansıtan tutumlar arasında ayırım yapıldığına tanık oluruz. Toplumlar çok çeşitli tutumlara hoşgörüyü bakabildiği hâlde, insanların sahip oldukları, toplumsal ve siyasal konsensüsü şekillendiren ve ortaklaşa paylaşılan bir değerler kümesi sunan değerlerde belli bir homojenlik ve tutarlılık olmasını gerekli görürler.” (Sosyoloji Sözlüğü, 1999: 133-134).

İlgili alanyazına bakıldığında değer, tarihi bir birikim sonucunda toplumun en ufak yapı taşı olan aileden başlamak üzere gittikçe büyüyen kültürel ve evrensel tavır ve davranışların birikimi şeklinde tanımlanabilir. Bireyin hayatı boyunca aldığı kararlarda, tercihlerinde ve davranışlarında mensubu olduğu ailenin ve milletin değer yargıları önemli bir etkidir. Bunun yanında bireyin insani özelliklerinin evrensel bakış açılarından etkilendiği de bilinmektedir.

Evrensel bir yapısı olan sevgi, merhamet, hoşgörü veya barış ırkı, cinsiyeti ya da milliyeti ne olursa olsun bütün insanlarda bulunması beklenen içsel duygulardır.

1.4. Değer Eğitimi

Özellikle günümüzde değer eğitimi en önemli konulardan biri olmuştur. Değerler soyut oldukları için bununla ilgili yapılan eğitimlerde öğrencilerin sınıf, yaş, geçmiş yaşantıları, bireysel öğrenme becerileri, öncelikli ihtiyaçları, ilgileri hatta beklentileri dikkate alınmalıdır. Değer eğitimi çocuğun yaşamına olan çok yönlü etkileri göz önünde bulundurarak yetkin kişilerce verilmelidir (Yarar Kaptan, 2015).

Yılmaz (2009) bireylerin düşünce, tutum ve davranışlarının şekillenmesinde değerlerin, özellikle de yüksek değerlerin önemli bir rolü olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla değerler bireyleri yalnızca istek ve inançlarında etkilemekle kalmaz, aynı zamanda bütün toplumları politikalarında, normlarında ve uygulamalarında şekillendirir (Vauclair vd., 2011). Değerler, kişinin gideceği yönü belirleyen pusulalardır. Aynı zamanda değerler neyin en önemli olduğu konusunda kişiye özgü inançlardır. Hayata yön veren değerler, günlük yaşamdaki birçok konuda etkilidir. Aynı zamanda olaylar karşısında gösterilen tepkileri de değerler belirler (Robbins, 1993).

Aydın ve Akyol Gürler (2014: 5) değerle ilgili tanımlardan ve açıklamalardan hareketle şunların söylenebileceğini ifade etmişlerdir:

- Tarihî birikimlerden oluşan köklü inançlardır.
- Üzerinde görüş birliğine varılmış kabullerdir.
- Sosyal hayatı düzenleme rolleri vardır.
- Karar vermede kullanılan ölçütlerdir.
- Sosyal kontrol unsurlarıdır.
- Kültürün devamlılığını sağlar.
- Çevreyle etkileşim sonucunda işlevsellik kazanır.
- Tutumların alt yapısını oluşturur.
- Güdüleyici ve özendiricidir.
- Bireylerin sosyal rol seçmelerine rehberlik eder.
- Dışlanmışlık ve yalnızlık karşısında koruyucudur.

- Farklılıkların çarpıştığı noktada ortak anlaşma zemini oluşturur.
- Kalıtsal değildir, yaşanılarak öğrenilir.
- Ahlaki olgunluğa ulaştırır.
- Bütünleyici ve birleştiricidir, hızlı ve bilinçsiz değişimlerde çatışmaya da yol açabilir.
- Dayanışma aracıdır.
- Yaşayan ve yaşatanlar şahıslar olduğu için insanîdir.
- Nitel özelliklere sahip ve soyuttur.
- Bireylere amaç ve yön belirlemede etki eder.
- Değerler birbirleriyle ilişkilidir.
- Bireye ayırt etme, ilke oluşturma ve uyum sağlama yetileri kazandırır.
- Toplumsal beklentilere aykırı olabilecek dürtü ve eylemleri sınırlandırır.
- Değerler kişilere bakış açısı sağlar.
- Bilişsel yapıdan çok duyuşsal alana hitap eder.
- Farklı disiplinlerde farklı anlam çerçevesini çağırıştırır.
- Dinamik olup değişim gösterebilir.

Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda değerlerimiz "öz mirasımız" olarak nitelenmiş ve şu açıklamalara yer verilmiştir:

"Değerlerimiz öğretim programlarının perspektifini oluşturan ilkeler toplamıdır. Kökleri geleneklerimiz ve dünümüz içinde, gövdesi ve dalları bu köklerden beslenerek bugünüme ve yarınlarımıza uzanmaktadır. Temel insani özelliklerimizi oluşturan değerlerimiz, hayatımızın rutin akışında ve karşılaştığımız sorunlarla başa çıkmada eyleme geçmemizi sağlayan kudretin ve gücün kaynağıdır." (MEB, 2018: 4).

Değer ya da değerler eğitimi konusunda sosyal bilimlerin farklı dallarından araştırmacılar alana katkılar sunmuştur. Değerlerin bazı ölçütler dikkate alınarak sınıflandırıldığı görülmektedir (Keskin vd., 2012). Bunlardan biri Schwartz (1994) tarafından güç, başarı, hazcılık, uyarılım, özyönelim, evrenselcilik, gelenek, uyma, güvenlik ve iyilikseverlik başlıkları altında yapılan sınıflandırmadır. Schwartz'a (1994: 22) göre değerlerin sınıflaması aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo 1.1: Schwatz'a Göre Değerlerin Sınıflaması

Değer Türleri	Tanım	Motivasyonel Değerler
Güç	Toplumsal konum, insanlar ve kaynaklar üzerinde denetim gücü	Sosyal güç, otorite, sosyal kabul, zengin olmak, toplumda benimsenme
Başarı	Toplumsal standartlara göre yeterlik, kişisel başarı	Başarılı olmak, yetkin olmak, zeki olmak, hırslı olmak
Hazcılık	Bireysel zevk ve duysal haz	Zevk, yaşamdan tat almak
Uyarılım	Heyecan ve yenilik arayışı	Heyecan verici ve değişken bir hayat yaşamak, cesur olmak
Özyönelim	Düşünce ve işinde bağımsızlık	Yaratıcı olmak, merak duyabilmek, özgür olabilmek, kendi amaçlarını seçebilmek, bağımsız olmak.
Evrenselcilik	Anlayışlı ve hoşgörülü olmak, insanların ve doğanın iyiliğini gözetmek	Toplumsal adalet, güzelliklerle dolu bir dünyada barışı istemek, bilgelik, çevreyi koruma, doğayla bütünlük, açık fikirlilik
Geleneksellik	Kültürel ya da dinî töre ve fikirlere saygı ve bağlılık	Alçak gönüllü olmak, dindar olma, ılımlı olmak, tarafsız olmak, geleneklere saygılı olmak
Uyma	Başkalarına zarar verebilecek ve toplumsal beklentilere ters olabilecek dürtü ve eylemlerin sınırlandırılması	Kibar olmak, bağlılık, kendini denetleyebilmek, büyüklere saygılı davranmak
Güvenlik	Toplumun, ilişkilerin ve kişinin kendisinin güvenliği, düzeni ve sürekliliği	Ulusal güvenlik, aile güvenliği, sosyal düzen, temizlik, bağlılık duygusu, iyiliğe karşılık vermek
İyilikseverlik	Yakın olunan kişilerin refahını gözetme ve geliştirme	Yardımsever olmak, dürüst olmak, sadık olmak, bağışlayıcı olmak, sorumluluk sahibi olmak

Kaynak: S. H. Schwartz (1994); "Are there universal aspects in the structure and contents of human values?" Journal of Social Issues, 50 (4), pp. 19-45.

Yaşamımızda önemseydiğimiz en belirgin değerler (Tezcan, 1982; Akt. Dilmaç, 1999: 16-17) insanları sevmeye, uyumlu olma, hırsları kontrol altına alma, başkalarının mutluluğunu isteme, kendini kontrol etme, manevi değerlere inanma, yardımsever olma, tecrübeli ve bilgili olma, dost edinme, evlat yetiştirme, eser yaratma olarak sıralanmıştır.

Farklı araştırmacılara ait değer sınıflandırmasını Yarar Kaptan (2015) şöyle yapmıştır:

Tablo 1.2: Farklı Araştırmacılara Ait Değer Sınıflaması

Araştırmaacı	Değer Sınıflandırması
Güngör (1998)	Estetik, Teorik, İktisadi, Siyasi, Sosyal, Dinî Değerler
Kale (2004)	Evrensel Değerler, Kültürel Değerler
Ercan (2001)	Ulusal Değerler, Evrensel Değerler
Canatan (2004)	Geleneksel Değerler, Modern Değerler
Winter, Newton & Kirkpatrick (1998)	Toplumsal Değerler, Bireysel Değerler, Aile Değerleri
Başaran (1992)	Öz (evrensel) Değerler, Özel (birim veya kümelerce geliştirilen) Değerler, Seçimlik Değerler, Geçici Değerler
Cohen (1985)	İçsel (Intrinsic) Değerler, Dışsal (Extrinsic) Değerler, Ahlaki (Moral) Değerler, Kişisel (Personal) Değerler, Bilgiye Dayalı epistemic) Değerler
Allport, Vernon ve Lindzey (1960)	Estetik Değerler, Teorik Değerler, Ekonomik Değerler, Siyasi Değerler, Sosyal Değerler, Dinî Değerler
Uyguç, 2003; Evin ve Kafadar, 2004	Evrensel Değerler, Geleneksel (Toplumsal) Değerler, Hedonistik Değerler
Kılıoğlu, 1988	Araç Değerler, Yüksek Değerler

Kaynak: Seher Yayar Kaptan (2015), “İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Hoşgörü Değerinin Karma Yaklaşımına Dayalı Bilgisayar Destekli Etkinliklerle Öğretimi,” Doktora Tezi, Ankara.

Yaşadığımız çağ birçok bakımdan insanlara rahat ve konforlu bir yaşam sunmaktadır. Teknolojik gelişmelere bağlı olarak günümüz insanına sunulan imkânlar eskiyle kıyaslanmayacak boyuttadır. Bu kadar gelişmeye ve teknolojiye rağmen insanlar aradıkları huzuru bulmakta zorlanmaktadır. Günümüzde yaşanan hızlı değişim insan ilişkilerini de çok yönlü olarak etkilemektedir. Aileler, yetkili kurumlar ve hatta devletler bu değişimin çocuklar ve gençler üzerindeki etkisini olumlu yöne çevirmeye çalışmaktadır. Bunun için ahlak, değer gibi konular son zamanlarda üzerinde sıklıkla durulan konular olmuştur. Aynı zamanda “kaybolan insani değerlerin yeniden kazanılması adına bir insan yetiştirme politikasına bir başka deyişle değerler eğitimi sistemine ihtiyaç duyulduğu” (Yılmaz, 2016: 330) da herkesçe bilinen bir gerçektir.

Çocuklar, yaşamın çok erken dönemlerinden başlayarak içinde yaşadıkları toplumun değerlerini öğrenirler. Değerler öncelikle aileden öğrenilmeye başlanır ve bunu bakıcılar, medya, akranlar ve oyun grupları izler. Çocuklar okulöncesi

deneyimlerinden elde ettikleri bir dizi farklı değerle okula başlarlar (Halstead ve Taylor, 2000).

Nesillerin geleceklerinin ait oldukları toplumun değerlerini özümsemiş ve bunları yaşayan bireylere bağlı olduğu herkes tarafından bilinen bir gerçektir. Bu konuda yetkili birimler de eğitim sisteminde yer alan her bir birey için gerekli değerlerin kazandırılıp günlük yaşamlarında sergilemeleri için çabalar. Zaten eğitim sistemimizin tek amacı akademik açıdan başarılı bireyler yetiştirmek değildir. Burada asıl görev günümüz nesline temel değerlerin kazandırılıp yaşanmasının sağlanmasıdır (MEB, 2018).

“Değerler eğitimi; vatandaşlık eğitimi, karakter eğitimi, ahlak eğitimi, hukuk eğitimi, cinsellik eğitimi, madde bağımlılığı eğitimi, din eğitimi gibi alanların hepsini kapsayan şemsiye bir uygulama olarak eğitimde özel bir etkiye sahiptir.” (Yiğittir ve Öcal, 2010). Bireyin rahat ve huzurlu bir yaşam sürmesinde yaşadığı toplumda kabul gören değerleri bilmesi ve bu toplumun hayat tarzını dikkate alması önemli bir konudur (Şimşek, 2013). Sonuç olarak “Türk kültürüne ilişkin temel değerler sistemini bilen, evrensel değerlerle bu bilinçle bütünleşen nesiller yetiştirmek için doğru ve planlı adımlar atma gereği ortaya çıkmaktadır.” (Akyol, 2010).

1.4.1. Dünyada ve Türk Eğitim Tarihinde Değer Eğitimi

Kutsal kitaplarda, metinlerde ve dinlerde bireyi iyi olana, güzele ve doğruya yönlendiren ifadeler vardır. Dünya üzerinde karakter eğitiminin olmadığı toplum yok gibidir. Aristo ve Sokrates’in eserlerinde karakter eğitimi konusunda bilgilere rastlanmaktadır. Günümüze kadar farklı adlarla anılan karakter eğitimi resmen ilk kez 1860’lı yıllarda Amerika’da başlamıştır (Sırrı ve Mehmedoğlu, 2015). Karakter eğitimi programları Amerika Birleşik Devletleri’nin birçok eyaletinde uygulanmaktadır ve devlet politikası olmuştur (Ekşi, 2003).

Türk eğitim tarihinin bilinen ilk belgesi Orhun abideleridir. Orhun abideleri, Türk adının ve milletin isminin geçtiği ilk Türkçe belge, Türk töresinin ve kültürünün büyük vesikası (Ergin, 2012) olması bakımından önemlidir. Türk kültürü, tarihi ve edebiyatı açısından müstesna bir yeri olan Dede Korkut

Hikâyelerinde “aile, toplum ve çocuk ekseninde eğitim için öne sürülen birçok değer” (Yalçın ve Şengül, 2004) vardır.

Türk toplumunun kadim tarihi incelendiğinde üç tip insan yetiştirme amacından bahsedilebilir: Alp ve yiğit insan, gazi ve veli insan, vatandaş insan. Alp insanın değerlerle donanmış olarak yetişmesinde sözlü edebiyat, aile büyüklerinin öğütleri, bizzat doğru davranışın telkini ve yaşanılan coğrafya etkilidir. Gazi ve veli insan Türklerin İslam dinini benimsemesiyle birlikte oluşmaya başlamıştır. Mescit, taş mektep, medrese, tekke ve zaviye gibi eğitim kurumlarında yetişen ilim insanlarının eğitiminde değerlerin kaynağı İslam dinidir. Vatandaş insan ise günümüze dair bir isimlendirmedir. Her bir vatandaşın devlete ve millete karşı hak ve sorumluluklarının bilincinde olması beklenmektedir (Ersoy, 2019: 172).

“Türkçe Dersi Öğretim Programı’yla dinlediklerini, izlediklerini ve okuduklarını anlayan; duygu, düşünce ve hayallerini anlatan; eleştirel ve yaratıcı düşünen, sorumluluk üstlenen, girişimci, çevresiyle uyumlu, olay, durum ve bilgileri kendi birikimlerinden hareketle araştırma, sorgulama, eleştirme ve yorumlamayı alışkanlık hâline getiren, estetik zevk kazanmış ve millî değerlere duyarlı bireyler yetiştirilmesi amaçlanmıştır.” (MEB, 2006: 3).

Değerler eğitimi ifadesi, 2005 yılından 2017 yılına kadar birçok dersin öğretim programına doğrudan veya farklı ifadelerle girmiştir. 2017 yılında ise temel eğitim ve ortaöğretim düzeyindeki öğretim programlarında gerçekleştirilen güncelleme ile birlikte öğretim programlarının tamamında yer almıştır. Son olarak 2018 yılında öğretim programlarındaki güncellemelerden değer eğitimi de etkilenmiştir. (Beldağ, 2019). “Öğretim programlarında yer alan “kök değerler” şunlardır: adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik. Bu değerler, öğrenme öğretme sürecinde hem kendi başlarına hem ilişkili olduğu alt değerlerle ve hem de öteki kök değerlerle birlikte ele alınarak hayat bulacaktır.” (MEB, 2018: 4).

1.5. Çocuk Edebiyatı ve Değer Eğitimi İlişkisi

Çocuğun hayatı tanıma sürecinde aile, arkadaş, okul, televizyon, internet ve kitap gibi faktörler etkilidir. Bireyin değer edinimine etki eden bu faktörlerden biri de edebiyattır. Her ne kadar edebiyatın bu işlevi tartışmaya açık olsa da edebiyatın “değer” konusundan ayrı düşünülemeyeceği aşikârdır (Yılmaz, 2016).

“Edebî eserler, yaşama ayna tutarak bir toplumun bünyesinde barındırdığı yaşam biçimlerini, gelenek, görenek ve değerlerini gelecek nesillere aktarır. Gerçek yaşamda var olan unsurlar, yüzyıllar boyunca edebî eserlerde sözlü ve yazılı edebiyat aracılığıyla kültürümüz ve öz değerlerimiz biçiminde varlığını sürdürür. Bu noktada edebî eserler, bir yandan değerleri koruyucu ve gelecek nesillere aktaran bir işlev üstlenirken diğer yandan aynı değerleri okuyucusuna kazandıran bir işlev üstlenmiş olur.” (Yaman vd., 2009: 114).

Türkçe eğitimi ve öğretimi çalışmalarında farklı beceri alanlarında metinler yoluyla değer aktarımı yapılabilmektedir (Şen, 2007). Dolayısıyla çocuk edebiyatı

alanında kullanılacak kitapların ve oluşturulacak metinlerin özenle hazırlanmış olması gerekmektedir. “Değer aktarımında öğretmeden daha çok sezdirmenin ön planda olduğu edebî nitelikli çocuk kitaplarının arka planında çocuk okuru iyiye, doğruya ve güzele yönlendirme fikri bulunabilir. Özellikle son yıllarda değerler eğitimi ve çocuk edebiyatı bağlantılı çalışmalar bu durumu ispatlar niteliktedir.” (Yılmaz, 2016: 332). “Okuma kitapları, ilköğretim çağı çocuğunun hayal dünyasını geliştirmek, üslûp sahibi olmasını sağlamak, dil becerilerini geliştirmek, kişilik gelişimine katkıda bulunmak, millî, manevi, ahlaki, evrensel, kültürel, insani değerleri edindirmek açısından son derece etkili bir materyaldir.” (Şen, 2007: 54).

Şen (2007) değer eğitimi çalışmalarında okuma kitaplarının, dolayısıyla çocuk edebiyatına ait nitelikli ürünlerin okul dışında da eğitimin devamlılığı açısından önemli olduğunu belirtir. Ayrıca öğrencilerin okumaları için tavsiye edilecek kitapların da öncelikle uzman kişilerce incelenmesi gerektiğini belirtmiştir. Nitelikli edebî ürünler, öğrencilerin akademik gelişmelerinin yanında kişilik gelişimlerine de katkı sunar. Edebî türlerde bir milletin yaşantılarındaki kültürel unsurlar ve değerler görülebilir. Bu yolla öğrenciler okudukları metinlerdeki değerleri tanıyıp benimserler ve içinde yaşadıkları toplumun bir parçası olduklarını anlarlar (Bayram ve Yılmaz, 2019). “Edebî ürünler vasıtasıyla insanların farklı yaşam tecrübelerine tanık olan çocuklar kendini, başkalarını, çevrelerini ve dünyayı anlama ve algılama açısından da fırsat bulurlar.” (Bayram ve Yılmaz, 2019: 283).

“Estetik boyutlu davranış kazanma süreçlerinden olan dil ve edebiyat öğretimi, insanın kültürel gelişiminde de etkilidir. Çocuğun yazınsal metinlerle kurduğu iletişim, her şeyden önce bir duygu ve düşünce eğitimidir. Bu süreç duyarlık oluşumuna ve kültürel bilinçlenmeye olanak sağlar.” (Sever, 1998: 3-4).

Edebiyatın büyülü dünyasına giren bir bireyin empati yeteneği gelişir, kendini başka birinin yerine rahatlıkla koyabilir. İnsanlara hoşgörülle yaklaşmayı ve saygı duymayı öğrenir (Sever, 1998).

1.6. Miyase Sertbarut'un Hayatı, Sanatı ve Eserleri

1.6.1. Miyase Sertbarut'un Hayatı

Yazar Miyase Serbarut, 1963 yılında Adana'nın Ceyhan ilçesinde doğmuştur. Gazi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden 1985 yılında mezun olduktan sonra çeşitli illerde öğretmenlik yapmıştır. Yazma serüvenine radyo oyunları ile başlayan Miyase Sertbarut, 1996 yılında Çankaya Belediyesi ve Damar Edebiyat Dergisi'nin birlikte düzenlediği öykü yarışmasında ilk ödülünü alarak "Fasulyem Bulutlara Çıkamaz" adlı ilk kitabını yayımlamıştır. Bu ödülün ardından çocuk edebiyatına yönelen yazar, ağırlıklı olarak çocuklara ve ilk gençlik çağına yönelik çalışmalarını sürdürmektedir. Yazarın aldığı ödüller Ek 3'te yer almaktadır.

1.6.2. Miyase Sertbarut'un Sanatı

Dilidüzgün'e (2006) göre altı tür yazar tipi vardır: Öğretici Yazar, İdeal Çocuk Yaratmaya Çalışan Yazar, Çocukluğuna Öykünen Yazar, Yanılsamacı Yazar, İdeolojik Yazar, Gerçeği ve Çocuğu Anlayan (İdeal) Yazar. Sertbarut'un sanatı ve anlatımı alan yazındaki yazar tiplerinden birine tamamen uygundur denilemez. Fakat öykülerinde sık sık kendi çocukluk çağına ve kendi gerçekliğine vurgu yapmaktadır. Kırmızı Kartal'daki Evşen'in yazar olmak için çevresiyle verdiği mücadele yazarın yaşam öyküsüyle yakından ilişkilidir. Sarı Maymun'da da kitap yazarını hem fantastik bir şekilde anlatının içine dâhil etmesi hem de Sarı Maymun ve yazar Miyase olarak ikilinin yaşadığı maceralar, öykülerini kendi kişiliği ile bütünleştirdiğinin göstergesidir. Çocuklar için yazma fikri, Sertbarut'un kendi çocukluğunda başına gelen olayların ve onda yarattığı duygusal değişimlerin etkisinde kalmasıyla oluşmuştur. "Çukura Düşen Kurbağa" öyküsünün yazım süreci de bunun bir başlangıcı olmuştur.

Yazarın kurgularında dünyaya çocukların ve gençlerin gözüyle bakabiliyor olması ve üslubunun samimiyeti, okuruyla yan yana yürüyormuş hissi uyandırmaktadır. Çocukların ve gençlerin sıra arkadaşı ve sırdaşı olmayı başarmaktadır. Akıcı, inandırıcı, heyecanlandırıcı kurguları bazen toplumcu gerçekçi bir çizgide, bazen fantastik bir düzlemde, bazen de insan sevgisiyle yoğunlaşarak ilerlemektedir.

Miyase Sertbarut, yazma süreciyle ilgili düşüncelerini şu şekilde ifade etmektedir: “Çocukluğumu ömrümün sonuna dek canlı tutabilmemin tek yolu çocuklar için yazmak sanırım. Kitaplarımda anlattığım her çocuğu yaşıyorum. Mutlu çocuk, mutsuz çocuk, seven çocuk, nefret eden çocuk, yaramaz çocuk, uslu çocuk, korkak çocuk, kahraman çocuk... Hepsi içimde ve hepsi yazdıklarımda.

Bana benzeyen ve bana benzemeyen insanları anlattım, size benzeyen ve size benzemeyenleri... Yakınlaştırmak istedim ötedekileri, uzaktan bakmak istedim yakınımıdakilere, daha iyi görebilmek ve gösterebilmek için.

Dünya iyi bir gezegen olsun istiyorum. Bu da üzerinde yaşayanların iyi olmasıyla mümkün. İyi olmak ise başkalarını tanımak ve anlamaktan geçiyor. Başkalarını ve kendimizi tanımanın en iyi yolu da okumak.

Romanlar, öyküler, masallar okuyan her çocuk kendini başkalarının yerine koyabilmeyi öğrenir. Doğuştan var olan bencilliği kitaplarla azalır. Bencil, kıskanç, hırçın, doyumsuz insanların çoğalmasını istemiyorum. Bu olumsuz özellikleri giderebilecek en iyi ilaç çocuklukta başlayarak okunan kitaplardır.” (<http://www.miyasesertbarut.com/>)

Yaşanabilir bir dünya için çocukların doğru şekilde eğitilmesini önemseyen Miyase Sertbarut, öykülerinde öğreticiliği göz ardı ederek birtakım değerleri ve davranışları sezdirmeye çalışmıştır. Bunu yaparken hem çocuğun dünyasındaki hayal gücünden hem de gerçeklikten bol bol faydalanmıştır. Ona göre hayalci çocukların başarısı gerçeği kabullenmelerinden geçmektedir.

Yazarın çocuk edebiyatı, değerler eğitimi ve öykülerindeki değerler ile ilgili düşüncelerini ortaya koymak için yazarla yapılan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır (Ek 1).

1.6.3.Miyase Sertbarut’un Eserleri

Romanları

Kaçak Köpek Biber

Buz Bebekler

Kapiland’ın Kobayları

Kapiland'ın Karanlık Yüzü,

Kapiland'ın Kıyameti,
Sisin Sakladıkları
Kimsin Sen?
Gerçekle Büyüme Düşlerle Yürümek
Çöp Plaza
Çocukluğumun Tanrısı Piper Pa-25
Sınıfta Kalanlar Okul Açtılar
Komşumuz Çok Acayip
Ara Alem 1 Tarlakoz'un Tuzağı
Ara Alem 2 Yasak Oyun
Ara Alem 3 Yeniden Doğuş
Ortak Ruh,
Yılankale,
Ünsüz Youtuberın Günlüğü
Pamir'in Parmakları.

Kaynak Kitap

Mendel'den Kopya İnsana

Öykü Kitapları

Yangın Tüpüyle Uçan Çocuk
Yalancı Portakal
Kırmızı Kartal
Tuna'nın Büyülü Gemisi
Altın Avcıları Plajda
İkizler İz Peşinde
Saat Canavarı
Dedemin Sihirli Dükkânı
Sarı Maymun

Masal Kitapları

Akvaryumdaki Deniz Kızı
Bir Dilek Tut
Gizli Bahçe Masalları, Altın Kitaplar

Koşkent'in Kayıp Çocukları
Emre İle Cemre-İlk Okuma Serisi
Emre ile Cemre 1- Okuma Bayramı
Emre ile Cemre 2- Kedili Takvim Yapıyor
Emre ile Cemre 3- Alışveriş Merkezinde
Emre ile Cemre 4- Tarım Yapıyor
Emre ile Cemre 5- Kitap Fuarında
Emre ile Cemre 6- Korkuluk Yapıyor
Emre ile Cemre 7- Doktor Oluyor
Emre ile Cemre 8- Kermeste
Emre ile Cemre 9- Düğünde
Emre ile Cemre 10- Başbakan Oluyor

Radyo Tiyatroları

Anadolu Ateşi
Bay Yalnız İle Bayan Sütlaç
Oyunculuk Tutkusu
Tezgahtar
Yunuslar
Eskimeyen Eskiler
Uzun Dalga 171 khz
Un Kokusu
Mehmet Rauf'tan Uyarılma "Define"
Şenko'nun Kanatları
Çift Başlı Kartal

1.7. İlgili Araştırmalar

Bu araştırma, çocuk edebiyatı alanında çağdaş yazarlardan Miyase Sertbarut'un çocuk öykülerindeki unsurları eğitim ve değerler bağlamında incelemek amacıyla yapılmıştır. Farklı çocuk edebiyatı yazarlarının ve araştırmaya konu olan Miyase Sertbarut'un eserlerinin değerler eğitimi kapsamında incelendiği ilgili araştırmalar ve araştırmaya katkı sunacağı düşünülen bazı araştırmalar bu bölümde verilmiştir. Yapılan alanyazın taraması

sonucunda bu çalışmanın hazırlandığı tarihe kadar, sadece yazarın Kapiland üçlemesindeki(Kapiland'ın Kobayları, Kapiland'ın Karanlık Yüzü, Kapiland'ın Kıyameti) gençlik romanlarının değerler eğitimi açısından incelendiği görülmüştür. Üç kitapta en çok adalet ve eşitliğe inanma, eleştirel ve sorgulayıcı olma, tutumluluk ve kanaat, sağlığın değerini bilme, sorunlara çözüm arama ve işbirlikçi olma-grup hâlinde çalışmaya önem verme değerleri işlenmiştir (İncebacak ve Öztürk, 2018). Değerler eğitimi dışında Sertbarut'un eserlerinde çocuk ve gençlik sorunları (Yüksel, 2014) ile çocuk kitaplarının çocuk edebiyatı öğelerine göre incelenmesi (Başgeçmez Tıǧlı, 2014) hakkında lisansüstü çalışmalar yapılmıştır. Aşağıda farklı yazarların eserlerinin ve bazı türlerin değerler eğitiminde kullanılmasına ilişkin çalışmalar özetlenmiştir.

Karatay (2007), masalların dil edinimi, millî ve evrensel kültür değerlerinin kazanılması sürecinde öğrencilere okuma, dinleme, yazma, konuşma ve görsel okuryazarlık becerilerinin kazandırılması için öğretme ve öğrenme sürecinde kullanılması gereken önemli öğretim materyalleri arasında olduğunu ifade etmiştir. Masal, eğitici kıymeti olan, çocukların duygu, düşünce ve hayallerini sözlü veya yazılı olarak işleyen ve onların güzellik duygularını geliştiren bunu yaparken de millî bir kimlik edinmelerinin yanında millî ve evrensel değerleri farkında olmadan benimsemelerini sağlayan ürün olarak açıklanmıştır.

Şen (2007), 100 temel eserde değerler öğretimi üzerine yaptığı araştırmasında ilköğretim 100 Temel Eser serisindeki kitaplarda sevgi değerinin ilk sırada yer aldığını tespit etmiştir. “Sevgi” değerini sırayla “duyarlılık, yardımseverlik, saygı ve sorumluluk” değerleri takip etmiştir. Bağımsızlık değeri, bu kitaplarda tespit edilememiştir. “Sağlıklı olmaya önem vermek, barış, özgürlük, bilimsellik” değerleri ise eserlerde en az yer verilen değerler olmuştur.

Gökçe (2008), “Gülten Dayıoğlu'nun çocuk öykülerinde değer eğitimi ve öykülerinin Türkçeye katkısı” isimli araştırmasında yazarın doğrudan ve örtülü biçimde bireye ve çevreye duyarlılığı ele aldığını ifade etmiştir. Yazarın insanlarla hayvanlar arasındaki ilişkilerden hareketle yazdığı hayvan öykülerinin temelini sevgi oluşturmaktadır. Ayrıca yazarın doğruluk, dürüstlük ve içtenlik değerlerini kullanarak bu değerlere karşı istek uyandırmaya çalıştığı görülmüştür.

Yakar (2011), yaptığı araştırmada Mustafa Ruhi şirin'in çocuğu hayatının ve çalışmalarının merkezine aldığını, çocuklara yönelik eserler kaleme alırken ocuk bakış açısına uygun bir üslup kullandığını, eserlerinde eğitsel unsur ve iletilerin önemli bir yer tuttuğunu tespit etmiştir. Ayrıca yazarın toplumun ihtiyaç duyduğu millî ve manevi değerlerine bağlı, evrensel değerleri benimsemiş, hakları ve sorumlulukları konusunda duyarlı insan tipinin yetiştirilmesini amaçladığı da belirtilmiştir. Mustafa Ruhi şirin'in Türk ocuk edebiyatında gelenekten yararlanan ve genç ocuk edebiyatı yazarlarınca da takip edilen bir konumda olduğu ifade edilmiştir.

Kaynak (2012), Sevinç okum'un hikyeleri üzerine yaptığı araştırmada yazarın hikyelerinde ahlaka ait unsurların geniş yer tuttuğu, bunların içerisinde en çok yer verilen değerin yardımseverlik olduğu tespitinde bulunmuştur. Ayrıca yazar dostluğun önemine de geniş bir şekilde yer vermiştir. Yazarın hikyelerinde çizdiği insan modeli, ahlaki açıdan yardımsever, yalan söylemeyerek gerçek dost olmayı başarmış, vefalı ve sadık, doğruluktan ayrılmayan, iyilikle dolu, sabırlı, paylaşımı seven, kanaatkr, tevazu sahibi, haddini bilen, maddiyata önem vermeyen, iki-kumar gibi kötü alişkanlıkları olmayan, insanları hor görmeyen, çıkarıcı ve kibirli olmayan, nefret etmeyen insandır.

Kazan (2012), Mevlâna İdris Zengin masallarının eğitsel değeri isimli çalışmasında incelenen metinlerin sevgi, dostluk, arkadaşlık, saygı gibi kavramların ğretiminde yararlanılabilecek unsurlara sahip olduğunu belirtmiştir.

Sallabaş (2012), yaptığı çalışmada mer Seyfeddin hikâyelerinin değerler bakımından zengin olduğunu ve yazarın hikâyelerinin Türkçe ğretiminde değer aktarımında yararlanılabilecek kaynak metinler içinde yer alması gerektiği tespitini yapmıştır. "Aile birliğine önem verme, adil olma, bağımsızlık, barış, özgürlük, bilimsellik, alışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, hoşgörü, misafirperverlik, sağlıklı olmaya önem verme, saygı, sevgi, sorumluluk, temizlik, vatanseverlik, yardımseverlik" değerlerinin hikâyelerde yoğun olarak bulunduğu da grlmştir.

Bağcı (2013), Kemalettin Tuğcu, Gülten Dayıoğlu, Muzaffer İzgü, Ömer Seyfettin ve Cahit Zarifoğlu'nun ocuk edebiyatı ürünleriyle çocuklar için

yazılmış beş farklı setteki değerleri tespit etmek istediği çalışmasında incelediği eserlerin değerler eğitimi hususunda bazı eksiklerinin olduğu tespitini yapmıştır. Buna rağmen incelenen eserlerin birbirlerini tamamlayıcı olduğu ve değerler eğitiminde kullanılmasının faydalı olacağı belirtilmiştir.

Yılmaz (2013), “Fatih Erdoğan’ın eserlerinin eğitsel değerler açısından incelenmesi” başlıklı çalışmasında yazarın eserlerinde çocuk ekseninde kurgulanmış pek çok değer olduğunu tespit etmiştir. Eserlerde öne çıkan önemli değerler arasında barışı vurgulayan değerlerin ön planda olduğu ve “vergi verme, korsanla mücadele, aile içi şiddet, çarpık kentleşme, işsizlik, trafik kazası, kültürel soykırım, tarihî eser kaçakçılığı, sömürü düzeni” gibi konuların ele alındığı görülmüştür.

Başegmez Tıgılı (2014), Miyase Sertbarut’un romanlarında, masal ve öykü kitaplarında seslendiği çocuk ve genç okurların yaş gruplarını dikkate alarak konu ve iletileri seçtiğini, olayları okurun bilişsel gelişimine uygun kurguladığı tespitini yapmıştır. Yazarın eserlerinin başarılı bir dil ve anlatımla çocuk edebiyatı temel öğeleri açısından gerekli niteliklere sahip olduğu ve okurun okuma alışkanlığına olumlu yönde katkılar sağlayabileceği düşüncesine ulaşılmıştır. Yazarın incelenen eserlerinde “sevgi, yardımlaşma, hayaller, dürüstlük, bilinçli olma” konuları sıklıkla işlenmiştir. Yine Miyase Sertbarut’un masal, öykü ve romanlarındaki kişiler toplumsal kurallara uyan, mantığıyla davranan, yaşadıklarından ders çıkaran, çevresindekilere örnek olacak davranışlar sergileyen, hoşgörü sahibi, doğaya karşı sevgi dolu, yardımsever, yaşadığı çevrede olup bitenin farkında olan, haksızlığa karşı çıkan bireylerdir.

Özlek (2014), araştırmasında Kırk Vezir Hikâyeleri’nin değer öğretimi için uygun bir materyal olduğu, söz varlığı açısından zengin olup dil becerilerinin geliştirilmesine katkı sağlayacak düzeyde olduğu tespitini yapmıştır.

Yüksel (2014), Miyase Sertbarut’un eserlerinde çocuk ve gençlik sorunları konulu araştırmasında yazarın, çocukların ve gençlerin yanında yer alarak onlar adına söz söylemeyi sorumluluk olarak kabul ettiği ve bu sorunlara geniş yer ayırarak konuya ciddiyetle yaklaştığı tespitinde bulunmuştur.

Oran (2015), yaptığı araştırmada Yalvaç Ural'ın eserlerinde sevgi, sorumluluk, yardımseverlik, aile birliğine önem verme ve dürüstlük değerlerinin yoğun bir biçimde işlendiğini bunun yanında adil olma, misafirperverlik, hoşgörü saygı ve vatanseverlik değerlerinin yeteri kadar işlenmediğini tespit etmiştir.

Çelik (2016), Necdet Neydim'in çocuk edebiyatı eserlerinde değer eğitimi ve bunların Türkçe öğretimine katkısı konulu çalışmasında incelediği eserlerin değerler eğitimi açısından uygun olduğu bunun yanında sınırlı sayıda değere yer verildiğini tespit etmiştir. Yazarın incelenen kitaplarında en çok estetik değer ile ilgili örneklere rastlanmış ve sadece bir tane atasözü kullandığı görülmüştür.

Gönen (2017), çocuk edebiyatı yazarı ve çizeri Feridun Oral'ın çocuk edebiyatındaki yeri üzerine yaptığı araştırmada Feridun Oral'ın eserlerinde çocuklara verilmek istenen değerlerin sevgi, saygı, hoşgörü, arkadaşlık/dostluk ve yardımlaşma/dayanışma olduğu ayrıca yaratıcılık, özerklik, paylaşımcı olma, dürüstlük, ailenin önemi gibi diğer değerlerin de çocuklara kazandırılmasının amaçlandığını belirtmiştir.

İncebacak ve Öztürk (2018), Miyase Sertbarut'un Kapiland üçlemesini değerler eğitimi açısından inceledikleri çalışmada öne çıkan değerlerin üretim, tutumluluk, adalet ve eşitliğe inanma, eleştirel ve sorgulayıcı olma, sorunlara çözüm arama, sağlığın değerini bilme, umutlu olmak ve doğa sevgisi olduğu tespitini yapmıştır. Teknolojinin insan yaşamını ve doğayı tehdit ettiği ifade edilirken dünyaya hâkim olan tüketim sisteminin de eleştirildiği belirtilmiştir.

Uslupehlivan (2018), Hasan Latif Sarıyüce'nin çocuk romanlarında değer eğitimi ve söz varlığı adlı çalışmasında yazarın romanlarında toplam 294 değer tespit etmiştir. Bu eserlerde “sevgi, aile birliği ve güvenliği, duyarlılık, yardımseverlik, bilimsellik, saygı, çalışkanlık, estetik, sorumluluk, tasarruf, adil olma, dayanışma, dürüstlük, barış, vatanseverlik, bağımsızlık ve özgürlük, eşitlik” değerlerine yer verilmiştir.

Yapılan çalışmaların sonuçlarına bakıldığında çocuk edebiyatı alanında eser veren yazarların çocukları iyiye, güzele ve doğru olana yöneltmeye çalıştıkları bunu yaparken farklı yollar izledikleri anlaşılmıştır. “Sevgi, yardımseverlik, saygı, hoşgörü, adil olma, dostluk” gibi değerlerin ön plana çıktığı fakat her bir yazarın

ele aldığı ve üzerinde durduğu ya da önem verdiği değerin değişebildiği görülmüştür. Kimi eserlerin değerler eğitimi anlamında bazı eksikliklerinin olmasına rağmen ele aldıkları konu ve değer anlamında birbirlerini tamamlayıcı oldukları da anlaşılmıştır. Ayrıca Miyase Sertbarut ile ilgili yapılan çalışmalarda yazarın doğa ve hayvan sevgisini ön plana aldığı, üretimi, tutumluluğu yüceltirken doğanın katledilmesini eleştirdiği görülmüştür.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli

Nitel araştırma yaklaşımı esas alınarak yapılan bu çalışmada, Sertbarut'un 9 öykü kitabında yer alan 49 öykü betimsel analiz yöntemi kullanılarak incelenmiştir.

Nitel araştırma, "gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği" araştırma olarak tanımlanmaktadır. (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 302).

Nitel araştırmalarda sayısal verilere ve istatistiklere daha az yer verilirken sözlü ve nitel analizlere daha çok vurgu yapılır. Nitel araştırmacılar olayların ve bağlamların dilini kullanır. Olayları bağlamı içerisinde inceler. Sorunları, içerisinde oluşup geliştiği değerler sisteminden yalıtılarak analiz etmez, durumlara egemen olan ilişkiler ağını kendi doğal ortamında yorumlamaya veya bunların anlamlarını ortaya çıkarmaya çalışır (Neuman, 2012: 22, Akt.: Karataş, 2015: 64).

2.2. Evren ve Örneklem

Çalışmanın evrenini günümüz çocuk edebiyatı yazarlarından olan Miyase Sertbarut'un yazmış olduğu bütün eserler oluşturmaktadır. Örneklem olarak çocuklar için yazmış olduğu 9 öykü kitabı ele alınmıştır.

Araştırmada örneklem seçiminde amaçsal örneklem seçimi kullanılmıştır. Amaçsal örneklem, araştırmanın amacına bağlı olarak zengin durumların seçilerek derinlemesine araştırılmasını sağlamaktadır (Koç Başaran, 2017:490). Amaçsal örneklemede araştırmacı, evreni temsil ettiğini, evrenin tipik bir örneği olduğunu düşündüğü bir alt grubu örneklem olarak seçer. "Amaçsal örneklemenin amacı, araştırmada çalışılan problemleri aydınlığa kavuşturacak zengin bilgi içeren durumları seçmektir" (Tarhan, 2015: 653).

2.3. Verilerin Toplanması

Nitel yaklaşıma göre, veri toplarken ve yorumlarken anlamı ortaya çıkarmaya duyarlı bir veri toplama aracı kullanılır. Bu doğrultuda araştırmanın doğasına da uygun olarak doküman inceleme yoluyla veriler toplanmıştır.

Değerleri kesin sınırlarla birbirinden ayırmak mümkün olmadığından bazen bir başlık altında düşünülen değerlerin farklı bir başlık altında da değerlendirilebilecekleri görülmüştür. Bu konuda herhangi bir kafa karışıklığı olmaması adına farklı başlıklar altında değerlendirilebilecek değerlerin geçtiği kurguların tek başlık altında tartışılması sağlanmıştır. Başlıklar oluşturulurken ve kategorilerin sınıflandırılmasında Yılmaz (2013)'ın ölçütlerinden de faydalanılmıştır. Değerlerin tespitinde eserlerdeki kurgu esas alınmıştır. Değerlerin tespiti sürecinde her ne kadar önceden fişlenen konulara göre bir değerlendirme yapılmış olsa da doğrudan metne dayalı bir değer saptaması yoluna başvurulduğu için sonradan yeni temaların ve alt başlıkların ortaya çıkarılması da sağlanmıştır.

- Verilerin toplanmasında ilgili alanyazın taranarak temalar oluşturulmuştur. Öykülerdeki değerlerin tespitinde tematik bir sınıflama tercih edilmiştir. Bu amaçla eserlerdeki kurgu esas alınmıştır.
- Öyküler birkaç kez okunduktan sonra ideal insan eğitiminde öncelenen değerler/ideal insan eğitiminde istenmeyen davranışlar olarak iki başlık altında sınıflandırılmıştır. Ardından bu sınıflandırma altında temalar belirlenmiş ve tematik olarak birbirine yakın olan başlıklar birleştirilmiştir. Tespit edilen değerler ana temaların altında yer alan alt başlıklar doğrultusunda değerlendirilmiştir.

Veri toplama sürecinde gerçekleştirilen tematik sınıflamaya dayalı tema başlıkları şunlardır:

İdeal İnsan Eğitiminde Öncelenen Değerler;

- Barışı Öne Çıkaran ve Barışa Hizmet Eden Değerler
- Toplumsal Algılarla İlgili Değerler
- Toplumsal Bağlara Dikkat Çeken Değerler
- Kültürel Değerler
- Evrensel Değerler
- Hakkaniyet İçin Mücadele Etmeyi Önceleyen Değerler
- İdeal Değerler
 - Duygusal Nitelikli İdeal Değerler
 - Düşünsel Nitelikli İdeal Değerler
 - Sözlü Olarak Davranışa Dönüşen İdeal Değerler
 - Düşüncenin Eyleme Dökülmesiyle Ortaya Çıkan İdeal Değerler
- Bireysel Haklara Katkı Sağlayan Değerler
- Bireyi Çevresinde Öne Çıkaran Değerler
- Bireyde Farkındalık Yaratan Değerler
- Olumsuz Bir İzlenim Oluşturmakla Birlikte Bireyde Farkındalık Yaratan Değerler

İdeal İnsan Eğitiminde İstenmeyen Davranışlar;

- Ahlaki Yıpranmaların Neden Olduğu Davranışlar
- Bilgisizlik ve Bireyin Kendisini Yenileyememesinden Kaynaklanan Davranışlar
- Haksız Kazanç Sağlamaya ve Nüfus Edinmeye Neden Olan Davranışlar
- Kişisel Zaaflardan Kaynaklanan ve Bireyi İtibarsızlaştıran Davranışlar
- Modern Hayat Tarzına Bağlı Olumsuz Davranışlar
- Karakteristik Özellik Taşıyan Olumsuz Davranışlar
- Kişide Kalıcı Etkiler Bırakan Olumsuz Davranışlar
- Sosyal İlişkilerde Olumsuz Durumlara Yol Açan Davranışlar
- Toplum Hayatında Onarılması Gereken Davranışlar

2.4. Verilerin Çözümlemesi

Verilerin analizinde aşağıda sıralanan aşamalar gerçekleştirilmiştir:

- Miyase Sertbarut'un öykülerinde işlediği değerler, belirlenen ana temalar doğrultusunda, metne dayalı bir değer saptaması şeklinde çözümlenmiştir.
- Bu çözümlene değerlerle ilgili iletilerin öykülerde nasıl verildiği ve değerlerin nasıl işlendiği konusunda tespitlere yer verilmiş, ardından yorumlama yapılmış ve sonuçlara ulaşılmıştır.
- Son olarak tespit edilen değerlerin MEB tarafından belirlenen ve öğretim programlarında uygulamaya konulan *kök değerler* ile olan ilişkisi tablollaştırılmıştır.

3. BULGULAR

Çalışmada, olumlu değerlerin tespit edildiği alt tema ve başlıklar “ideal insan eğitiminde öncelenen değerler”; olumsuz davranışların tespit edildiği alt tema ve başlıklar “ideal insan eğitiminde istenmeyen davranışlar” olarak iki ana tema altında sınıflandırılmıştır. Öykülerde kimi zaman tek cümleden ziyade kurgunun geneli veya bir kısmı bir değere/lere hizmet edebilmektedir. Bu nedenle, işlenen değerlere ait cümlelerin bağlamının daha anlaşılır olabilmesi için doğrudan alıntı yapılan cümlelere açıklamalar eklenmiştir. Açıklamanın gerek duyulmadığı durumlarda yalnızca ilgili değeri içeren cümlelere yer verilmiştir. Kitapların içerisindeki kısa öykü isimlerinde kısaltmaya gidilmeyerek kitap isimlerinde (örn: İkizler İz Peşinde: İİP) kısaltmalar kullanılmıştır.

3.1. İdeal İnsan Eğitiminde Öncelenen Değerler

3.1.1. Barışı Öne Çıkaran ve Barışa Hizmet Eden Değerler

Kavgadan uzak durma

Bireylerin günlük yaşantısındaki iletişim ve etkileşim sürecinde, farklı değer ve düşüncelerin çatışmasından kaynaklanan birtakım anlaşmazlıkların makul tartışma boyutunu da aşarak karşılıklı bir kavgaya dönüşmesi toplum hayatında istenmeyen durumlardan biridir.

Kavga etmenin iletişim sürecinde bir işe yaramayacağı ve kendilerine fayda sağlamayacağı farkında olan bireyler kavga etmeye yönelik sinyaller aldığında kavgadan uzak durmayı tercih ederler. Kavga etmenin iletişim kurmada hiçbir yararının olmadığını vurgulayan “Tuna’nın Büyülü Gemisi” adlı öyküde de yaşadıkları maddi sıkıntılar nedeniyle anneannelerinin yanında kalmak zorunda kalan Suna ve Tuna’nın yaşlı anneannelerini üzmemek için kavgadan uzak durmaları; Tuna’nın maddi sıkıntıları düzeltmek için sergilediği hayalperest tavırları yüzünden ablasıyla yaşadığı gerginlikleri azaltmaya çalışmaları buna güzel bir örnektir. (s.: 23).

Ara bulucu olma

Kavgadan uzak durmak kadar toplum hayatında gerek duyulan bir başka değer ise arabulucu olmaktır. Sertbarut'un eserlerinde arabuluculuk yapma vazifesi çoğunlukla ebeveynlere verilmiştir. Birbirleriyle tartişan ya da alay eden kardeşlerin birbirlerinin dūřüncelerine saygı duymaları ve sakin olup kavga etmemeleri için ebeveynler müdahale etmekte ve arabulucu olmaya çalışmaktadırlar. Buna KK'daki Evřen'in sürekli olarak ablasıyla tartişması sonucu annesinin araya girerek Evřen'i sakinleştirmeye çalışması, arabulucu olması örnek olarak gösterilebilir. Uzaklara gitmek isteyen Evřen'in bu arzusuna alaylı tavırlarla tepki gösteren ablası ve Evřen arasındaki tartişmaya annesinin müdahale ederek Evřen'i yumuşatmaya çalışması kavganın son bulmasını sağlamıştır.

Barışı öne çıkararak bir başka karakter ise Yalancı Portakal'daki Elif'tir. Bir müddet gergin ve kuralcı halasının yanında yaşamak zorunda kalan Elif'in, halasının seyyar satıcı ve otobüs muavini tartişmamasını sağlamak adına sürekli araya girerek konuyu dağıtmaya çalışması da bir çeşit arabuluculuktur.

Çocuk karakterlerin yetişkinler arasında arabuluculuk yaptıklarına dair bir öykü ise Yıllar Sonra adlı öyküdür. Henüz ilkokul sıralarındayken küçük bir yanlış anlaşılma sonucu bir daha barışmamak üzere yolları ayrılan ve kızlarının arabulucu olmasıyla barışan eski iki dostun öyküsü anlatılmaktadır. İki yakın arkadaş olan Selva ve Asuman'ın annelerinin de çocukken tıpkı kendileri gibi çok sıkı dost olduklarını öğrenmeleri, onların hem arabuluculuk heyecanı ile zevkli bir macera yaşamalarına hem de Asuman'ın annesi Aysel'in kin tutmaması sonucu eski arkadaşı Neslihan'la barışmasına sebep olmuştur. Bunun sonucunda Selva ve Asuman'ın arabuluculuk yaparak inatla sürdürülen bir dargınlığı sona erdirmeleri ve küsenleri barıştırmalarının keyfi okuyucuya da aktarılmıştır.

“Olacaktı, bir okul şakası yüzünden yıllardır küs kalan annelerimizi barıştıracaktık, inatla sürdürülen bu dargınlığı sona erdirmek bize düşmüştü. Küsen çocukları büyükler nasıl barıştırıyorsa, bunun tam tersini biz yapacaktık.”(İİP: 105)

“Ama o çabalamış anne, sen kabul etmemişsin. Öyle dedin ya. Bence artık yaklaşma sırası sana gelmiş.”(İİP: 100)

“Varsa kesin annem de yazmıştır o deftere. Eğer hâlâ saklıyorsa, ortaya çıkartması için bir neden bulmalıyız. O günleri anımsayınca, belki eski arkadaşını yeniden kazanmak ister.”(İİP: 101)

Kin tutmama

Yıllar Sonra(İİP) adlı öyküde verilen örnekte olduğu gibi kin tutmamanın sonucunda arzu edilen barış ve kavuşma temasının verilmesi kin tutmamanın önemini yansıtmaktadır.

“ ‘Eğer Selvaların evine gitmeme izin verirsen, barışmak istediğini söylerim Neslihan Teyze’ye.’ Olur demese de kapıyı biraz aralamıştı annem.”(İİP: 100)

Kınalı Keklik öyküsünde ise kin tutmanın özellikle aile içindeki yaşantılarda yerinin olmadığı vurgulanmıştır.

“Biz evde üç kişiydik, birbirimizle konuşur, birlikte eğlenir, tartışır, küser, barışırdık...”(İİP: 62)

3.1.2. Toplumsal Algılarla İlgili Değerler

Aile algısı

Aile tipleri ve aileden beklenenler her kültürde farklı olabilmekle beraber her zaman ve her toplumda ailenin bazı temel fonksiyonları vardır. Bunlardan ilki topluma yeni bireyler kazandırmaktır. “Aile, çocuklarını kendi hayatını kurtaracak çağa getirinceye kadar yetiştirmek zorundadır” (Güngör, 2010: 208).

Aile, toplumsal değerleri içerisinde barındıran ve bu değerlerin nesiller boyu yaşamasını sağlayan bir kurumdur. Gerçek yaşam profillerinin küçük birer modeli olarak çocuğun yaşamında yer edinen bir algıdır. Çocuğun içinde yaşadığı aile kurumunu algılayış şekli onun ileriki yaşlarında çevresindekilerle nasıl iletişim kuracağını, toplumdaki gelenek ve değer yargılarını yaşamına nasıl dâhil edeceğini etkilemektedir. Bu nedenle ileriki yaşlarında sağlam birer aile kurmaları

ve aile kurumunun saygınlığına inanmaları için çocukların aile kavramının önemine olan inançları ve aileyi algılayış biçimleri önem arz etmektedir.

Ailenin varlığı ve devamlılığı Türk kültürü için en kadim değerlerin başında gelmektedir. Aile varsa huzur ve gelecek vardır. Aile yoksa huzur ve gelecekte bahsedilemez. Sertbarut'un hemen hemen bütün öykülerinde çocuk kahramanlar geleneksel Türk aile yapısının bir üyesi olarak işlenmiştir. Çocuk kahramanlar bir anne-baba ve kardeşlerden oluşan dört veya beş kişilik bir ailenin içerisinde serüvenlerine devam ederler. Öykülerin birkaçında (Dedemin Sihirli Dükkânı, Bir Varmış Bir Yokmuş, Tuna'nın Büyülü Gemisi, Sarı Maymun) bu çekirdek aileye bir babaanne, anneanne veya dedenin de eşlik etmesiyle büyük aile yapısından meydana gelen huzurlu bir tablo çizilir.

Aile bireylerinden anne ya da babanın dâhil edilmediği öykülerde bir şekilde kayıp yaşayan çocuklarla empatik bir sürece girilebildiği söylenebilir. TBG'nde olduğu gibi. Babasının nerede olduğunu bilmeyen ve annesinin şehir dışında çalışmak zorunda kalmasıyla anneannesinde kalmak zorunda kalan Tuna ve Suna'nın yaşadığı anne özlemi ve yalnızlık duygusu, ailesi bir arada olmadığı bir çocuğun içindeki boşlukları dolduramayışı aile birliğinin eksiliğine yönelik güzel bir kurgudur. Tuna'nın annesini rüyasında görmesi ve kendisini bir geminin kaptanı olarak gördüğü satırlar anne özleminin derinliğini göstermektedir.

“Havuzdaki gemisine bakarak tatlı hayallere dalan Tuna susadığını hissetti. Birden arkasında annesinin sesini duydu: ‘Tuna Yavrum, susamadın mı? Gel, limonata yaptım sana’ Arkasına dönünce elinde bir sürahi buzlu limonata tutan annesini gördü. En güzel pembe elbisesini giymiş, saçlarını omuzlarına salmış, kendisini çağırıyordu. Geminin kumandasını havuzun kenarına bırakıp annesine koştu. Salıncak gibi kullandıkları kanepeye, annesinin yanına oturdu. Annesi masadaki iki bardağa limonata doldurdu. Sürahideki buzların çoğu Tuna'nın bardağına kaçınca ikisi de güldüler. ‘Keşke uyanmasaydım, daha neler olacaktı kim bilir?’”(TBG: 31).

Baba karakterinin yer almadığı bir başka aile tablosu ise “Anneler Günü” öyküsünde çizilmiştir. Annelerinin mutluluğu için çabalayan iki yaramaz çocuğun macerasının anlatıldığı öyküde baba figürü yoktur. Bu öyküde de babasız çocuklarla empatik bir bağ kurmaya çalışıldığı ortadadır.

Öykülerdeki bir diğer aile vurgusu ise karakterlerin kardeşleriyle olan iletişimde yer almaktadır. Kardeş iletişimine vurgu yapılan öykülerde kimi zaman kavga eden, tartışan, laf dalaşına girerek üste çıkmaya çalışan küçük

kardeşler, kimi zaman da yaşının büyük olmasının avantajlarını kullanarak kardeşini hafife alan abi/abla modelleri dikkat çekmektedir. Fakat günün sonunda bütün kardeşler bir aradadır ve birbirlerini her daim koruyup kollamayı kendilerine vazife edinmişlerdir.

Yeni doğan kardeşinin aileye dâhil olmasıyla Elif'in yaşamında meydana gelen köklü değişikliği henüz kabullenmeyişi kardeşine karşı istemeden de olsa olumsuzlukların sorumlusu tutumunu sergilemesine sebep olmuştur. Yedi yaşında ailesinden ayrı yaşamak zorunda kalmasını aileye yeni dâhil olan minik kardeşi Şükran'ı sorumlu tutması buna bir örnektir.

“Bunların hiçbiri beni rahatlatmıyordu. Yani oraya kazlar yüzünden mi gidecektim? Her şeyin nedeni bence Şükran'dı. Şükran?,,Yeni doğan kardeşim.(YP: 7)”

“Annem evin önüne bir örtü serip oturuyor, dizlerinde sallıyordu Şükran'ı. Uyumuyor ki bebek, annem de uykusuz kalıyor onun yüzünden. Bebeğe ters ters baktım. Annem yakaladı bu bakışı, onun gözünden bir şey kaçmaz. Uykusuz kalsa bile kaçmaz (YP: 7)”

Minik Şükran'a karşı her büyük kardeş olmanın getirdiği kıskançlığı hisseden Elif, her şeye rağmen Şükran'ın kardeşi olduğunu ve güçlü bir aile olmanın fedakârlık yapmaktan geçtiğini öykünün sonunda anlamış olacaktır.

Aile içerisinde aynı odayı, aynı ortamı paylaşan ikiz kardeşlerin olağan uyumsuzlukları ve dayanışma süreçlerine ise İİP örnek gösterilebilir.

“...Kimi zaman atılmaması gereken şeyleri de attığı olmuştur. Hiç hoşlanmadığı peçete koleksiyonumu böyle bir taşınma sırasında yok etti. En değerli birikimimdi oysa, tam üç yüz değişik desende peçete... Hâlâ içim yanıyor. İşte o gün masada birbirimizi suçlamak boşuna değildi.”(İİP: 10)

İkiz kardeş olmanın getirdiği dayanışma anlayışının yansıtıldığı kısımda çocukların odasının dağınıklığını televizyonda gördükleri çöp evlere benzeten babalarına karşı işbirliği yaparak haksız savunmaya geçmeleri de tipik bir kardeş dayanışmasını göstermektedir.

“Aklımdan savunma sözleri geçirip en etkililerini kullanmak üzereydim ki Pınar benden önce davrandı. İnsanın kardeşinin olması ne güzel. Böylece ana babaya karşı çıkmak için tek başınıza kalmıyorsunuz” (İİP: 8).

Türk aile yapısındaki yer yer diğer üyelerin de öykülerde önemli karakterler olduğu görülmektedir. Hala, amca ve dayı gibi aile üyeleri de öykülerin belli bölümlerinde önemli roller üstlenmektedir.

Öykülerde özellikle “hala” karakterleri ketum ve ön yargılı karakterler olarak yansıtılırken amca, dayı gibi aile üyeleri daha sevecen ve çocuk ruhundan anlayan tipler olarak aktarılmıştır. Burada, yazarın kendi çocukluğuna öykündüğü varsayımından hareketle kadın aile üyelerinin erkek aile üyelerine göre daha anlayışsız olduğuna dair inancının olduğu söylenebilir.

“Çiğdem Der Ki” adlı öyküde batıl inançlarıyla yaşayan ve bu konuda oldukça katı bir tutuma sahip bir hala profili çizilmektedir. Batıl inançlara sahip olmasa da katı tutumlarıyla öne çıkan bir diğer hala karakteri de YP’da yer almaktadır. Köyde annesine bakmakla yükümlü olan Elif’in halası da onun çocuk dünyasına hitap edemeyecek kadar duygusal iletişime kapalı durumdadır.

Öykülerdeki “dayı” ve “amca” karakterleri özellikle akrabalık bağlarının güçlenmesi için eğlenceli ve fedakâr roller üstlenmiştir. Yalancı Portakal’da köyde yaşamak istemeyen Elif’e amcasının onun köye uyum sağlamasını ve kolay alışmasını sağlamak için köy yaşantısı hakkında söyledikleri onu biraz olsun yumuşatmıştır. Köyde kalmayı kabullenemeyen Elif’in, amcasının refakatindeki köy yolculuğu boyunca ondan dinlediği köy yaşantısı her ne kadar Elif’i yeterince cezbetmemiş olsa da amcanın sevecen ve fedakâr tavırlarının farkındadır.

“Amcam anlatıyor, kendince güzellikler yaratmaya çabalıyor. ‘Burası çok güzel bir köy. Göreceksin günlerin neşe içinde geçecek. Yeni yeni arkadaşların olacak. Bahçeler, bağlar arasında saklambaç oynayacaksın. Mahallenizde bunların hiçbirini yapamıyordun değil mi?’ ”(YP: 17).

Sevecen ve eğlenceli karakterlerden biri olan “Tekerlemeci Dayı”daki Ali Dayı da yeğenin Türkçe dersi ödevi için hem bildiği bütün tekerlemeleri ona

öğretmeye çalışmış hem de peş peşe söylediği tekerlemelerle yeğenine kahkahalar attırmayı başarmıştır.

Öykülerde babaanne, anneanne ve dede karakterleri de her zaman sabrın, kanaatkârlığın, geleneklere bağlılığın ve genç kuşağın taşkınlıklarını dindiren tutumları sergileyen karakterlerdir. Özellikle anneanne ve babaannelerin masalcı yönleri vurgulanarak çocuklar tarafından sevilen bir aile büyüğü profili çizilmiştir. Türk aile yapısındaki anneanne ve babaannelerin geleneksel olana ve eskiye bağlılığı yansıtılarak bir alt kuşakla olan çatışmaları öykülerde işlenmiştir. Ancak torunların evde en iyi anlaştığı karakterler anne babaları değil, evin büyükleridir. TBG’de yoksulluk yüzünden annesinden ve maddi imkânlardan uzak yaşamak zorunda kalan Tuna’nın asabi tutumlarının anneanesi tarafından yumuşatılmaya çalışılması; SM’da Gümüş’ün anneanesinin torununa sirke kurarken sabrın önemini aşılması; DSD’da Salih Dede’nin cam üfleyiciliği sanatı vasıtasıyla geleneklere bağlı kalmaya yönelik çabası; İİP’de Masallarıyla torununun hayal dünyasını süsleyen Gül Nine’nin anlattıkları okuyucuya özellikle aile büyüklerine saygı duyulması gerektiğini sezdirenen kurgulardandır.

Doğa (toprak) algısı

Geçmişten günümüze bütün sanat eserlerine kaynaklık eden doğa edebi türlerden biri olan çocuk öykülerinde de yer almıştır. Sertbarut’un da öykülerinde doğaya bakışı onu yaşamın vazgeçilmez bir unsuru olarak görmesinden kaynaklanmaktadır.

Yazara göre doğa, kişiye mutluluk ve sağlık bahşeden sonsuz bir kaynak gibidir. Doğanın sunduğu bütün nimetler tadı, şekli, rengi, kokusu ne olursa olsun mutlaka insanlık için yararlı yönleri bulunan bir hazine gibidir. Bunun güzel bir örneği “Çiğdem Der Ki” öyküsünde sunulmaktadır.

“Doğa ne garipti, bunu bir kez daha güzçiğdemi karşısında anlamıştım. Bu görkemli güzellik, demek içinde zehir saklıyor. İnanılır gibi değil. Bilim adamları ise kim bilir kaç yıl boyunca nasıl yararlanırsınız diye araştırma yapmışlardır.” (İİP: 35).

Öyküde doğaya karşı önyargıların batıl inançlara sahip insanlara inat doğa her zaman insanlığa hizmet etmeye hazırdır. Doğadaki bazı hayvanlara ve bitkilere karşı batıl inançlara sahip olan ve onları yok etmeye çalışan halanın şifayı yine sevmediği güzçiğdeminde bulması buna güzel bir örnektir (İİP: 39). Romatizma ağrıları yüzünden yatağa düşen halanın kendisini doğanın şefkatli kollarına bırakmaktan başka yolu olmadığını anlaması, insanoğlunun vakti geldiğinde doğadan başka yardımcısının olmadığını göstergesidir.

“ Komşum sana iyi bir haberim var. Bugün şifacı Ayşe Kadın’a uğradım. Bilirsin bilgili kadındır. Romatizma ağrıları için en iyisi çiğdemdir, dedi...Halamın komşusu anlatırken biz küçük halamla bakıştık. Göz kırptı bana. Herhalde şöyle demek istiyordu: ‘Gördün mü bak, ‘itboğan’ diyerek söküp söküp attığı çiçeğe muhtaç oldu.’ Büyük halam çaresiz gözlerle dinliyordu komşusunu. ‘Nereden bulacağız peki? Dağlara kim gidecek. Yılmaz sen gidersen değil mi? Duydun ya, iyi geliyormuş romatizmaya.’”(İİP: 39).

Doğanın şifa kaynağı olduğunu aktaran YP’ da Elif’in her fırsatta bahçelerindeki dut ağacına çıkarak hüznünü ve neşesini ağacın dallarında yaşaması doğa ile kurulan duygusal bağa bir örnektir.

“Bu kızgınlıkla evimizin önündeki dut ağacına çıktım. Ağlamak ve yalnız kalmak istediğimde hep böyle yapardım. Yapraklar beni herkesten gizlerdi. O benim ağacımdı, arkadaşımı. Hem bütün sırlarımı da bilirdi, küçük Şükran’ı kıskandığımı bile. Bazen onunla konuşurdum, bazen konuşmadan anlaşırđık. Birkaç tane güzel, olgun dut yedikten sonra da bütün üzüntüm geçerdi. Sanki ağaç bu meyvelerin içine bana iyi gelecek bir ilaç eklerdi. Bu yüzden tadı her seferinde değişirdi. Üzgünsem mutluluk ilacı, korkuyorsam cesaret ilacı, öfkeliysem sakinleştirecek ilaç... Doktor muydu, eczacı mıydı bilmiyorum ama o ne yaptığımı iyi bilirdi.” (YP: 12).

“ -Kim diyecek, o kendi kendine çıktı, ben de kıyamadım sökmeye.’

‘-Keşke gerçek portakal olsaydı.’

‘Keşke, ama bizim buranın havası uygun değil, portakal üşür burada.’ Ne güzel, halam iyi biri aslında ağaçları seviyor, onların da canı var diye düşünüyor. Benim kadar olmasa da onun da gözünde ağaçlar insana benziyor” (YP: 33).

Yukarıdaki ifadelerde de doğadaki canlıların insanla olan bağlarına dikkat çekilmiştir. Öykülerde doğaya karşı bir diğer bakış açısı ise doğanın, yani toprağın insan bedeni ve ruhuyla bütünleşmesidir. Kişinin doğup büyüdüğü topraklarla duygusal olarak bir bağ kurması aslında doğanın ruhumuza iyi geldiği gerçeğini yansıtmaktadır. “Bir Varmış Bir Yokmuş” öyküsünde Gül Nine’nin oğlundan isteği de bu gerçeğin göstergesidir. “Ben burada doğdum. Elim ayağım toprağa değmezse ölürüm. Diriyken mezara koyma beni oğul” ifadesinden de bireyin yaşama bağlılığının doğaya ve toprağa bağlılığıyla yakından ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. Benzer bir durum TBG’nde de geçmektedir. “-Kentler bize göre değil çocuklar. Burada benim arkadaşlarım var, toprağım var. Siz gidin,

tatillerde de buraya gelirsiniz.”(TBG: 75). İfadesiyle mal varlığı olan topraktan kolay kolay vazgeçilmemesi yine bireyin doğa ile olan bağlarına dikkat çekmektedir.

Doğaya saygı duyulması gerektiğinin altını çizen bir diğer kurgu ise “Değirmenci Dayı”da geçmektedir. Eski bir buğday değirmeninin yeni un fabrikalarının reklamını yapmak uğruna kasıtlı olarak pis bir değirmenmiş gibi film çekilmesine izin vermeyen Değirmenci Dayının sözleri toprağa olan hürmetin göstergesidir.

“Yok evlat yok...Elleri boş dönmek istemiyorlarsa güzel bir filmini çeksinler buraların, ama ben bu değirmenin, fareli, pis değirmen diye dünya aleme gösterilmesine izin vermem. Bu taşta, bu toprağa, bu yapıya saygım var benim. Bak, şu kediler bile onca yıl ekmek yedikleri kapıyı terk edip gitmediler. Bir de nankör derler bu hayvanlara, insanoğlu kendi yaptığı nankörlüğü görmez de.” (AAP: 118).

3.1.3. Toplumsal Bağlara Dikkat Çeken Değerler

Aile

Toplumsal bağların güçlenmesinde en etkin rolü üstlenen yapı aile bağlarıdır. İster aynı çatı altında olsun isterse farklı mekânlarda birbirlerinden ayrı yaşamları sürdürüyor olsunlar ailenin güçlü bağları toplumun temelini oluşturan en önemli yapı taşıdır. Öykülerde bir aile içerisinde anne, baba, kardeş bütünlüğü ve bu bütünlüğün yanı sıra bireyselliğe olan saygının oluşması sürecinin işlendiği görülmektedir. YP’da Elif’in ailenin ekonomik olarak bir müddet kendisini toparlayabilmesi için köyde, halasının yanında yaşamaya razı gelmesi gibi; bir müddet sonra Elif’in fedakârlığı ailesinin tekrar bir araya gelmesini sağlamıştır.

TBG’nde Tuna’nın rüyasında gördüğü pastayı ailesiyle birlikte yediği zaman daha lezzetli bulacağını söylemesi (s.: 57) ve bir an önce annesi ve kardeşiyle aynı evde yaşamının hayalini kurması da (s.: 75) aile kavramına yapılan vurgunun bir örneğidir.

Öykülerdeki aile bireylerinin ve akrabalık bağlarının işleniş şekli “Toplumsal algılarla ilgili değerler” tema başlığı altında ayrıntılı olarak ele alındığı için bu başlık altında ayrıntılı incelemeye gidilmemiştir.

Ait olma isteği

Ait olma isteği bireyin içinde bulunduğu toplumdaki alışkanlıklarından kaynaklanmaktadır. Birey yeni bir çevreye uyum sağlamaya çalışmaktansa ait olduğu yeri tercih eder. YP’da ailesinin maddi sıkıntularından ötürü köydeki halasının yanına geçici olarak gönderilen Elif’in ait olduğu ailesini evini bırakıp ait olmadığı köye gitmemek için gösterdiği çaba (s.: 10, 21, 30) ait olma isteğinin bir yansımasıdır. Daha sonra Elif’in köy hayatına ve köye alışmasını sağlayan, ona kendisinin köye dair aidiyet duygusunu geliştiren hadiselerin yaşanması da ait olma isteğiyle bağlantılıdır.

“Akıl alır gibi değil, daha birkaç hafta önce ben buralara isim verdim diye övünüyordum. Oysa çocuklar çoktan aynı adı koymuşlar. Onlarla ortak bir yan bulduğum için öyle sevindim ki.”(YP: 46).

SM’da ait olma isteğinin ad koyma ile bağlantılı olduğu vurgulanmıştır.

“Bu sirkeye bi ad vermelisin. O artık bir canlı ve adını koyarsan kendini evinde hisseder, senin için çalışır.” (SM: 15).

Komşuluk

Öykülerdeki komşuluk değeri Türk toplum ilişkilerini yansıtarak işlenmiştir. DSD’nda Onur’un annesi evlerinin altındaki boşalan dükkânı kiralayacak olanların komşuluk ilişkileri açısından dürüst insanlar olmasını dilemiştir.

“Doğru dürüst insanlar tutsa keşke. Komşuluk çok önemli, her gün yüz yüze olacağız. Sobacı kendi halinde işinden başka bir şey düşünmeyen iyi bir insandı.”(DSD: 20).

Komşuların yeri geldiğinde zor zamanlarda birbirlerine yardım etmesinin vurgulandığı YP’da komşuluk değeri şu şekilde geçmektedir:

“Ben ne güne duruyorum? Bakarım ben. Hiç gözün arkada kalmasın.” Ama halam yıllardır bu evden bir yere ayrılmamış, korkuyor sanki.

‘Annem, kazlar, keçiler, bahçe... Yok yok, ayağım prangalı benim.’ ‘Bahane arama, bakarım diyorum ayol. Annenin benim üzerimde az mı emeği var.’ ‘Sahiden bakar mısın?’ Evet Leyla teyze gerçek bir melek.”(YP: 91).

Arkadaşlık/Dostluk

YP’da Elif’in zamanla öğretmeniyle kurduğu bağ onların iyi bir öğretmen-öğrenci dostluğunu paylaşmalarına sebep olmuştur. Öyle ki Elif’in öğretmenine karşı hata yapmasına karşın ona dostane öğütlerde bulunarak yaklaşması dostluklarının başlangıç noktası olmuştur.

“Elini uzatıp çenemi tuttu, yüzümü kendisine çevirdi. Öfke değil, tatlı bir gülümseme vardı bakışında: Sonunda bana doğruları anlatmana sevindim. Aslında kimi zaman abarttığını düşünmüyor değilim.” (YP: 59). Farklı yaş gruplarından bireylerin dost olmasına verilebilecek bir diğer örnek ise KK’ daki Evşen ve pilot olan Muzaffer Amca’nın dostluğudur (KK: 57).

Öykülerde çocuk karakterlerin hayvanlarla olan dostluklarına verilebilecek çok sayıda örnek vardır. Balkondaki Muhabbet Kuşu (İİP), Horoz Dövüşü (İİP), Kırmızı Kartal, Balkondaki Kedi (YTUÇ), Kaybolan Yoğurt Kapları (YTUÇ.), Kedi Oltası (AAP), Kurabiyeleri Değil Sizi İstiyorum (AAP.), Süheyla Hanım’ın Kedileri (YTUÇ), Sarı Maymun, Ayakkabı Götüren Köpek (SC), Karabaş Yaşlanınca (SC) öyküleri hayvanların çocuklarla olan dostluklarını konu alan öykülerdir.

“Yıllar Sonra” (İİP) öyküsünde çok sıkı birer dost olan Neslihan ve Asuman’ın okul sıralarında yaşadıkları küçük bir yanlış anlama sonucu yollarının ayrılması ve yıllar sonra kendi kızlarının çok yakın arkadaşlık kurmaları sonucu, çocuklarının küskün ebeveynlerini eski dostlarıyla buluşturmaları okuyucuya dostluk kavramının sıcaklığı aktaran güzel bir öyküdür. (s.: 107).

Fikir alışverişi

Fikir alışverişi sayesinde katıldıkları heykel tasarım yarışmasını kazanan ikizler, bu süreçte birbirlerinin fikirlerine karşı saygılı davranarak bu alışveriş sayesinde hem eğlenceli hem de öğretici vakit geçirmişlerdir.

“Daha fazla dayanamayıp Pınar’a anlattım projeyi. Ben anlattıkça o da heyecanlandı, kendisi de bir şeyler eklemeye çalıştı. Baş kısmına on sekiz tane oyuncak bebek kafası kullanırız. Parmaklarını bitmiş tükenmez kalemlerden, kurşun kalemlerden yaparız. Gazoz kapaklarını vücudunun her yerine serpiştiririz. Hadi kabataslak bir şeyler çiz Pınar. Çizerken daha iyi düşünebiliriz.” (İİP: 17)

Koruma kollama

Bireyin içinde yaşadığı topluma karşı bir sorumluluğunun olması gerektiğini ve ihtiyaç sahiplerini koruyup kollamakla yükümlü olduğunu vurgulayan bir öykü olan Kâmil’de ihtiyaç sahibi evsiz ve halk tarafından deli olarak adlandırılan Kâmil’e karşı insanların sorumlu olduğu hatırlatılmıştır.

“...Şoför sorun çıkarınca inmişler otobüsten, babam bir taksi şoförünü güçlükle razı etmiş, çünkü çok pis kokuyormuş Kâmil. Hamamda da hiçbir yıkayıcı dokunmak istememiş ona. Sonunda babam yıkanmasına yardım etmiş. Yıkanınca öyle değişmiş ki, eli yüzü düzgün epeyce yakışıklı bir adam çıkmış ortaya.” (SC: 75).

“Onun nasıl bu hale geldiğini biliyor musun baba?

Babam sanki çok uzaklara bakıyormuş gibiydi. Saçlarımı okşadı:

-Bilmiyorum, herkes bir şeyler uyduruyor; ama doğrusunu kim bilebilir? Kâmil beş yıldır bu mahallede yaşıyor, önemli olan bu. Gözümüzün önünde kötü şartlar içinde olan birini görmezden gelemeyiz, değil mi?

-Yoksa Kâmil, akrabamız mı? Benden mi gizliyorsunuz?

Güldü babam:

-Olabilir... Ama ilgilenmek için akraba olmamız gerekmiyor ki...” (SC: 77)

3.1.4. Kültürel Değerler

Gelenek ve Görenekler

İkizler İz Peşinde öyküsünde ikizlerin apartmanda araştırma yapabilmek ve dairelerde yaşayan insanların yaşamlarını gözlemlemek için bütün site sakinleriyle

bayramlaşması Türk gelenek ve göreneklerine dair değerlere verilebilecek bir örnektir.

“Hepsi de güler yüzle karşıladı ve bayramlaşmaya gelmemizden mutlu oldular. İçimizde tuhaf bir huzurla eve döndük.” (İİP: 25).

YP’da Türk gelenek ve göreneklerinin kadim değerlerinden biri olan görücü usulü evlenmeye öykü içinde geçen bir masalla değinilmiştir.

“Padişahın annesi yanına daha başka hanımları da almış, o eve gelmişler. Kapıyı kızın anası açmış, görücüleri buyur etmiş. Hanımlar ziyaretlerinin sebebini anlatmışlar. Kocakarı önce, ‘Kızım yok,’ demiş, ama sultan hanım oğlunun bahçede duyduklarını tekrarlayınca kadın ne diyeceğini şaşırılmış.” (YP: 72).

Masal geleneği/ mâni söyleme/tekerleme

“Bir Varmış Bir Yokmuş” (İİP) ve “Fasulyem Bulutlara Çıkamaz” (SC), masal anlatma geleneğinin yansıtıldığı öykülerdir. Her iki öyküde de anlattığı masallarla torunu mest eden ve onun hayal dünyasını geliştiren babaanne/anneanne karakteri göze çarpmaktadır. Masal anlatma geleneğinin konu edildiği bu iki öyküde de yazarın kurguda tekrara düştüğü söylenebilir. Örneğin, her iki öykünün giriş kısmında benzerlikler mevcuttur. “Fasulyem Bulutlara Çıkamaz”ın giriş kısmından bir kesit şöyledir:

“O bize geldiğinde kendimi beş yaş daha küçük sayardım. Beni şımarttığından mıydı bilmiyorum. Belki de masalları yüzünden. Annem ve babam ‘artık masal çağın geçti.’ diyor ve hiç masal anlatmıyorlardı. İşte bu yüzden babaannemin gelişi masallar dünyasına yolculuk demekti benim için.” (SC: 65).

Bir varmış Bir Yokmuş öyküsünün giriş kısmı:

“Gül Nine ne zaman bize gelse yerimde duramam. Sevinçten evin içinde bir oraya bir buraya amaçsız gider gelirim. Kendimi yedi yaşında, hatta daha küçük bir kız gibi hissederim. Salonun en rahat koltuğuna oturtmaya çalışırım onu.”(İİP: 64).

Gül Nine’nin masal anlatmaya başlamadan önce söylediği tekerlemeler kültürel değerlerin aktarılmasına hizmet etmektedir.

“Evvel Zaman içinde, kalbur saman içinde
Develer tellal iken, eski hamam içinde
Hamamcının taşı yok
Külhancının baltası yok
Bu yalanın ötesi yok...”

“Tekerlemeci Dayım” öyküsünün adından da anlaşılacağı üzere Türkçe dersi ödevi için dayısını ziyarete giden çocuk kahraman, dayısından dinlediği tekerlemeleri eğlenceli bularak hepsini not etmiştir. Dayısının sözlü kültür konusundaki hassasiyeti öyküde şu şekilde geçmektedir:

“Bir gün unutulur diye korkuyorum, gezip gördüğüm her yerde yaşlı insanlardan mâni, türkü, tekerleme ne bulursam topluyorum. Hatta çocukların saymaca sözlerini bile yazıyorum. Bunlar kültürümüzün bir parçası. Aslında kitap haline getirsem ne güzel olur, geleceğe kalır.” (İİP: 93).

Sokak satıcılarının söylediği manilere de öykülerde yer verilmiştir.

“Tahta çubuğa macunu dolarken güler yüzüyle maniler söylerdi. Birini anımsıyorum. Şöyleydi:

“Gitme yârim uzağa
Düşürürler tuzağa
Yârime kurban olsun
Altmış paşa yüz ağa.”

Manilerin geçtiği bir diğer öykü ise “Değirmenci Dayı” öyküsüdür. Öyküde eski bir mesleğin kapsamındaki kelimelerin yer aldığı mâni çocukların da hoşuna gitmiştir.

“Değirmenci Dayı Değirmenci Dayı
Bu darı suyundan mı sarı darı dayı
Yerinden mi sarı darı dayı...” (AAP: 117)

Anadil bilinci

Dil hem kültürel bir miras hem de diğer kültürel mirasların aktarılmasında ve anlaşılmasında kullanılan en etkili araçtır. Böylesine etkili bir aracın yıpratılması, değiştirilmesi veya basitleştirilmesi toplumun aydınları tarafından eleştiriye açık bir durumdur. Sertbarut da özellikle öğretmenlik yıllarında yazdığı öykülerde bu konuya parmak basmak istemiş ve Türkçe'nin deformasyona uğramasını eleştiren öyküler kaleme almıştır. Bunlardan biri “Dilim Dilim Güzel Dilim” öyküsüdür. Yazarın kendi deyimiyle yabancı sözcüklerin istilasına karşı

durulması gerektiği mesajını içeren öykülerinde bu durumu, Türkçe'nin korunmasına yönelik açık mesajlarla eleştirmiştir. Anadil bilinci oluşturma kaygısıyla yazıldığı anlaşılan söz konusu öykülerde şu ifadeler yer almaktadır:

“Bir yazarımız şöyle diyor çocuklar, kişinin yarısı dil, öteki yarısı kalbidir. Şimdi dil kirlenmesi hakkında bir ödev vermek istiyorum. İçinizde gönüllü olan var mı? İşin çığırından çıktığını ödev alacak olan arkadaşımızın çalışmaları sonucunda da hep birlikte göreceğiz.” (İİP: 133).

“İlhan Amca, tabelanda neden Donald Amca yazıyor? Şaşırdı. Şimdiye kadar kimse bunu sormamıştı galiba. “Ne bileyim oğlum, çocukların hoşuna gider diye düşündüm herhalde. Hani çizgi filmde var ya...Hem sen ne diye taktın tabelaya.” (İİP: 135).

“Yakasındaki bayrak rozetine gözüm takıldı. ‘Rozetiniz?’ ‘Ne olmuş rozetime?’ ‘Bayrak değil mi?’ ‘Evet, ne alaka?’ dedi kaşlarını çatarak. ‘Türkiye’yi seviyorsunuz yani.’ ‘Ne demeye çalışıyorsun ufaklık?’ Bir komedi filmindeki sözle yanıt verdim: ‘Anladınız siz onu.’ Sonra kaçarcasına çıktım pizzacıdan.” (İİP: 137).

Türkçe'nin korunması, doğru ve etkili kullanılması konusunda hassas davranmak gerektiğiyle ilgili çocuk okuyucuya çok açık mesajların iletildiği ifadeler “Emel Öğretmen’e Ne Olmuş?” öyküsünde de yer almaktadır. Yazarın dil bilinci kazandırma kaygısıyla başvurduğu ifadelerin kurgunun heyecan unsurunu azalttığı ve değerlerin doğrudan öğretimine yol açtığı söylenebilir.

“Bazılarımız ise ders derste kalmalı; İngiliz çocuklar, Türkçe öğrenmek istediklerinde Londra sokaklarında birbirlerine ‘Günaydın!’ mı diyor, diyerek diğerleriyle alay ederdi. Ben iki grubun arasında kalmıştım. İki tarafın da haklı yanları var gibiydi. Biz yeni bir dil öğreniyorduk ve Türkçe öğretmenimiz Esat Bey’in de dediği gibi dil ve düşünce birbirini çok etkileyen, hep kol kola gezen ayrılmaz iki arkadaştı. O dilde düşünerek konuşmak başarılı olmanın göstergesiydi; buna katılıyorum. Ama günlük hayatımızda da anadilimizi, Türkçeyi kullanmaktan yanaydım.” (İİP: 43).

3.1.5. Evrensel Değerler

Doğru söyleme/Dürüst olma

Dürüstlüğün ve doğru sözlü olmanın küçük yaşlarda kazanılması gereken bir değer olduğu “Anneler Günü” (AAP) öyküsünde ele alınmıştır. Annelerine

sürpriz yapmak isterken evi dağıtıp eşyaları kıran çocuklar başta yaptıklarını saklamaya çalışsalar da daha sonra yaptıkları hataları olduğu gibi annelerine bir bir anlatmışlardır. Anneleri ise çocuklarının dürüstlüğü karşısında en güzel armağanı aldığını düşünmektedir.

“-Sizi çok seviyorum çocuklar, benim için yapmak istediklerinizi yapılmış sayıyorum. Dürüst çocuklar olarak karşımda oturmanız, benim için en güzel anneler günü armağanı oldu, teşekkür ederim.” (AAP: 95).

Dürüstlük konusunda tutarlı davranan karakterlerden biri de Sarı Maymun’dur. Evcil hayvan dükkânında yanındaki maymunları gördüğünde kendisini “üç maymunu oynayan” maymunlarla eş değer bulmayarak dürüstlükten taraf olduğunu ifade etmektedir. “...Ama biz o üçlü değiliz, hem ben görsem söylerim.” (SM: 81). “Biz üç maymun, gören, duyan ve bilen -bu bilen benim-diğer kafeslerin kancalarını, sürgülerini birer birer açtık.” (SM: 84).

Güven

Dostluk ilişkilerini geliştiren değerlerden biri de güvendir. Dostluklarını birbirlerinin sırlarını paylaşarak pekiştiren ve birbirlerine güvenmeyi öğrenen ikililerden biri de Sarı Maymun ve Gümüş’tür. Birbirlerine olan güvenleri sayesinde kendilerini daha rahat hissetmeye başlayan Sarı Maymun güvenmenin verdiği huzuru şu şekilde ifade etmiştir:

“Demek bazı sırları paylaşmak, bir gizi açıklamak hareket alanımızı genişletiyor ve destekleyicilerimizle daha güçlü oluyordu.”

“Horoz Dövüşü” öyküsündeki Selçuk’un ailesinin onu tek başına köydeki dayısının yanına gitmesine izin vermeleri kendisine güvenildiğini hissettirmiştir.

“ ‘Selçuk, sen koskoca delikanlı oldun. Tek başına çıkabilirsin bu yolculuğa, öyle değil mi? Sürücüye de tembihlerim seni Demirköy’de indirir.’ Aslında çok uzak değildi, yaklaşık dört saat sürüyordu yol. Başlangıçta tek başına yolculuk korkutucu gibi görünse de zevkli yanlarını düşünmeye çalıştım. Demek büyüyordum, demek bana güveniyorlardı.” (İİP: 111).

Yazar olmak isteyen Evşen’e annesinin güven vermesi ve onu desteklemesi onun kendisine olan inancını arttırmıştır. “Annemin bana güveniyor olmasına hem

sevindim hem üzüldüm. Sevindim; çünkü üzerinde iyi bir etki bıraktığım anlaşılıyordu. Üzüldü; çünkü bir gün gerçekten çekip gidecektim buralardan.” (YP: 22).

Erdemli olma

Çocuk şenliği için toplanan kalabalıkta bedava dağıtılan balonları alıp daha sonra bir liraya satan satıcılardan kızlarına balon alan babaya annelerinin gösterdiği tepki haksız kazanca destek verilmemesi gerektiğinin bir örneğidir:

“Çocukları aldatmacaya yöneltiyorsun. Senin gibi alıcılar olursa onlar da bu işten para kazanılıyormuş diye haksız kazanca devam ederler.” (SC: 18).

Sarı Maymun’un kendi turşu kavanozunu hazırlayan Gümüş’e yakalanmasının ardından ona kendisinin oluşumunda katkısı olduğu için minnet borçlu olduğunu ve bu yüzden dürüst davranması gerektiğini düşünerek doğruları söylemesi de erdemli bir davranıştır.

“Kaçamazdım. Saldırısam...Ama kavanozumu o hazırlamıştı, dünyaya gelmemi sağlayan bu yatağı o yapmıştı. Ve ellerinin sıcaklığı hâlâ ruhumdaydı. Hayır saldıramazdım. Çıkış yoktu! Çoğu zaman çözüme götüren en iyi yol en basit olandır. Evet ona işin doğrusunu anlatacaktım.” (SM: 33)

İnsanın hata yaptığında, yalan söylediğinde ve dürüst davranmadığında bundan pişmanlık duyarak doğruya yönelmesi de erdemli bir davranıştır. YP’daki Evşen de bu davranışı sergileyenlerdendir.

“Yolda yürürken kendimi rahatlamış, kuş gibi hafiflemiş hissediyordum. İnsan yalandan kurtulunca böyle oluyor demek. Yalan aslında bir söz, yani birkaç cümle ama görülmeyen bir ağırlığı varmış, kurtulunca anladım.” (YP: 59)

Saygı

Bireylerin fikirlerine ve tercihlerine saygı duymak kadar sahip olduğu mesleğe, değerlere ve geçmişine de saygı duymak önemlidir. Değirmenci Dayı’da olduğu gibi yaşlı adamın sahip olduğu mesleğe ve onun tarihi geçmişine saygısı Mehmet ve arkadaşlarını etkilemiştir.

“-Burada hâlâ un kokusu var, çalışmıyor demiştiniz. Gülümsedi yaşlı adam: -Üç yüz yıl boyunca sinen koku, üç beş yılda uçar mı? İşte bunun için bırakmıyorum ya burayı. Ne zaman ki bu un kokusu duyulmaz olur, eh ben de gideyim artık, zamanı geldi diyeceğim.”(AAP: 102).

Sevgi

Sevgi pek çok insani duyguları bünyesinde barındıran bir değerdir. Sevginin olduğu yerde şefkat, merhamet, güven, vefa gibi daha pek çok değere de yer vardır. Sevgi değerinin aşılması için de yazar öykülerinde çocuğun sahip olduğu duygusal gelişime seslenerek sevgi kavramına sıkça yer vermiştir. Çocuk kahraman öykülerde kendisine, ailesine, yaşadığı çevreye, doğaya ve diğer canlılara olan sevgisini özlem, güven, merhamet, şefkat ve vefa çemberinde göstermiştir. Sevginin öykülerin bütününe hâkim olduğu öyküler aşağıda sıralanmıştır:

Eş sevgisi Kırmızı Karanfil Şakası (YTUÇ),

Torun sevgisi Arka Bahçedeki Gök Taşı (YTUÇ), Dedemin Sihirli Dükkânı, Yalancı Portakal

Doğa sevgisi Şişedeki Mesaj (YTUÇ), Çiğdem Der Ki..., Yalancı Portakal, Kırmızı Kartal

Hayvan sevgisi Balkondaki Kedi (YTUÇ), Kaybolan Yoğurt Kapları (YTUÇ), Süheyla Hanım'ın Kedileri (YTUÇ), Tekir Kedi, Kızıl Kedi, Beyaz Kedi, Benekli Kedi..., Çukura Düşen Kurbağa (SC), Ayakkabı Götüren Köpek (SC), Kınalı Keklik (İİP), Kedi Oltası (AAP), Karanfil Karantinada (AAP), Kurabiyeleri Değil Sizi İstiyorum (AAP), Balkondaki Muhabbet Kuşu (İİP), Kırmızı Kartal

Dede/babaanne sevgisi Bir Varmış Bir Yokmuş (İİP), Dedemin Sihirli Dükkânı

Anne sevgisi Anneler Günü (AAP), Tuna'nın Büyülü Gemisi, Yalancı Portakal

Arkadaşa duyulan sevgi, Sarı Maymun ve Gümüş arasındaki kurulan ilişkide yansıtılmıştır.

“Gümüş’le bağımlı tamamen koparamazdım. Benim için önemli biri...Kavanozumu hazırlayan, şekeri bolca koyan, parmaklarımdan ışıklar saçan, ormanların cıvıltısı kulağıma fısıldayan...Fazla oldu Değil mi? Haklısın, ama sevgi böyle bir şey işte, abarttıkça abartırsın; olmayanı oldurur, kalbini doldurursun.” (SM: 56)

3.1.6. Hakkaniyet için Mücadele Etmeyi Önceleyen Değerler

Cesur olma

Ücretlerinin azlığından, evlerin okula uzak olmasından, kalabalık sınıflardan şikâyetçi olan öğretmenlerin bir günlük iş bırakma eylemine katılmak konusunda yeterince cesur olmayan anne babasına karşı tutumu çocuğun cesaretine bir örnektir. “Katılmayın o zaman.” dedim. “Ama ben katılacağım, yarın okula gitmiyorum. Belki öğretmenimiz de gelmez.” (SC: 23)

“Karanfil Karantinada” öyküsünde Erdinç’in bir suçlunun adalete teslim edilmesi için çocuk yaşına rağmen cesurca davranarak hırsızı yanıltmaya çalışması cesaretinin göstergesidir. “Erdinç bahçeye girdi, özellikle ağırdan alıyordu ki polisler ve Salih Amca yetişebilsin.” (AAP: 72)

Evcil hayvan dükkanında tutsak bırakılan Sarı Maymun’un kafesteki diğer bütün hayvanları cesaretlendirerek özgürlük için mücadele etmeye davet ettiği bölümlerde cesaretini temsil eden ifadeleri göze çarpmaktadır “Birlikte hareket etmeliyiz, başka türlü kurtulamayız.” (SM: 83).

Düşündüğünü söyleme

Haksızlık karşısında duygu ve düşüncelerini saklamak olduğu gibi ifade edebilen bireylerin hakkaniyet namına hareket etmesi örnek bir davranıştır. Öykülerde de bu örnek davranışa ilişkin ifadeler aşağıdaki şekilde yer almaktadır.

Değirmenci Dayı’nın un değirmenine haksız yere reklam uğruna iftira atmaya çalışan film ekibine çocukların gösterdiği tepki haksızlık karşısında düşündüğünü söylemeye örnek gösterilebilir. “Ama orada fare yok ki, hem kedileri de var Değirmenci Dayı’nın.” (AAP: 112).

Dayısının görüşlerine karşı gelerek ona yaptığının yanlış olduğunu açıkça dile getiren Selçuk’un ifadeleri hayvanlara yapılan haksızlığa karşı bir tepkidir. “Ama dayı, diyelim ki bizden daha akıllı canlılar olsa bu dünyada ve bizi gırtlak gırtlığa dövüştürüp bunu eğlence saysalar, hoşuna gider miydi?” (İİP: 122).

Özgürlüklerine kavuşmak için beklenmedik bir şekilde sıra dışı fikirlerini dile getirenlerden biri de Sarı Maymun'dur. “ ‘Bir plan yapalım, hepimiz birden kurtulalım,’ dedim. Bunu der demez kafes şöyle bir sallandı. Anladım ki yeni yazar planlamadığı sözler karşısında bir şaşkınlık yaşadı.” (SM: 83).

Meydan okuma

Bireyler hem uğradıkları haksız durumlar karşısında hem de başkalarının hakkına girildiğine şahit olduklarında buna meydan okudukları takdirde hakkaniyet için mücadele edebilirler. Öykülerde de buna ilişkin ifadeler aşağıdaki şekilde yer almaktadır.

“Şimdi anlıyorum şu örümcek ağlarını temizledik dediğimizde neden kızdığınızı, dedi Değirmenci Dayı, kusura bakma evlat, ben değirmenime saygısızlık ettirmem. Benim alın terim var burada; onca yıl bana da çocuklarıma da ekmek yedirdi burası... Çekim yapamazsınız.” (AAP: 115).

“O zaman anladım ki, zavallı Sarmanı yakalayıp kapımıza bırakan oydu. Omzumdan çantamı sıyırıp bir kenara bıraktım. Yakasını yapıştı.” (YTUÇ: 45).

“Biz ne kafese ne dükkâna ne yazarın sözlüklerine hapsolamayız!” diye bağırdım. (SM: 83).

“Aması maması yok! Herkesin ağzında ‘sanata saygım var, ama...’ Mademki sanata saygın var, sen de üstüne düşeni yapacaksın. Ben sana buranın kirasını her ay düzenli vermiyorum mu? Üstelik az da sayılmaz bu para. İlle de marketin kirası kadar mı olacak?” (DSD: 15).

Haklı düşüncelerinde ısrarcı olma

Hayatta karşılaşılan zorluklara rağmen haklı düşüncelerinde ısrarcı olmak bireyin hem kendi hakkını hem de başkalarının hakkını savunmasında önemli bir meziyettir. Bunun için mücadele etmeyi aşlayan ifadeler öykülerde aşağıdaki şekillerde yer almaktadır.

“-Yok evlat yok... Elleri boş dönmek istemiyorlarsa güzel bir filmini çeksinler buraların, ama ben bu değirmenin, fareli, pis değirmen diye gösterilmesine izin vermem.” (AAP: 118).

“Ninem bu öğüdü verdi ya, zaten inatçı bir kızdım, ikiye üçe katladım inadımı. Masalların her yaşta dinlenmesinin, okunmasının yararı konusunda hep inat ettim, edeceğim de. Yaşım on dört de olsa, yirmi dört de olsa, yetmiş dört de olsa masal dinlemeyi, masal anlatmayı hiç bırakmayacağım.” (İİP: 73).

3.1.7. İdeal Değerler

3.1.7.1. Duygusal Nitelikli İdeal Değerler

Merhamet/Vicdanlı olma

Kapısının önünde bulduğu yaralı kediye karşı gösterdiği merhametin yansıtıldığı “O Çocuk” (YTUÇ) adlı öyküde anne ve kızı kediye bir an önce iyileştirmek için ellerinden geleni yapmaları ve YP’da da Elif’in ailesinin sokak hayvanlarına karşı muameleleri ihtiyaç sahibi canlılara gösterilmesi gereken merhametin bir örneğidir.

“Varsa elimizde yiyecek bir şey onlara da uzatırdık. Burada gördüklerimi ise anlatsam ağlarsınız. Belki ben de ağlarım. O yüzden anlatmayacağım, mutsuz olmak istemiyorum.” (YP: 82).

Öykülerde doğadaki diğer canlılara karşı merhametli olunması gerektiğine ilişkin telkinlere sık sık yer verilmiştir. Öyküler sirklerde çalıştırılan hayvanlar, petrol atıklarına maruz kalan deniz canlıları, önce evcilleştirilip sonra kendi kaderine mahkûm edilen sokak hayvanları ile ilgili çok sayıda mesaj içermektedir. Bu mesajlara ilişkin ifadeler öykülerde aşağıdaki şekillerde dile getirilmiştir:

“...Kafesteki tutsak hayvanları, iki damla yaş daha... sirkte başkalarını eğlendirmek için acı çeken dostlarımı düşündüm, ağladım.” (SM: 99)

“Olmaz, dünyayı yalnızca merhamet temizler.” (SM: 100)

“Salih Amca o yıllarda bu atın bakıcısıymış, yalvarmış yakarmış, sahibinden almış atı, öldürtmemiş.” (AAP: 44)

“Annem dayanamadı artık: ‘-Durdur arabayı Semih. Alalım şu köpeği.’ Anlaşılan babam da bu kararı bekliyordu. Zınk, diye aniden durduk. Arabanın bütün kapıları açıldı. Hepimiz dışarıya fırladık ve inatla bizi ailesi seçen Konuk’un, yanımıza doğru hızla koşmasını izledik.” (AAP: 79)

“Çünkü onları doğal ortamlarından alıp bizimle aynı hayatın içine koydular. Şimdi kapılarımızı, pencerelerimizi, bahçelerimizi nasıl kapatırız onlara?” (YTUÇ: 74)

“Babasının bir liraya sat dediği şeyi 20 liraya satmıştı. Eve dönüş sevinci azalmıştı. Birini kandırılmış olmak, vicdanını rahatsız ediyordu.” (YTUÇ: 40)

Şefkat

“Artık giymeyeceği giysilerini ona verir, kendisinin yoksa komşulardan bulur buluşturur Kâmil’in incecik gömlekle, su alan yırtık ayakkabılarla sokaklarda dolaşmasına gönlü razı olmazdı.” (SC: 74).

Empati

Bireyin kendisi dışındaki insanların içinde bulunduğu olumsuz durumlarda ne hissedebileceği ve neler düşünebileceğine ilişkin telkinlere öykülerde sıkça rastlanmıştır. Bunlardan bazıları aşağıdaki şekillerde ifade edilmiştir:

“Babam saçlarımı okşayıp sanki içimden geçenleri anlamış gibi şöyle dedi: - Belki senin gibi ufak tefek bir çocuğa da yer vardır.” (KK: 23)

“Ablam artık eskisi gibi alay ederek konuşmuyordu benimle, daha anlayışlıydı. Beni incitmekten çekiniyor gibiydi.” (KK: 53).

“-Ama o seni anlıyor dede. Çünkü sobacılık da kayboluyormuş. “Damdan Düşenin Halini damdan düşen bilir.” dedi bana (DSD: 24).

“Yaşlı kadın da haklıydı belki, uğraşamıyordu demek. Bu durumda zavallı hayvan çoğu zaman balkona atlıyordu anlaşılan.” (YTUÇ: 57).

“O günden sonra babama olan sevgim daha da arttı. Onu yalnızca babam olduğu için değil; zor durumda olan, ezilen, toplum tarafından dışlanan insanlara yardımcı olduğu için daha çok sevdim.” (SC: 78).

“Ama dayı, diyelim ki bizden daha akıllı canlılar olsa bu dünyada ve bizi gırtlak gırtlığa dövuştürüp bunu eğlence saysalar, hoşuna gider miydi?” (İİP: 122).

“Şaşırdım kaldım, demek yalnızlık böyle sorunlara yol açabiliyormuş! Düşündükçe hak verdim Kınalı’ya. Biz evde üç kişiydik, birbirimizle konuşur, birlikte eğlenir, tartışır, küser, barışırık... Apartmanda da okulda da birçok arkadaşım vardı. Annemin ve babamın da öyle... Ya Kınalı? Kendine benzer bir tek canlı yoktu çevresinde. Benim onu taklit ederek çıkardığım sesler yalnızlığını gidermezdi ki...” (İİP: 62)

Umut etme

Umut etme değeri olumsuz şartlara rağmen mevcudiyetini korumasıyla bireyin duygusal boşluklarını doldurmasına yardımcı olmaktadır. Birey umut ettiği müddetçe yaşama ve insana karşı iyimser duygular barındırmaktadır. Buna dair öykülerde yer alan ifadeler aşağıdaki gibidir.

“Yalnızca yaşlı hamster umudunu koruyor, arka ayaklarının üzerinde dimdik durmuş, kapıyı dinliyor.” (SM: 89).

“O yaşar, çünkü umudu var.” (SM: 105).

Özlem

Umut gibi bireyde bulunması gereken önemli bir başka duygu da özlem değeridir. Sevginin göstergelerinden biri olan özlem, eserlerde genellikle anne özlemi olarak işlenmiştir. Tuna’nın Büyülü Gemisi ve Yalancı Portakal öykülerinde anne özlemi işlenmiştir.

“ ‘Hiç merak etme, biraz sonra annen burada olur. Bir şey yemek ister misin? Bak burada her şey var. Dondurma, çikolata, meyve suyu...’ Çocuk hiçbir şey istemedi. ‘Annemi istiyorum ben!’ dedi yalnızca.” (TBG: 12)

Pişmanlık

Bireyin herhangi bir canlıya verdiği zarardan veya yapıp ettiği hatalarından pişmanlık duymayarak hayatına devam etmesi onun vicdani açıdan bir takım sıkıntılarının olduğunu göstermektedir. Hatalarından pişmanlık duyulması kişinin vicdan duygusunun göstergesidir. Dolayısıyla pişmanlık değeri bireyde bulunması gereken erdemlerden biridir.

“Evden kaçma girişimimi hatırlayınca utanıyordum şimdi kendimden. Beni çok sevdiğlerini yeni yeni anlıyordum.” (KK: 55).

“Sizin yalancı biri olduğunuzu, beni aldattığınızı düşündüm hep. Böyle düşündüğüm için şimdi kendimden utanıyorum.” (KK: 58).

“O güne dek uydurduğum bazı şeyleri bir bir anlattım. Başı önünde dinledi. Sözlerim bitince yüzüme baktı. Bu kez ben eğdim başımı, yüzüne bakmaya utanıyordum.” (YP: 58).

“Onu hastaneye kapatırlarsa sorumlusu ben olacaktım. Bu üzüntüyü ömür boyu yaşayacak mıydım?” (YTUÇ: 31).

“-Atı yakalamışlar Erdinç. Ne yapacağım ben şimdi? Karanfil’in bir suçu yok ki... Benim yüzümden o güzel atı öldürürler mi sence?” (AAP: 62).

Yaşlı komşularının vefat etmiş eşine olan sevgisini alaya alarak kötü bir şaka yapan Esin, daha sonra bundan pişmanlık duyarak vicdan muhasebesine başvurmuştur.

“Eve döndüğümde ona uğrayacak ve ölülerin dirilmeyeceğini söyleyecektim, hayal gördüğünü söyleyecektim. Başka türlü vicdanım rahat etmeyecekti.” (YTUÇ: 31).

Kanaatkârlık/şükür

Bireyin mevcut durumu ne olursa olsun maddi ve manevi durumundan memnun olması kanaatkârlık/şükür olarak nitelendirilebilir. Hayata iyimser bir gözle bakmayı önceleyen değerler öykülerde de sıkça yerini almıştır.

“Küçük bir kusur yüzünden bu güzel oyuncuğın atılmasına şaşırılmıştı. Kendi pantolonunda bile bundan daha fazla delik vardı.” (YTUÇ: 37).

“Fasulyem bulutlara tırmanamadı, ama yine de masallardaki gibi olağanüstü güzellikteydi. Onu Yarım metre büyütebilmek, kilometrelerce büyümesinden daha önemliydi artık” (SC: 71).

“Ağzımda her zamankinden daha güzel bir tat bıraktı. Bezelye ayıklayan anneme: ‘Elmada muzdakinden daha çok vitamin vardı, değil mi anne?’ dedim.” (SC: 89).

“Çok zor okuduklarımı, lastik pabuçlarla okula gittiğimi, çanta yerine anneannemin diktiği bir torbayı kullandığımı, kitap bulamadıklarımı...” (AAP: 15)

“-Ne o? Beğenmiyor musun kızım, bunu bulamayanları düşünsene, dedi annem.” (KK: 35).

“Hem o kadar kötü durumda değillerdi ki. Anneleri iyi bir iş bulabilirdi. Anneanneleri onlara bakacak kadar sağlıklıydı. Küçük tarlalarından kendilerine yetecek kadar ürün alabiliyorlardı.” (TBG: 19).

Örneklere bakıldığında yazarın çocuk okuyucuyu elinde olanla yetinmeye ve imkânlarının değerini bilmeye yönlendirdiği söylenebilir. Öykülerde özellikle maddi imkânsızlıklarla yaşamını sürdüren çocukların mevcut durumlarından hoşnutluk duymaları da şükür değerine güzel bir örnektir.

Vefalı olma

Vefalı bir birey hem dostları ve büyükleriyle kurduğu yakınlık gereği hem de geçmişine ve anılarına saygı duyması sebebiyle minnet duygusunu bir şekilde dile getirmeli veya davranışlarına yansıtmalıdır. DSD’deki Onur da büyüdüğünde dedesine hürmet duyması ve mesleğinin unutulup gitmemesi için vefalı davranarak geçmişe dair değerlere sahip çıkmıştır.

“...Bu alanda birçok kişi beni başarılı buluyor. Ben başarıyı dedeme borçlu olduğumu düşünüyorum. Çalışma odamda ondan bana kalan çeşitli cam eşyalar var. Onlara baktıkça eski güzel günleri yeniden yaşıyorum.”(DSD: 28).

YP’da da büyüklerine duyduğu hürmet ve minnetle vefalı davranan komşu Leyla teyze Elif’in babaannesinin zor gününde seve seve yanında olmayı tercih etmiştir.

“Bahane arama, bakarım diyorum ayol. Annenin benim üzerimde az mı emeği var.” (YP: 91).

3.1.7.2. Düşünsel Nitelikli İdeal Değerler

İnce düşünme

“Ona anlayış göstermem gerektiğini ve niçin sinirli olduğunu amcam o gün küçük bahçeyi gezdirirken anlattı. Yıllardır babaanneme baktığından gençliğini doyusuya yaşayamadığı için sinirliymiş.” (YP: 27).

“Bahçe kapısını açıp kaldırıma çıktım ve duvar dibine, yoldan geçenlere engel olmayacak biçimde su kabını yerleştirdim.” (YTUÇ: 70).

“Bilmiyorum, bize çok alıştı. Doğaya uyum sağlaması güç olabilir. Tüm insanları dost zannettiği için avcılardan da kaçmayacaktır, bu da çok tehlikeli. En iyisi babanla konuştuktan sonra karar vermek.”(İİP: 62).

“Haklısın, kendimize alıştırdığımız bir canlıyı tek başına doğaya terk etmek insafsızlık. Sanırım geriye bir tek çözüm kalıyor: Kınalı’ya arkadaş bulmak.”(İİP: 63).

Güzel düşünme

“Düşündükçe Muzaffer Amca’yı kendimce haklı çıkaracak nedenler buluyordum. Hem tamamen kestirip atmamıştı ki. ‘Bunu sonra konuşalım,’ demişti. Hâlâ şansım var demektir.” (KK: 28).

“Üzıldüm ağaca. Kocaman bir meyve veriyor ama insanlar ona yalancı diyor. Yenmezse yenmez ama oyun oynanabilir bu yuvarlak şeyle. Biraz çirkin; alerji olmuş, her tarafı şişmiş, sonra da şişleri inmiş gibi.” (YP: 28).

“Üzıldüm öyle söyleyince, faydasız olur mu hiç. En azından oynayacak top veriyor bana.” (YP: 43).

“Annem ona hiç cadı demezdi. ‘Dilek ağacı gibi kadın!’ derdi.”(YTUÇ: 74)

Öz eleştiri/Muhasebe

“Demek canı öyle istediği için değil, gerçekten önemli bir nedeni olduğu için gitmiş.”(KK: 57).

“Benden birkaç yaş büyük, ama cama biçim vermesini biliyor. Galiba bu yüzden onu kıskanıyorum.”(DSD: 8)

“Muzaffer Amca haklıydı. Eve dönmeliydim. Kim ne derse desin, bir gün dışlerimi gerçekleştirmenin başka bir yolunu bulabilirdim.”(KK: 43).

“Okul servisinden indiğimde aklımdan yüzlerce kez geçirmiştim söyleyeceğim sözleri. Korkuyordum, ama bunu yapmalıydım. Apartmana girdim. Yine kapıda. Artık gerçekten de beni görmek için çıktığını düşündüm.”(YTUÇ: 31).

Ders çıkarma

Çocuklar için düzenlenen balon ve uçurtma şenliği alanını ziyarete gelen Pınar ve Çınar’ın babası, şenliğin amacına hizmet etmeyip çocukları ve aileleri yoran, mağdur eden ve reklam içerikli tüketime mecbur bırakan bir etkinlikten ibaret olduğunu anlaması ders çıkarmaya örnek olarak gösterilebilir.

“O günden sonra babam bizi hiçbir reklam şenliğine götürmedi” (SC: 20)

Horoz Dövüşü öyküsünde yaptığı yanlış konusunda uyarmak için yaptıkları minik gösterinin sonucunda Bekir’in babası hayvanlara acı çektirilen yerlere para yatırmaması gerektiğini anlayarak ders çıkarmıştır.

“ ‘Ben sizin yaratmak istediğiniz etkiyi çok iyi anladım’ dedi başımı sallayarak. ‘Şimdi burada hepinizin önünde söz veriyorum. Tövbe ediyorum şu horoz işine. Seyirci olarak bile gitmeyeceğim, tamam mı? Muradınıza erdiniz mi?’ ”(İİP: 132).

3.1.7.3. Sözlü Olarak Davranışa Dönüşen İdeal Değerler

Gönül alma

“ ‘Haklısın,’ dedi annem ve dışarı çıkarken giydiği hırkasına uzandı. ‘Hadi sen de giy bakalım ayakkabılarını. Neslihan’ın gönlünü almaya gidiyoruz...’ Hemen çıktık evden. Annem bizim sokaktaki tatlıcıya girip kestane şekeri aldı. ‘Neslihan buna bayılırdı,’ dedi bana.”(İİP: 106).

“ ‘Benim mesleğim ölmüşse at bunları! Niçin kullanıyorsun?’ diyerek çıkıp gitmişti evden. Sonra annem ve babam günlerce dil dökmüş, özür dilemiş, ancak öyle gönlünü alabilmişlerdi.”(DSD: 10)

“Hakan benden önce fırlayıp kâğıdı kaptı. İlk bakan o olmak istiyordu, ben de üstelemedim. Az önceki harita hayali için kalbini kırdığının farkındaydım.”(YTUÇ: 52)

Moral verme

“Tamam, yavrum, bir şeyi yoktur merak etme. Hadi şimdi hazırlan sen, yoksa okula geç kalacaksın.”(İİP: 61)

“-İçimden gelen sese kimse inanmıyor ama. Onlar inanmayınca benim de hevesim azalıyor. Sizce olabilir miydi?

-Ne olabilir misin?

Ünlü bir yazar?

-Ben bir engel göremiyorum, yeter ki oku... Kitap okumayı seviyorsan ve çok çok okuyorsan olabilirsin tabii.”(KK: 34)

“Bir şey söyleyip onu rahatlatmalıydım. -Boş ver dede, başka bir yer buluruz. Belki buradan daha güzel olur.”(DSD: 16)

“Halan sana istediğin yemekleri pişirir. İş yaptırır diye de korkma sakın. O her işini kendi yapmak ister, kimseye güvenmez. Prensesler gibi olacaksın vallahi!” (YP: 14)

Teşekkür etme

“Annem çiçeklere çok sevindi. ‘Bir gün o hanıma teşekkür etmek için uğrasam çok iyi olur,’ diyerek çiçekleri sehpaye yerleştirdi.”(İİP: 24)

“-Çok mutluyum Muzaffer Amca, çok teşekkür ederim! Ona gerçekten de büyük bir teşekkür borçluydum, bana dünyayı farklı bir açıdan göstermişti.”(KK: 60)

Tatlı dilli olma

Tatlı dille hitap etmenin insanların üzerindeki olumlu etkilerini Cips Paketinden Çıkan Cadı öyküsünde görmek mümkündür. Mahalle sakinleri tarafından cadı lakabıyla tanınan Cilve Teyzeye karşı tatlı sözlerle tavsiyelerde bulunan Umut’un söyledikleri karşısında Cilve Teyze de daha ılımlı ve yumuşak bir tavır takınmıştır.

“ ‘Siz cadı değilsiniz ki Cilve teyze.’ O zaman durgunlaştı. Bakışlarındaki delilik silinir gibi oldu. ‘Sahi mi? Gerçekten mi söylüyorsun?’ Aslında süpürgesi de olsa filmlerdekini, masallardakini aratmayacaktı. Ama bunu nasıl söyledim? Söyleyemedim. ‘Saçınızı tarasanız...’ dedim. ‘Eee,’ dedi sabırsızlıkla, ‘ne olur saçımı tarasam?’

Ne diyecektim, ‘Daha az cadıya benzersiniz’ mi? Öyle demedim. ‘Daha güzel olursunuz.’ Çok sevindi. Eliyle saçlarını düzeltti. Yumuşak bir gülümsemeye baktı bana. ‘Başka?’ dedi. ‘Bu kadar çok giysiyi üst üste giymesiniz...’ ‘Eee?’ ‘Daha şık olursunuz.’ Beline bağladığı atkıyı, üzerine geçirdiği yırtık yağmurluğu çıkarıp arkasına sakladı. ‘Peki,’ dedi, ‘başka ne yapmalıyım?’ ‘Şu cebinizden sarkan dalları, torbaları çöpe atsanız...’ ‘Eee,’ dedi, ‘çöpe atsam...’ ‘Daha ince ve zarif görünürsünüz.’”(YTUÇ: 77).

“Ah, Gül Nine’nin o tatlı dili! Günlük konuşmalarında bile masal tadı var. Kendisi de masal dünyasından çıkıp gelmiş sanki. Belki Keloğlan’ın anası, belki iyi yürekli süt ninelerden biri...”(İİP: 69)

“Emine Abla’dan keçi peyniri alırken halini hatırını soruyor. Annemin insanlara karşı bu sıcak yaklaşımı beni de etkiliyor.” (SC: 87).

İtiraf Etme

“Sevgi, Erdinç’in kışkırtması üzerine olup biten her şeyi anlattı. Karanfil’i yolda koşarken gördüğünü, ona bakarken ya beni ısırırsa diye düşündüğünü, sonra düşüncesini gerçekmiş gibi anlattığını söyledi. Veteriner dikkatle dinliyordu onu. Sevgi’nin itirafları bitince onun da yüzü aydınlandı.” (AAP: 65).

“-Biliyor musunuz Muzaffer Amca, siz birden bire ortadan kaybolunca hakkınızda o kadar kötü düşündüm ki...

-Öyle mi, neler düşündün?

-Sizin yalancı biri olduğunuzu, beni aldattığınızı düşündüm hep.” (KK: 58)

“Halamla ilgili anlattıklarım var ya öğretmenim, bazıları doğru değil... Yani şey, o kötü biri değil...”

...

“Yolda yürürken kendimi rahatlamış, kuş gibi hafiflemiş hissediyordum. İnsan yalandan kurtulunca böyle oluyor demek.” (YP: 59)

“İtiraf saati gelmişti. Gözlerine bakamadım, başım yerde söyledim. ‘Ben koydum onu Gülay teyze, çok özür dilerim. Şaka yapmak istedim, ama siz inandınız.’ ” (YTUÇ: 32).

3.1.7.4. Düşüncenin Eyleme Dökülmesiyle Ortaya Çıkan İdeal Değerler

Paylaşma

“Pazar yeri kalabalıklaşmadan satıcılar da kahvaltılarını yapar. Kahvaltıda birbirlerinin sattıkları ürünleri paylaşmaları beni çok mutlu eder. Sokağın başındaki fırından aldıkları ekmeği bölüşürler. Domates satıcısı, salatalık satıcısı kendi sergilerinden ürünler koyarlar ortaya. Onlara peynirci de katılır. Bu kahvaltı imecesine katılmayan yok gibidir. Tabakçıyı, çamaşırcıyı da çağırırlar” (SC: 86).

Yardımlaşma/Dayanışma

Yardımlaşma ve dayanışmanın güzel bir örneğinin sunulduğu Emine Teyze'nin Çilek Reçeli'nde işsizlik problemiyle mücadele eden mahalle sakinleri, Mehmet Bey'in öncülüğünde yeni bir iş imkânı bulmuşlardır. Mahalle kültürü ve dayanışmasına örnek gösterilebilecek öyküde bu değerler şu şekilde geçmektedir:

“Bizim aileyi dünyanın en iyiliksever ailesi ilan etmişti neredeyse. Mahallemizdeki işsizler bu olaydan sonra babamın yolunu gözlemeye başladılar. Kimi zaman onu sokakta yakalarla; oğullarına, kızlarına iş bulmasını isterlerdi. Babam kimseyi kırmak istemezdi, ama o kadar kişiye nereden iş bulacaktı? Emine Teyze'nin oğluna da rastlantı sonucu bulmuştu o çaycılık işini. Yine de sağa sola telefon eder, arkadaşlarına sorar, çevresindeki insanlar için iş arardı.”(SC: 59).

“Emine Hanım'ın reçel yapım yöntemiyle bir reçel yapımevi kuracağız. Buradaki herkes için içinde olacak. Bir dayanışma oluşturacağız. Gerekli ürünleri,

araç ve gereçleri satın alacağız. Herkes kendi bütçesine göre para koyacak ve ortaklaşa yürüteceğiz”(SC: 62-63).

“Bu iş babamın çok zamanını alıyordu ve iki işi birden yürütmesi zor oluyordu. Ortak üyeler oy çokluğu ile babamı reçel yapım evine müdür yaptılar.”(SC: 63).

Dayanışma içerisinde zorlukları atlatan bir başka ekip ise Sarı Maymun’daki evcil hayvan dükkânından kaçıp kurtulmayı başaran hayvanlardır.

“Ekip iyi, ekip çok iyi. Herkesin iştahla ve kendi çapında katıldığı bu ortak girişimi kusursuz ilerledi. Küçük hamster anahtarı ağzına alıp yanağının içine gizledi. Dükkânın kapısına doğru ilerledi.”(SM: 85).

Fedakârlık yapma

Emine Teyze’nin Çilek Reçeli öyküsünde Mehmet Bey çevresindeki işsiz komşularına yardımcı olabilmek için kendi işinden ödün vererek zaman ayırması fedakârlığın bir örneğidir.

“Bu iş babamın çok zamanını alıyordu ve iki işi birden yürütmesi zor oluyordu. Ortak üyeler oy çokluğu ile babamı reçel yapım evine müdür yaptılar. Böylelikle diğer işinden ayrılmış oldu.” (SC: 63).

“Sıra bana geldi. Tüm gücümle zorladım, kapağı açtım. İçinde zift olduğunu işte o zaman anladım. Kardeşlerime bulaşmasın diye *kaçın*’ diye bağırdım. Onlar kaçtı, ama ben zifte bulandım.”(SM: 105).

İtidal/ölçülü olma

“Derslerimi aksatacağımı, bütün günümü orada geçireceğimi sanıyordu. Öyle olmadı. Ben hem dedeme sık sık konuk oldum hem de derslerimi hiç aksatmadım.”(DSD: 28)

Sabır

“Sabırlı ol Taner. Ona iyi bakarsak kısa sürede umduğun gibi bir keklik olup çıkar. Şimdi birlikte bir ad bulalım. Senin aklına bir şey geliyor mu?”(İİP: 58)

“Suna, kardeşinin annesini çok özlediğini anlıyordu. Kendisi de çok özlemişti; ama daha olgun ve sabırlı davranmayı biliyordu.”(TBG: 60).

“Ne kapıya astığı nal ne beyaz eldiven olayların akışını değiştirmemişti. İşte annesi kentte bazı sıkıntılar yaşamış; ama çalışkanlığı ve çabası sonucu doğru dürüst bir iş bulmuştu. Bundan sonra kendisi de öyle yapacaktı. Kentteki okulda daha da çalışkan olacak, kötü yollara başvurmadan kendisi ve ailesi için yararlı işler yapacaktı.”(TBG: 78).

Misafirperver olma

“Gülay teyze sıkıldığını anladı tabii. “Aaa öyle hemen kaçmak yok. Şimdi kek getiriyorum, kakaolu.”(YTUÇ: 25).

“Demek böyle çevresiyle ilgili, hayat dolu insanlar da var. Israrla içeriye davet edince dayanamayıp içeriye girdik. Evi çiçeklerle doluydu, biz kapıyı çaldığımızda çiçekleri suluyormuş.” (İİP: 23).

Nezaket

“Pek hoşuma gitmese de bu menü, itiraz edemezdim; sonuçta ben misafirdim. Onlar nasıl yiyorsa taklit ederek yemeye başladım. Deniz marulunun içine deniz biberi sarıp ağzıma attım. İyyy, sanki diş fırçası çiğniyor gibiydim. Tadı da diş macunu gibi... Ama ben nezaketli biriyim, mide bulantımı sofradakilere hiç belli etmedim.”(SM: 108)

Üretim yapma

Sertbarut’un öykülerinde sık sık yer verdiği değerlerden biri olan üretim yapma, öykülerde bireylerin iş birliği yapması sonucu özellikle doğal üretime yönelmesini kapsamaktadır. Örnek vermek gerekirse “Emine Teyze’nin Çilek Reçeli”nde reçel yapım evini kurarak üretim yapmaya başlayan ve kurdukları bu iş alanı sayesinde işsizlikten kurtulan gençlerden bahsedilmesi, üretim yapmak için genç nüfusun ve yerli ürünlerin kullanılmasını telkin etmektedir. Benzer telkinlere Tuna’nın Büyülü Gemisi’nde rastlamak da mümkündür.

“-Ben hazine arayacağım anneanne, dedi. Anneanne torununu yanına çekip saçlarını okşamaya başladı.

-Hazine sizsiniz yavrum. Ablan ve sen, ikiniz hem benim için hem de anneniz için dünyanın en değerli hazinesisiniz.

Suna:

-Tuna gerçek bir hazine bulmak istiyor anneanne.

Tuna umutla baktı anneannesinin gözüne.

-Anneanne, dedem hiçbir şey gömmez miydi toprağa?

-Gömerdi oğlum; ama patates yumruları, soğan, ıspanak tohumları gömerdi. Çalışkan adamdı; durmadan bir şeyler ekerdi toprağa. Toprak da onun emeğini boşa çıkarmazdı. Karşılığını verirdi.”(TBG: 21).

“Böylece dedem uzun süre üfleme piposunu bırakmadı elinden. Üretti...Üretti... Mutlu oldu.”(DSD: 28).

Sözünde durma

“-Hayır, ilaçlama dönemi bitti. Ben buraya sana verdiğim sözü tutmak için döndüm.”(KK: 57).

“-Öyle mi? Sözümü tutup döndüğümü de yaz, tamam mı? -Söz veriyorum Muzaffer Amca, hepsini yazacağım! Sizin gibi ben de tutacağım sözümü!”(KK: 62).

“-Ama ben sobayı seviyorum, hiç unutmam merak etmeyin.

-Unutursun unutursun, daha yaşın küçük... Yaşımı küçük bulup unutacağımı söylüyordu ama ben gerçekten unutmadım. Unutmam da... İçinde soba olan birçok ev resmi yaptım bunun için, unutmamak için...”(DSD: 22).

“Birkaç hafta önce köydeki eski öğretmenin ziyaretimize geldi. İlk işi evin önündeki dut ağacına çıkmak oldu. Hepimiz şaşırдық ama sonra anlattı. Bunu senin için yapmış.”(YP: 86).

“Meyveleri, sebzeleri dolaba yerleştirdiler. Rahatlamıştım, Gümüş gerçekten de sözünde duracak, anneannesine bir şey söylemeyecek, anlamıştım.”(SM: 37).

Hoşgörü

İnsanlara sevgi ve hoşgörüyle yaklaşmanın öneminin vurgulandığı “Kâmil” adlı öyküde, mahalleli tarafından deli olarak adlandırılan Kâmil’e, babasının hoşgörülü davranmasından etkilenen çocuğun hisleri çocuk okuyucuya da aktarılmaya çalışılmıştır.

“O günden sonra babama olan sevgim daha da arttı. Onu yalnızca babam olduğu için değil; zor durumda olan, ezilen, toplum tarafından dışlanan insanlara yardımcı olduğu için daha çok sevdim.” (SC: 78).

Sorumluluk alma

Bireyin çevresine ve kendisine karşı sorumlulukları vardır. Kendi sorumluluğunu almayı bilen kişi yaptığı hataların sorumluluğunu da almayı bilen kişidir. “Kırmızı Karanfil Şakası” öyküsünde hatalarının farkına vararak düzeltmeye çalışan Esin’in yaptıklarının sorumluluğunu almaya çalışması da buna güzel bir örnektir.

“Belki de bu pis şaka yüzünden hasta olmuştu, hayal görmeye başlamıştı. Onu hastaneye kapatırlarsa sorumlusu ben olacaktım. Bu üzüntüyü ömür boyu yaşayacak mıydım? Düşüne taşına bir karara vardım. Onu hasta ettiysem, iyileşmesi için de bir şeyler yapmalıydım.”(YTUÇ: 31).

“Çocuk bu sorumluluğu tek başına almanın hem korkusunu hem coşkusunu yaşıyordu şimdi. Televizyonu kapattı. Kapının yanında duran iki çuvalı babasının yattığı kanepenin yanına taşdı. Fiyatları öğrenecekti.” (YTUÇ: 35).

“Ne yapmalı, ne yapmalı diye düşünürken bir yol buldum. Kediye bizim balkona geçirecek bir yol. İki balkon arasına bir tahta uzatsam kedi tahtanın üzerinde yürüyerek bizim tarafa geçebilirdi. Yaşlı teyze dönünceye kadar ona ben bakardım.”(YTUÇ: 59).

“Arkadaşlarım geldi gözümün önüne. Hepsi de hayvanları seviyordu, eee insan sevdikleri için bir şeyler yapmalıydı öyle değil mi? Ah ne cici kedi, ne akıllı köpek demekle olmuyordu.” (YTUÇ: 71).

“Geçenlerde bir kitap okumuştum. Belki siz de okumuşsunuzdur. ‘Küçük Prens’ adlı bu kitapta şöyle bir söz vardı: ‘Evcilleştirdiğine karşı sorumlusun.’”(YTUÇ: 74).

“Evde ablalarımın bana pek iş kalmazdı. Bütün gün oyun oynardım. Burada ise yapacak çok iş var gibi. Bazılarını da benim yapmam gerekiyor. Anlaşılan o ki takdir teşekkür beklemeden üzerime düşeni yapacaktım.”(YP: 32).

İş birliği yapma

“Şimdi okuldaki arkadaşlarımla belediyelere bir çağrı yapmayı planlıyoruz. Her mahallede sokak hayvanları için temiz su ve atık yiyeceklerin konabileceği küçük bir düzenleme isteyeceğiz.”(YTUÇ: 74).

“Bir, iki, üçüç!” dedik bir ağızdan ve üçümüz aynı anda ileri doğru zıpladık. Kafes paldır küldür aşağı düştü. Dükkândaki papağan kanat çırpıp haykırdı. ‘Ya hep beraber ya hiçbirimiz!’ ”(SM: 84).

“Planımıza göre dayım, başkalarının eğlenmesi ve para kazanmaları uğruna ölüme yollanan iki kardeşin karşısında duygusuz kalamazdı. Çok iyimser olduğumuzun farkına varmadan coşkuyla tasarladık oyunu. Karşılıklı bir şeyler ekleyerek oyunu birbirimize anlatıp durduk.”(İİP: 125).

“Biz durur muyuz? Hepimiz işe koyulduk. Yerleri süpürdük, örümcek ağlarını temizledik. Yaşlı adam değirmenin mekanizmasıyla ilgili bazı yerlerin yağlanması gerektiğini söyleyince ona yardım ettim, çünkü elleri titriyordu ve bu işi pek iyi yapamıyordu.”(AAP: 109).

3.1.8. Bireysel Haklara Katkı Sağlayan Değerler

Özgürlük

“Kısa kuyruk şaşkınlıkla bana bakıyor, ezberlediği cümleler bu duruma uymuyor. Sonunda onları da kendime benzettim. Bu bir aşk hikâyesi değil, yazarına isyan edenlerin özgürlük macerası olacak... ‘Biz ne kafese ne dükkâna ne yazarın sözcüklerine hapsolmayız!’ diye bağırdım.”(SM: 83).

Hak arama

“Öğretmenler, bir günlük iş bırakma eylemi yapacaklarmış. Bizimkiler de katılsak mı katılmasak mı tartışması içindeler.

...

En çok ücretlerinin azlığından, okullarının eve uzak oluşundan, ayrı okullarda çalışmaktan, bir de kalabalık sınıflardan yakınıyorlardı. Bu kadar sorunları varsa eyleme katılmalıydılar, seslerini duyurmalıydılar.”(SC: 21).

Özel yaşamın gizliliği

“ ‘Nereye Elif? Gel yanımızda oku, biz de duyalım.’ ” Neyse ki yanıt vermeme gerek kalmadı, Leyla teyze benim tarafımda yer aldı. “Rahat bırak çocuğu. Mektuplar ona gelmiş.”(YP: 86).

“ ‘Günlüğümde yalnızca o olay yazmıyor ki, başka şeyler de var, onların okunmasını istemem doğrusu.’ Selva çözüm bulmak için çarpınıyordu. ‘Yalnızca o bölümü okuturuz anne. Diğer sayfaları göstermeyiz, biz de bakmayız, olmaz mı?’ ‘Size güvenmediğimi sanmayın çocuklar; ama hepimizin içinde bir merak canavarı var. O sayfalar barışmamızı sağlar mı emin değilim, ama bir ara fotokopisini çektirir veririm size, anlaştık mı?’ ”(İİP: 104)

3.1.9. Bireyi Çevresinde Öne Çıkaran Değerler

Başarı

Azimle çalışarak elde edilen başarının paha biçilemez bir değer olduğunun aktarıldığı “Horoz Dövüşü” (İİP) öyküsündeki Bekir, uzak bir köyde keçi çobanlığı yapmaktadır. İçindeki güce inanarak çok çalışkan Bekir, çok iyi bir yan flüt sanatçısı olma konusunda başarılı olmuştur. (s.: 132).

Çalışma

Çalışmak veya çalışkan olmak değerlerinin bireyi çevresindeki diğer insanlardan her zaman bir adım öne geçirerek başarıya ulaştıracağına aktarıldığı öykülerden biri Tuna'nın Büyülü Gemisi'dir. Kısa sürede zengin olma arayışına giren Tuna'nın, köyün en zengin adamı Salih Amca'nın aslında bütün varlığının haksız bir kazanca bağlı olduğunu görmesiyle bu düşüncesi değişmektedir.

“O gün bir karara vardı Tuna. Demek ki çalışmadan, üretmeden, yorulmadan yapılan her iş, kazanılan her para haksız kazanca giriyordu. Ayrıca şans diye bir şeyin olmadığını da anladı. Çünkü kendi de denemişti bunu. Ne kapıya astığı nal ne beyaz eldiven olayların akışını değiştirmemişti. İşte annesi kentte bazı sıkıntılar yaşamış; ama çalışkanlığı ve çabası sonucu doğru dürüst bir iş bulmuştu. Bundan sonra kendisi de öyle yapacaktı. Kentteki okulda daha da çalışkan olacak, kötü yollara başvurmadan kendisi ve silesi için. Yararlı işler yapacaktı. Çalışırsa bir gün gerçekten güzel bir geminin kaptanı olabileceğini de biliyordu Tuna. Büyü denilen şey, yalnızca çalışınca gerçekleşiyordu. (TBG: 78)”

Ciddiye Alma

Öykülerdeki başarılı bireylerin özelliklerinden biri de yaptıkları işi ciddiye alarak yapmalarıdır. DSD’da Salih Dede’nin mutluluk kaynağı, her ne kadar eskisi kadar kazanç sağlamasa da yıllardır yaptığı mesleğini aynı ciddiyetle yapıyor olmasıdır.

Başarının sağlanması için yapılanların etkileyici olması, çalışma arkadaşlarının da aynı ciddiyetle işe koyulmasına bağlıdır. “Horoz Dövüşü”nde Bekir başarısını, evdeki bütün bireylerin hazırladıkları küçük sahne oyununu son derece ciddiye alarak hazırlamaları sayesinde elde etmiştir.

“Ben sizin yaratmak istediğiniz etkiyi çok iyi anladım,” dedi başını sallayarak. ‘Şimdi burada, hepinizin önünde söz veriyorum. Tövbe ediyorum şu horoz işine. Seyirci olarak bile gitmeyeceğim, tamam mı? Muradınıza eridiniz mi?’

...

“O yaz sonunda Bekir güzel sanatlar lisesinin müzik sınavına katıldı ve yetenekli yirmi dört kişinin alınacağı okula yüksek bir puanla girdi.”(İİP: 132).

Mücadele etme

Eski bir cam ustası olan Salih Dede ve torunu arasındaki yakınlık Dede ve Torun’un cama ve sanata olan ilgileriyle pekişmiştir. Yaptığı işe saygı duymayan oğluna ve çevresine karşı sanatını savunan Salih Dede, bu sanata karşı olanlarla mücadele ederek bugüne kadar kimseye muhtaç olmadığını dile getirmektedir. Mücadele etme değeri aynı duygu dünyasına sahip dede ve torunun sanata ve sanatçıya olan tekdüze bakış açılarıyla mücadele etmek olarak okura sunulmuştur.

Sanata karşı olan babasının eğitime ve sanata karşı acımasız tutumlarıyla mücadele etmek zorunda kalan bir diğer kahraman ise Bekir’dir (İİP: 108). Bekir başarısını kendi yeteneklerine duyarsız kalan cahil babasıyla olan mücadelesine borçludur. Öyküde kuzeni Selçuk’un da onu cesaretlendirmesiyle babasının fikirlerini değiştirmekten vazgeçmeyen mücadeleci çocukların tablosu çizilmiştir (İİP: 124, 125).

Mücadele etmenin zorunluluğuna inanan çocuk kahramanlardan biri de YP’daki Elif’tir. Babaannesini iyileştirmek için Heidi’nin yöntemine ihtiyacı

olduğunu düşünen Elif, zora gelince kaçmamak ve mücadele etmek gerektiğine karar vermiştir.(s.: 68).

Hayal kurma

Sertbarut'un eserlerindeki çocuk kahramanların en belirgin özelliklerinden biri onların çevresindekilere göre "hayal kurma" becerilerinin gelişmiş olmasıdır. Yazar hayal kurma değerini bilinçli olarak çoğu öyküsünde çocuk karakter vasıtasıyla aktarmaya çalışmıştır. Hayal kuran çocuk başarının elde edilmesi için bu özelliğini kullanarak çevresinden daha farklı ve duyarlı bir birey olarak tasvir edilmiştir. Hayal kuran çocukların çevresine karşı duygusal olarak daha duyarlı ve farkındalık düzeylerinin yüksek olduğu yansıtılmıştır. Çocuğun hayal kurmayı bilmesi onu ileride elde edeceği başarılarla hazırlamakta ve teşvik etmektedir.

Pek çok oyuncacı olmasına rağmen dondurma çubuklarıyla hayal dünyasını zenginleştirmeyi başaran Bülent'in, pilotu olduğu bir uçak, kaptanı olduğu bir gemi, mucidi olduğu bir tedavi aracı olarak çubukları kullanması, onun çevresinde öne çıkan bir birey olmasını sağlayan özelliğidir. (Bülent'in Çubukları)

Eserlerde gelecekte başarıyı elde etmenin ve hayatta güzel bir yere gelmenin en önemli yolunun hayal kurmaktan geçtiği pek yerde okuyucuya hissettirilmiştir. Yazar bu konuyu o kadar önemsemiş ki eserlerde kimi zaman kahramanlar hayal kurmak için özel bir vakit ayırıp çaba sarf etmektedirler. "Antika Oyuncak" adlı öyküde babasıyla birlikte hurda eşyaları satarak geçinen Murat'ın ikinci el eşyalarla dolu kamyonetin arkasında kurduğu hayaller, yoksulluk içindeki günlük yaşamını renklendiren tek araçtır.

"Yol boyunca biraz hayal kurdu, kaybolduğunu düşündü. Yanıtı bulacaktı belki, yol biraz daha sürseydi, ama kamyonet pazar yerine gelmişti bile. Kaldırıma yanaşan araçtan önce kendi atladı, sonra çuvallarını çekip aldı."(YTUÇ: 36).

DSD'daki Onur da dedesini örnek alarak tıpkı onun gibi bir sanatçı olmayı istemekte ve yumuşak camlara şekil vererek renk katmayı, çeşitli eşyalar tasarlamayı hayal etmektedir. Nitekim büyüdüğünde de camlara şekil veren bir sanatçı değil, fakat büyük bir cam fabrikasında türlü ürünlerin tasarımlarını yapan bir iş adamı olmuştur.

Gelecek hayalleri kurmanın yanında ortaya bir eser ya da ürün koymak için de hayal dünyasını kullanarak hareket etmenin önemini “İkizler İz Peşinde” adlı öyküdeki Pınar ve Çınar’da yansıtılmaktadır. Oturdıkları sitenin çocuk parkına yapılacak olan heykel ile ilgili çocukların tasarladığı bir heykel yarışmasının yapılacağını öğrenen ikizler, heykeli tasarlarken türlü şekillerde hayal ederek tasvir etmeleri onların günün sonunda çok özgün bir eser çıkarmalarına sebep olmuştur.

“Hemen odamıza çekilip masaya kâğıtları yaydık. Rastgele bir şeyler çizmeye başladık. Heykel, çocuk parkına yapılacağından buna uygun görüntüler geliyordu aklımıza. Pasta heykeli, bisiklet heykeli, köpek heykeli bile çizdik... Hepsi de sıradan, basit, kolayca akla gelebilen şeylerdi. Öyle olmalıydı ki herkesi şaşırtmalıydı; önünden geçenleri durdurabilmeliydi.

.....

Neden olmasın? İşte şimdi onlara, olacakları bir şey çıkmıştı! Projeyi Pınar’a açmadan önce kafamda tasarlamaya çalıştım. Bir çocuk heykeli olacaktı bu. Kullanılan malzeme ise eski oyuncaklar... Her tarafı oyuncaklardan kurgulanmış dev bir çocuk heykeli, rengârenk... Malzemeler birbirine telle, tutkalla ya da başka bir araçla tutturulacaktı. Tıpkı Legolardan robot yapar gibi oyuncaklardan bir çocuk heykeli... Düşündükçe, gözümün önüne getirdiğim heyecanlıyordum”(İİP: 17).

Hayal kurma kimi zaman içinde bulunduğumuz olumsuz durum ve imkânlardan uzaklaşmak ve daha iyi bir yaşamı düşünerek moral bulmak amacıyla da yapılan bir eylemdir. Böyle durumlarda bireylerin kurduğu hayaller aslında onların başarıyı elde edebilmek için ne kadar çok sınırlarını zorladıklarının ve ne kadar yaratıcı bir hayal gücüne sahip olduklarının göstergesidir. “Horoz Dövuşü” öyküsünde bir keçi çobanı olan Bekir’in kurduğu hayaller de onun çevresindeki diğer kişilere göre ne kadar farklı bir zihin dünyasına sahip olduğunu ve ne kadar duyarlı bir çocuk olduğunu göstermektedir. Bekir’in, kuzeni Selçuk’a hayal kurmayı öğrettiği satırlarda aslında dağdaki bir keçi çobanının ne kadar özel bir yeteneğe sahip olduğunu göstergesidir. Yazar, Bekir’in hayal dünyasını aktarırken başvurduğu kurguda, imkânsız gibi görünen en sıkıntılı durumlarda dahi başarının hayal etmekten geçtiğini okuyucuya duyumsatmaya çalışmıştır.

Bekir’in sahip olduğu bu hayal gücü, onu çevresindeki diğer insanlardan ayıran çok ince bir ruha ve üstün bir duygusal zekâya sahip olduğunu göstergesidir. Bekir, hayallerinin peşinden giderek yıllar sonra ünlü müzisyenlerle birlikte çok önemli konserler vermeyi başarmıştır.

“Şimdi yıldızların üzerinde yürüdüğümü hayal ediyorum. Aslında hayal etmekle gerçekten yaşamak aynı şey gibi. Sence de öyle değil mi? Bak yarın olunca bu gece damda uyumuş olduğumuz gerçek mi hayal mi olacak? Hayal gibi olmayacak mı? İşte öyle düşün o zaman aklına gelen her şeyi yaşamış gibi olursun.”(İİP: 118)

“Belki şu yıldızlarda yaşayanlar vardır. Bunu hayal ediyorum ben. Belki orda keyif için hayvanlara acı çektirmiyorlardır. Orda köpeklerin boğuşturulmadığını, horozların dövüştürülmediğini hayal ediyorum.”(İİP: 119).

Yazar, başarının önce hayal etmekten geçtiğini anlatmak isterken hayal kurmanın gücünden ve öğretilebileceği fikrinden yola çıkarak çocuk okuyucuya yol göstermeye çalışması yerinde ve arzu edilen bir tutumdur. Hayal etmenin sayesinde yaşamın renklendiğini, hayatın güzelleştiğini, imkânsız gibi görünen her şeyin gerçekleşebileceğini aktarmaya çalışan yazar, kimi kurgularında bunu yaparken hayal kurma gibi güçlü bir malzemenin gizemini ihmal etmiş görünüyor. Yazar, bazı öykülerinde hayal kurmanın kaynağını özel bir çaba ve günlük rutin işlerin dışında tutulan ayrı bir meşgale olarak göstermektedir. Öykülerdeki çocuk kahramanlar, hayal kurmak için kimi zaman doğadan beslenerek o an -hayal kurduklarının bilincinde olarak- gerçekleşmesi mümkün olmayan olay ve olguları zihinlerinden geçirmekle yetinmekte; kimi zaman da kendilerini hayal ve gerçek arasındaki mücadeleye yeterince derinlere dalamadan, gerçeklikten sıyrılmadan, sınırları yeterince zorlayamadan, alışılmışın dışına çıkmak için çabalarken bulmaktadırlar. KK’da hayal kurmak için buna uygun bir meslek edinmek gerektiği ve bunun da sınırlarını çizerek çobanlık veya yazarlığın tercih edilebileceği dile getirilmesi buna bir örnektir.

“Öğretmenlik bana göre değil, bana hayal kurabileceğim bir iş gerekiyor, bu da ya çobanlık ya da yazarlık...”(KK: 7).

Yazarın, hayal kurmanın önemini sürekli olarak çocuk okuyucuya hatırlatma yoluna gittiği karakterlerden biri olan Evşen özellikle hayal kurabileceği bir meslek seçmeyi ister, bunun için de çobanlık ve yazarlığın uygun bir meslek olduğunu düşünür. Bu süreçte kırsalda yaşayan aile fertleri ona inanmasa ve onunla dalga geçseler dahi o çevresine göre imkânsız sayılan şeyleri

hayal ederek başarıya ulaşacağına inanır. Arkadaşı Nuran ve ablasıyla girdiği tatsız atışmalar Evşen'in çevresindeki insanların onun hayallerine bakış açısını sergilemektedir.

“Nuran hem ağzına attığı kocaman bir eriği şapırdatarak yiyor, hem de bana söz yetiştiriyordu: -Yine hayal kuruyorsun. Bense düşlerimden vazgeçecek gibi değildim. –bulutların içinden geçeceğim. Aşağıda bizim köy nokta gibi görünecek. Nuran söylediklerimin hiçbirine inanmıyordu. Alay ederek sordu: -Bana el sallarsın değil mi?”(KK: 18)

“Hayır, başka bir şey düşünemezdim. Bana hiç kimsenin inanmadığı bu ortamdan kurtulacak, yazar olacak ve onlara bir çanta dolusu kitapla gelip hepsini tek tek göstereceğim. “bakın bu ilk kitabım...” bir başkasını açıp, “Bakın bu kitapta Karabaş'ı anlatıyorum. İşte şu kitap da bir yarışmada birinci oldu,” diyeceğim.”(KK: 20).

Uçağa binip bulutların üzerinden uçmak, büyük bir yazar olarak ailesinin yanına gelip kitaplarını onlara tanıtmak gibi hayallerini gerçekleştiren Evşen, Muzaffer Amcasına da verdiği sözü tutarak bir yazar olur ve kitabında onun da adını anmaktadır.

Bu örneklerde hayal etmenin başarıya götüren yönleri vurgulanmaya çalışılırken gizemli yönünün arka planda tutulduğu görülmektedir. Çünkü hayal unsurunu içerisinde barındıran fantastik bir kaynak veya alışılmışın dışında benzetmelere rastlanmamaktadır. Düş, hayal ve gerçeğin sunulmuş şekli bireyi bulunduğu gerçeklikten koparıp alacak mahiyette kurgulanmamıştır. Yazarın bu seçiminin bilinçli olduğu düşünülürse, hayal kurma konusunda çocuk okuyucuya ölçülü ve mantıklı hareket edilmesi gerektiği bilincini kazandırmaya çalıştığı varsayılabilir. Bunu “Fasulyem Bulutlara Çıkamaz” öyküsüyle örneklendirmek mümkündür. Öykünün adından da anlaşılacağı üzere ektiği fasulyenin bulutlara kadar çıktığını hayal eden fakat bunun gerçek olamayacağını bilincinde olan bir kahramanın öyküsü anlatılır. Babaannesinin masallarıyla hayallere dalarak mutlu olan kahramanın anne ve babası onun bu hevesine karşı çıkmakta ve babaannesiyile olan iletişimini kısıtlamaktadırlar. Fakat çocuk hayal ve gerçeğin farkındadır. Fasulyesi bulutlara çıkamasa da masallardaki kadar olağanüstü

olduğunu düşünmesi bu bilinci kazandığının göstergesidir. Sonuç olarak şu kanaate varılabilir; yazar Sertbarut'un, öykülerinde hayal kurmayı tüm gizemiyle çocuk okuyucuya yaşatmak yerine, hayallerin gücü ve gerçeklerin kaçınılmazlığı arasında kalan aile bireylerini tartıştırmak ve çocukları "hayal kurma mücadelecisi" addederek çocuk okuyucuya hayal kurma ve bunun peşinden gitme konusunda bir öğreticilik misyonu üstlenmiş olduğu söylenebilir. Bunu yaparken, diğer çocuk yazarları gibi fantastik öğelerden ve alışılmışın dışında benzetme ve olaylardan yararlanmak yerine daha çok günlük olaylar ve doğadaki nesnelere dayanarak yararlanmaktadır.

Hayal kurmanın yolu kişinin kendisini özgür hissetmesinden geçmektedir. Mevcut bütün kurallara ve olumsuz şartlara rağmen kendini özgür hisseden kişi hayal kurmakta da özgürdür. Kurallarla özgürlüğün yan yana olamayacağını fakat hayal kurarak engelleri aşmanın mümkün olduğunu düşünen "Sarı Maymun" da elma sirkesiyle girdiği tartışmada bunu fark etmiştir.

"Her şeyi biliyordu, sonunda ne olacağını da; elma sirkesi olacaktı ve her şey kitabına uygun olmalıydı. Bir parça muz zerresi çiğnedim, azıcık şekerli su yuttum. Onun gibi olmayacaktım. Değişmeye başladığımı, bunun da çok zaman almayacağını hayal ettim. Onunla kurallar üzerine konuşarak enerjimi boşuna harcayamazdım. Hayal kurmak için susmak gerekiyordu, öyle yaptım (SM: 20)."

Sarı Maymun kitabı, yazarın, yazma becerisi ve hayal kurma becerisini sistemli bir şekilde aktarmayı amaçladığı bir kitaptır. Uzun bir macerayı konu alan Sarı Maymun'da yazar, öykünün kahramanı ve yazarını aynı düzlemde buluşturmayı başarmış ve bunu çocuk okura açıkça aktarmıştır.

"Sarı Maymun yazarın omuz başından bilgisayardaki yazılara baktı. Gözleri fal taşı gibi açıldı"(s., 57)"

"Evet, aynen böyle! O yazıyordu, ben yaşıyordum, yani onun yazdıklarını... bu korkunç bir şey! Yazmasa öleceğim, yazmasa donup kalacağım... Ben hayali bir karakterim öyle mi? Bolivya, Gümüş, anneanne, sirke kavanozu, pizza. Hepsi hikaye mi? Hepsi bir kadının sözcük oyunları mı yani?"

...

"İşin tuhafı ne biliyor musunuz? Kadın bunları yazıyor, aklımdan geçenleri yazıyor! Az önce söylediklerim satır satır ekranda...(s.,57)"

Yazarın ifadelerine bakıldığında okurlarını yazma becerisi ile tanıştırmayı amaçladığı ve yazmaya teşvik ettiği görülmektedir. Hayal dünyalarını kullanarak ve yazarak nesnelere ve olayları diledikleri gibi hareket ettirip değiştirebileceklerini aktararak yazma ve hayal kurmayı fantastik bir noktada buluşturmayı başarmıştır.

Hayal kurmak kimi zaman kişiyi sakinleştiren, kişinin içinde bulunduğu olumsuz durumların etkisini azaltmak için başvurulan bir liman olarak aktarılmıştır. Anne ve babasından maddi imkânsızlıklar nedeniyle ayrı kalarak anneannesinin yanına, köye giden Tuna (TBG) ve yine benzer nedenlerle bir yılını halasının yanında geçirmek zorunda kalan Elif (YP)'in durumu buna güzel bir örnektir. Öykülerdeki bu iki kahraman da çocuk dünyalarındaki hayallerle yaşamlarını güzelleştirmişlerdir. Tuna, suda yüzdürdüğü kâğıttan gemilerinin kaptanı olurken, Elif ise babaannesinin iyileştiği ve annesine kavuştuğunun hayallerini kurarak moral bulmaktadırlar.

Risk alma

Başarılı bir gelecek elde etmek için bireyin risk alma konusunda cesur olması gerekebilmektedir. Böyle durumlarda birey kendi başarısının mimarı olacak olacak olan ilk adımı atmanın heyecanı ile hareket eder. Tıpkı, Bolivya'dan molekül olarak yolculuğa çıkan bir canlının, maceradan maceraya atılan Sarı Maymun'a dönüşmesi gibi. Sarı Maymun da atılacağı her maceranın başlangıcında aldığı riskler sayesinde hayatta kalabilmiştir. Sarı Maymun öyküsü çocuk okura cesur olmayı ve risk almayı aşılamanın bir yapıda kurgulanmıştır.

Sarı Maymun'un macera dolu yolculuğunda karşılaştığı tipler de risk almaktan korkmayan tiplerdir. Hayvanat bahçesinden kaçmak için risk alıp anahtar deliğinden geçerek kilidi açabileceğini söyleyen hamster da hayvan arkadaşlarının kendisine pek inanmamasına rağmen aldığı riske rağmen başarılı olmuştur.

“Geçemez,” dedi kirpikli. Artık aşkı unutmuş, çetemenin en sağlam üyelerinden biri gibiydi. ‘Geçer,’ dedi yaşlı hamster. ‘Biz burnumuzun girdiği her yerden geçirebiliriz gövdemizi.’ Gözümüzü genç hamsterin burnuna diktik. Deliğe yaklaştı, bıyıklarını titretti, burnunu dışarı uzattı, çekti, bir daha uzattı. İçimden onu deliğe doğru itirmek geldi. Yaklaştım. Yaşlı hamster niyetimi anladı. ‘Rahat bırak kendisi yapsın.’ Kısa bir süre sonra gözlerimizin önünde hamsterin tumbul gövdesi o delikten geçip gitti (SM: 86).”

Girişken olma

Bireyi çevresindeki diğer insanlardan farklı kılan önemli özelliklerden biri de “girişken olma” değeridir. Parlak fikirleri eleştiren ve caydırıcı telkinlerde bulunan çevreye rağmen “Değirmenci Dayı”daki Mehmet’in girişimleri hem kendisine hem de çevresine fayda sağlamıştır. Modern un fabrikaları yüzünden artık çalışmayan bir değirmenin bulunduğu bilgede yaşayan bilge bir değirmenci ile tanışma fırsatı bulan Mehmet hem yaşlı adamı mutlu etmek hem de mesleğinin tanıtımını yapmak için filmlerini ilgiyle takip ettiği bir yönetmene mektup yazmak istemesi onun için büyük bir adım olur. Girişkenliği sayesinde başına gelen olaylar, onun ünlü bir yönetmenle arkadaş olmasına vesile olmuş ve Kültür Bakanlığı tarafından birinci seçilen bir filmde rol almasını sağlamıştır.

Yazarın, çocukların karşısına çıkan fırsatları değerlendirmek için cesur davranmaları gerektiğine dolaylı olarak katkıda bulunmayı amaçladığı görülmektedir. “İkizler İz Peşinde”de Çınar’ın, rüyasında gördüğü atık maddelerden esinlenerek çocuk parkına yapılacak olan heykel tasarım yarışmasına katılmak için öne atılması, onun ne kadar girişken ve cesur olduğunu göstermektedir.

“Birdenbire, beni çok etkileyen rüya geldi aklıma. Üzerime üzerime yürüyen gazoz kapakları, kırık bebekler...Onların sesi yeniden doldu kulağıma: ‘Biz ne olacağız? Biz ne olacağız?’ Neden olmasın? İşte şimdi onlara, olacakları bir şey çıkmıştı! Projeyi Pınar’a açmadan önce kafamda tasarlamaya çalıştım. Bir çocuk heykeli olacaktı bu. Kullanılan malzeme ise eski oyuncaklar...” (İİP: 17).

Bireyi çevresinde öne çıkaran değerler kategorisindeki pek çok alt başlığı içinde barındıran DSD öyküsü “başarı, çalışmak, deneme yapmak, ciddiye almak, iş disiplini, hayal kurmak, mücadele etmek” gibi değerlerin işlendiği bir öyküdür.

“Şimdi bu sanatı sürdüren biri olamasam da büyük bir cam fabrikasında türlü ürünlerin tasarımlarını yapıyorum. Bu alanda birçok kişi beni başarılı buluyor. Ben başarıyı dedeme borçlu olduğumu düşünüyorum. Çalışma odamda ondan bana kalan çeşitli cam eşyalar var. Onlara baktıkça eski güzel günleri yeniden yaşıyorum.” Onur elde ettiği başarısını, **çok çalışmaya**, defalarca cam

üfleterek **denemeler yapmasına**, yaptığı işi **ciddiye almasına**, iş **disipliniyle** hareket etmeye ve sanata karşı olanlarla **mücadele etmesine** borçludur.

3.1.10. Bireyde Farkındalık Yaratan Değerler

Gerek kendi kendimize oluşturduğumuz gerekse öğrenme yoluyla edindiğimiz tecrübeler sonucunda kişi kendisini pek çok konuda sorumluluk duygusu içinde bulabilmektedir. Toplumsal yaşantımızın ayrılmaz bir parçası olan duyarlılık ve sorumluluk bilinci çeşitli yaşantılar sonucu veya içinde yaşanılan toplum vasıtasıyla yapılandırılmaktadır.

Çevre duyarlılığı

Sertbarut'un öykülerinde bireyde farkındalık yaratan değerler temasının altında en sık rastlanan alt tema çevre duyarlılığıdır. Çevre sorunlarının başlıca bir konu olarak ele alınmadığı öykülerde dahi, söz aralarına sıkıştırılan ve çevre duyarlılığını ön plana çıkarıcı ifadelerle sıkça rastlanmaktadır. Salih Dede'nin atı Karanfil'in korna seslerinden ürkmesi sonucu kaybolmasının ardından, onun için endişelenen ve yaşadığımız çevrede gürültü kirliliğinden kaçınmak adına daha dikkatli olunması gerektiğini ifade eden Erdiñ'in babasının sözleri buna bir örnektir.

“-Son zamanlarda insanlar ara sokaklarda gereksiz hız yapıyorlar, olur mu canım? Çocuklar var, kediler, köpekler var... Bir de olur olmaz kornaya basmaları yok mu? Büyük kentleri aratmaz oldu bizim ilçenin şoförleri.(AAP: 51)”

Büyük şehirlerin problemlerine sık sık değinen yazarın, şehirlerdeki katı atık problemlerini de ana tema olarak kullandığı öykülerinden biri İkizler İz Peşinde adlı öyküsüdür. Televizyonda izledikleri ilginç bir haberin ardından oturdukları apartmanda yanlış yaşayıp evi çöp eve dönüşen insanların olup olmadığını araştırmaya koyulmaları ve bugüne kadar etraflarında fark etmedikleri çok fazla çöp yığınının farkında varmaları, toplumun çevre kirliliğine karşı duyarsızlaştığı yansıtılmıştır. İkiz kardeşler Pınar ve Çınar'ın oturdukları sitenin çocuk parkı için yapılacak olan heykel yarışmasında katı atıkların kullanıldığı bir heykel tasarımları da çocuk okuyucuyu hem eğlendiren hem de çevre problemleri hakkında düşünmeye sevk eden diyaloglarla gerçekleşmiştir.

“Baş kısmında sekiz on tane oyuncak bebek kafası kullanırız. Parmaklarını bitmiş tükenmez kalemlerden, kurşun kalemlerden yaparız. Gazoz kapaklarını vücudunun her yerine serpiştiririz (İİİ: 17)”

“Eski atıklardan, eski oyuncaklardan kurgulanan heykel, çizildikçe, yeni parçalar eklendikçe, boyadıkça güzelleşiyordu. Baş bölümünü bebek kafalarından, saçlarını kablolardan, karnını bilgisayar klavyesinden, ellerini tükenmez kalemlerden, kollarını ise içine bilyeler gazoz kapakları doldurduğumuz pet şişelerden yapmaya çalışıyorduk...(İİP: 18).”

Bizzat insan eliyle yapılan yanlışların doğaya nasıl zararlar verdiği Sarı Maymun adlı eserde deniz altında yer alan üzücü manzaraların betimlenmesiyle aktarılmıştır. Balıkçının ağına takılan denizkızının kapkara ve baygın halinin nedeni denizlere boşaltılan petrol atıklarıdır. Ayrıca denizkızının Sarı Maymun’a denizin derinliklerinde yaptığı turist rehberliğinde mercan kayalıklarının yanındaki tünel betonları, mavi yosunların yanındaki petrol kuyusunu anlatırken de acı gerçek ortaya çıkmaktadır. İnsanların hile yaparak OYUNCAK yazan varillerin içine petrol artığı doldurup denizlere bırakmalarının sonucuna diğer canlılar katlanmakta ve insanların çevrenin katledilmesine göz yummakta olduğunu aktarmaktadır.

Çevre duyarlılığının yazar tarafından, bireyin etrafındaki her türlü canlı yaşamına saygı duyması, onlara değer katmaya çalışması, yaşamlarını sürdürebilmeleri için emek harcaması ve kendi çevresini de güzelleştirmek için çabalaması şeklinde algılandığı anlaşılmaktadır. Bunun için, “Çukura Düşen Kurbağa”da Hasan; “Emine Teyzenin Çilek Reçeli”nde Emine Teyze; “Kaybolan Yoğurt Kapları”nda Umut örnek gösterilebilir.

Hasan kurbağaları kurtarmak için kurduğu düzeneği kaldırmak istemez ve bu yolla çevresine katkı sağlayabileceğini düşünerek mutluluk duyar (SC: 46). Emine Teyze’nin beton yığımına dönmüş apartmanların arasında türlü çiçekler yetiştirerek çevresine kendi çapında güzellik katmak için çabalamaktadır (SC: 58). Çevresindeki diğer canlılara karşı duyarsız kalmayan Umut ise önce kendi çabasıyla sokak hayvanları için hazırladığı yoğurt kaplarının kaybolması sonucu, kalıcı bir çözüm arayışına girerek, sınıf arkadaşlarıyla birlikte belediyeden temiz

su ve atık gıdaların konulabileceği bir düzenek istemişlerdir. Çevre duyarlılığı konusunun işlendiği bu öykülerdeki olay örgüsü, çocuk okuyucunun günlük hayatında karşılaşılabileceği gerçek yaşam biçimine uygun ve basit düzeyde tutulmuştur. Bu halde yazarın, çevre sorunları konusunda çocukların kendi çaba ve güçleriyle neler yapabileceklerini ve birkaç basit adımla çocuklara ipuçları verdiğini göstermektedir.

Tarihi eser kaçakçılığı ile mücadele

Yasadışı davranışlarla bireysel olarak mücadele etme gerekliliği bireyin edinmesi gereken değer yargılarıdır. Tarihi eser kaçakçılığı ile mücadele etmek de bireysel sorumluluklarımızdan biridir. “Altın Avcıları Plajda” öyküsündeki maceracı üç arkadaşın okulların tatil edilmesiyle giriştikleri macerada da tarihi eser kaçakçılığı konusunda Serkan’ın tavrı çok nettir. Arkadaşının babasının eski hamamın karşısında gizli bir kazı yaptığını ve orada küp küp altınların olduğunu söyleyen arkadaşına olan tepkisi toplum kurallarının bireyde oluşturduğu önemli farkındalıklardan biridir. (AAP: 10)

Tarihi eser kaçakçılığı yapmanın insanın başına ne işler açtığını anlatan Tuna’nın Büyülü Gemisi adlı öyküde de bunun çok ciddi bir suç olduğu yansıtılmaktadır. Varlıklı hayatıyla Tuna’yı imrendiren Salih Amca’nın kaçakçılık yaparak zengin bir yaşam sürmesi anneyi de şüphelendirmiş, kaçakçılık suçlamasıyla tutuklanıp götürülürken buna hiç şaşırmadığını belirtmiştir. Bu durum Tuna’nın çalışmadan, üretmeden, yorulmadan yapılan her işin haksız bir kazanca dayandığını öğrenmesine sebep olmuştur.

Sanat duyarlılığı

Tıpkı çevreye karşı duyarlı olma bilinci gibi, bireyin içinde yaşadığı toplumda insanların emekleri sonucu ortaya koydukları eserlere karşı da sanat duyarlılığı bilinci gelişmiş olmalıdır. Öykülerde özellikle kaybolmaya yüz tutmuş olan bazı geleneksel meslek gruplarından yola çıkarak bu bilincin kazandırılmaya çalışıldığı görülmektedir. Geçmişte bazı mesleklerin sanatçı duyarlılığıyla icra edildiği ve yüzyılların birikimi sayesinde ortaya çıkarak ilerlediğini kabullenip saygı duymak gerektiğinin aktarılması sanat duyarlılığının göstergelerindedir.

Onur'un dedesi Salih Dede de yaptığı cam üfleyiciliği işinin bir sanat olduğunu çevresine ve özellikle torununa aktarmaya çalışan bir sanatçıdır.

“-Evlad, bu insanların hayal dünyası kıt. Herkes gidip bir düzine çay bardağı alıyor. Birbirinin aynısı sürahiler, su bardakları, vazolar... Oysa benim yaptıklarımın hiçbiri diğerine benzemez. Bunun için benim işim sanattır, diyorum.

-Ressamlar, müzisyenler gibi mi, diye sormuştum ben de.

-Evet ya! Ressamın bir tablosu öbürünün aynısı olur mu? Bir şarkıdaki sazlar, sözler başka bir şarkının aynısı olur mu? Benimki de öyle işte. Hiçbirini aynı biçimde şekillendiremem. (DSD: 11)”

Salih Dede'nin hem evlatları hem de çalıştığı dükkânın sahibiyle olan münakaşalarında sanata olan saygısızlıklarla mücadele etmesi, özellikle kaybolmaya yüz tutan mesleklerin aslında çok kıymetli birer zanaat olduğu okuyucuya aktarılmıştır.

Sanata saygısı olmayan fakat yine yaptığı yanlışlardan sanat yoluyla ders çıkarmayı başaranlardan biri de flüt çalma konusunda oldukça yetenekli olan Bekir'in babasıdır.(Horoz Dövüşü) Bekir'in babası hem Bekir'i bu yeteneğini göz ardı edip onu çoban yapmak istemekte hem de acımasızca horoz dövüşlerinin yapıldığı etkinliklere katılmaktadır. Bekir ve Selçuk, Bekir'in babasını her iki konu için de yola getirmeye karar verirler. Bütün ev halkını bir tiyatro oyunu için organize ederek ciddiyetle çalışırlar ve sanat yoluyla babasının duygularına hitap etmeye çabalarlar. Günün sonunda baba ikna olur ve hem Bekir'e eğitimin kapıları açılır hem de babası bir daha horoz dövüşlerine katılmayacağına ve kümesteki horozları da bu acımasız oyuna alet etmeyeceğine söz verir. Tiyatro vasıtasıyla oluşturdukları bu duygusal farkındalık sayesinde Bekir'in babası onu konservatuara gönderme konusunda ikna olmuş ve Bekir büyüdüğü çok başarılı bir yan flüt sanatçısı olmuştur.

Helal kazanç

Bireyin yasalarla sınırlandırılmış sorumluluklarının dışında öz denetim yoluyla doğru olanı yapma davranışı, hayatını erdemli bir vatandaş olarak idame ettirme çabası da sahip olması gereken bir farkındalıktır. Özdenetim yoluyla bireyin sahip olabileceği önemli değerlerden biri de helal kazanma değeridir. Karanfil'in sahibi Salih Amca'nın köydeki çiftçilerden topladığı sebze ve meyveleri toptancılara satarak alın teriyle geçimini sağlaması (AAP: 44),

Değirmenci Dayı'nın film ekibinin yüksek para teklifine rağmen “aç değilim açıkta değilim (AAP: 116)” diyerek kendi imkanlarıyla geçinmeyi tercih etmesi helal kazanma arzusunun erdemini yansıtan ifadelerdir.

Sertbarut, özellikle kaybolmaya yüz tutan meslekleri öykülerine taşıyarak helal kazancın önemine vurgu yapmaktadır. Değirmenci Dayı'nın ekmek teknesinin kapısını film ekibine açmadan önce öne koyduğu şartlar da onun erdemli bir karakter olduğunu desteklemektedir.

“-Olur, dedi, değirmenci, burayı, emeğin ve alın terinin aktığı bir yer olarak anlatacaksanız neden olmasın, olur (AAP: 199)”

Salih Dede'nin bu yaşına kadar cam üfleyiciliği yaparak helal para kazanmasından gurur duyuyor olması da yazarın helal kazanç konusundaki telkinlerine güzel bir örnektir.

Şartlar ne olursa olsun, helal kazançla yaşamının önemi, babasıyla birlikte hurda toplayarak geçimini sağlayan Murat vasıtasıyla karşımıza çıkmaktadır. (Antika Oyuncak) Babasının bir liraya satmasını istediği oyuncak satılmasını diye yirmi liraya gönülsüzce sattıktan sonra Murat vicdan azabı duymuştur. Bir sonraki hafta paranın üstünü vermeyi planlamış, fakat televizyonda gördüğü haberle aslında o gün sattığı oyuncakın çok değerli bir antika olduğunu öğrenmiştir. Bu olayın ardından haksız veya helal kazancın kişinin kendi iradesiyle gerçekleştiğini fark ederek oyuncak için aldığı ve hak etmediğini düşündüğü yirmi lirayı babasına teslim etmiştir.

“Sonra eli pantolonunun cebine gitti. Cebine sakladığı yirmi liraya dokundu. Babasına vermemişti, bu Pazar adam gelirse geri verecekti, hakkım değil diye. Eskilerle dolu çuvalların başındaki babasının yanına gitti. Sakladığı parayı uzattı (YTUÇ: 41)”

“Çukura Düşen Kurabağa”da da Hasan'ın çocukluğu geçirdiği Çukurova'da çadırlarda yaz işçilerinin yanında büyümesi, ona büyüdüğünde ailesinin çabalarına gücü yettiğince çalışarak, emeği karşılığında geçimini sağlayabileceğini öğretmiştir. (SC: 41).

Sağlıklı yaşam

Toplum olarak bir arada yaşamanın gerektirdiği sorumluluklardan biri de sağlıklı yaşam konusunda her bireyin üzerine düşen vazifeleri yerine getirmesidir. Süheyla Hanım'ın bakımını üstlendiği bütün kedilerin aşılarını eksiksiz olarak yaptırması onun toplumsal sorumluluğunun bir göstergesidir (YTUÇ: 81).

Antika Oyuncak adlı öyküde Murat'ın eski eşyalara dokunmadan önce eldiven kullanmaya özen göstermesi, hastalıklardan korunmak için aldığı önlemler sağlıklı yaşamın hem bireysel hem de toplumsal bir sorumluluk olduğunu yansıtmaktadır (YTUÇ: 38).

Yazar, karakterleri içinde yaşadığımız çağda tüketilen bazı sağlıksız gıdaların insan sağlığına neler yaptığı konusunda da bilinçli olmakla sorumlu tutmaktadır. Gül Nine'nin Kerem'den kola yerine ayran ve kendi bahçesinin meyvelerini getirmesini istemesi (İİP: 64) ve Kırmızı Kartal'daki Muzaffer Amca'nın tarım ilaçlarıyla olan uğraşlarından ötürü Evşen'den her gün ayran istemesi(KK), yazarın sağlıklı yaşam konusundaki değerleri çocuk okuyucuya sezdirmeye çalıştığını göstermektedir.

3.1.11. Olumsuz Bir İzlenim Oluşturmakla Birlikte Farkındalık Yaratan Değerler

Kaybolan meslekler

Teknoloji ve bilimin hızla ilerlemesi ve insan gücüne olan ihtiyacın azalması sonucu pek çok meslek de yok olmakla karşı karşıya kalmıştır. Bu durum hem üretimin artmasına sebep olurken hem birçok el işçisi ve zanaat sahibi insanın işsiz kalmasına hem de üretim sürecindeki doğallığın ve geleneksel değerlerin yitirmesine sebep olmuştur.

“Değirmenci Dayı”da da olduğu gibi modern un fabrikalarının kurulması sonucu eskisi gibi müşteri bulamayan Değirmenci Dayı, içinde bulunduğu zor şartlarla hayat mücadelesi vermeye çalışmaktadır. Benzer bir durum eski bir cam üfleyicisi olan Salih Dede için de geçerlidir. DSD'ndaki Salih Dede de esasında bir sanatkardır ve kaybolmaya yüz tutan cam üfleyiciliğini hem yaşatmaya hem de edindiği kazançla geçimini sağlamaya çalışmaktadır.

Doğanın katledilmesi

Çevre duyarlılığı değeri ile ilişkilendirilen ve Sertbarut'un öykülerinde çevre değerleri ile sık sık bir arada kullandığı konulardan biri de doğanın katledilmesidir. Çevre değerlerinin yer aldığı pek çok kurguda insafsızca katledilen bir doğa göze çarpmaktadır. Sarı Maymun'un denizde karşılaştığı canlıların başına gelenler ve petrol atıkları(SM); Evşen'nin havaalanı için gelen koca koca iş makinalarının toprağın üstündeki her şeyi silip süpürdüğüne şahit olması (KK); "Kımalı Keklik"te Taner'in babasının aşırı avlanma sonucu kekliklerin azaldığını öğrenmesi sonucu tüketen topluma olan isyanı (İİP: 55); Altın Avcıları'nın pet şişe, cam şişe ve plastik dolu plajda şahit oldukları manzara (AAP: 18); "Değirmenci Dayı"daki tarım köyünün satılıp yazlık sitelere dönüştürülmesi gibi olaylar, doğanın acımasızca ve sonuçları düşünülmeden katledilmesi konusunda farkındalık yaratan kurgularla işlenmiştir.

Yazar özellikle çevre bilinci oluşturmak ve çevre sorunları hakkında çocuk okuyucuda farkındalık oluşturmak amacıyla yetişkinlerin doğayı çıkarları uğruna harcadıklarını doğrudan aktarma yoluna gitmiştir. Yazarın doğanın katledilmesi sonucunda ortaya çıkan felaketleri önlemenin zor olacağı ve bu duruma üzülmekten başka çarenin olamayacağını, SM öyküsünde çocuk okura dolaylı olarak yansıttığı söylenebilir. Üzerinde "Oyuncak" yazılı varillerle denize atılan petrol atıkları ve zift nedeniyle ölmek üzere bulunan denizkızı için balıkçının verdiği tepki örnek olarak gösterilebilir.

" 'Zifte bulanmış deniz kızlarını temizlemenin bir tek yolu var.' Sonra ağlamaya başladı. Kocaman adamın gözlerinden çocukça yaşlar dökülüyor sandala. Denizkızı ölüyor diye ağlıyor sandım. Yaşlı gözleriyle bana baktı. 'Sen de ağla!' 'Neden? Öldü mü yoksa?' 'Hayır, onu temizleyecek tek şey gözyaşı. Bunun başka ilacı yok.' " (SM: 99).

3.2. İdeal İnsan Eğitiminde İstenmeyen Davranışlar

Bireyin yaşamı boyunca doğru olanı yapması için edebi metinlerde karşılaştığı her olayda en iyi davranışın gösterilmesi şeklinde bir zorunluluk yoktur. Kazandırılmak istenen değerlerin karşısında yer alan bir takım davranışların gösterilmesiyle de direy doğru olanı yapmaya telkin edilebilir.

Sertbarut da öykülerinde kahramanlarını hataları ve kusurlarıyla okuyucuya sunmuştur. Öykülerinde yalan söyleyen, sır saklayamayan, sözünde duramayan, haksızlık yapan çocuk veya yetişkin vasıtasıyla doğruluğu, dürüstlüğü ve erdemli olmayı telkin eden kurgular yer almaktadır. Onun öykülerindeki olumsuz davranışlar aşağıdaki başlıklarda tematik olarak sınıflandırılmıştır. Bu sınıflamaların altında çoğunlukla olumsuz davranışa yönelik doğrudan alıntılara yer verilmiştir.

3.2.1. Ahlaki Yıpranmaların Neden Olduğu Davranışlar

İnsan toplumsal bir varlıktır ve kendisini toplumla birlikte var edebilmektedir. Dolayısıyla yaşamını sürdürebilmek için bir arada yaşayabilme becerisine sahip olmak zorundadır. Bir arada yaşamayı sağlayan en temel olgu ise toplumlar ve kültürler tarafından oluşturulan ahlâklardır. Ahlakın yıpratılması sonucunda toplumu bir arada tutan unsurlar da yıpranmaya uğrayacaktır. Toplumsallığın zayıfladığı durumlarda birey ihtiyaçlarını karşılayabilme noktasında tıkanacak ve yaşam insanlar için zorlaşacaktır.

Öykülerde de bu yıpranmaların neden olabileceği tutum ve davranışlara yer verilmiştir. Söz konusu davranışlara ilişkin ifadeler aşağıda örneklendirilmiştir.

Yalan söyleme

Aile ve toplum düzenini olumsuz etkileyen davranışların başında yalan gelmektedir. Öykülerde yalan konusu sık yer alan davranışlardandır. YP’da da kimi zaman mahcup olmamak kimi zaman da ilgi görmek ve amaçlarına ulaşmak için yalan söylemeyi alışkanlık haline getiren Elif’in yaptığı yanlışları bile bile daha ciddi yalanlara devam etmesi olumsuz bir davranıştır.

“Elif, söylediğimi duymadın mı? Yatağın nereye koydun?” ‘Şeyy... Güneşlensin diye avluya çıkardım, duvarın üzerinde. Annem de bazen böyle yapar. Güneş mikropları öldürürmüş.’ İnsan zorda kalınca ne güzel şeyler uydurabiliyor. Ben de yalancı bir portakal oldum işte. Gidip dokunursa ıslak olduğunu anlar, ama bunu neden yapsın ki.” (YP :36)

“Kimi zaman, öğretmenim benimle daha çok ilgilen sin diye halamın sertliğini, sinirliliğini abartarak anlatırdım.

‘Halam beni hep asık suratla karşılıyor. Yine mi o öğretmene uğradın diyor. Yapılacak işler var diyor. Bana durmadan emir veriyor. Suları doldur Elif! Ben tulumbadan su çekip kaplara

dolduruyorum. Sonra odun taşıyorum. Bulaşıkları da bana yıkatıyor. Babaannemin yemeğini de hep ben yediriyorum.’

Ben yalanlar ekleyerek anlattıkça, öğretmenimin kalemi hızlanıyor, yüzü karışıyor, alnı kırışıyordu.

...

‘Başka neler yaptırıyor halan sana?’

Tehlikeli olmasına karşın uydurmayı sürdürdüm.

‘Babaannemin altını da ben temizliyorum.’” (YP: 48)

“Söz aramızda kimi zaman uyduruyordum hoşlarına gitsin diye. Neler anlatmıyordum ki, karşıma çıkan karayılanın benden korkup nasıl kaçtığını, tarla farelerinin yavrularını elime aldığımı, yaralı bir baykuşu eve götürüp iyileştirdiğimi... Bire bin katarak anlatıyordum bunları işte.” (SC: 42).

Dikkat çekmek için başkaları için ne denli sıkıntılı olacağını hesap etmeden yalan söyleyenlerden biri de Karanfil Karantina’daki Sevgi’dir.

“Umduğu heyecamı Erdiñç’te göremeyince bozuldu Sevgi. Onu şaşırtacak ve kendisiyle konuşmasını sağlayacak bir şey bulmalıydı. Evin kapısına yönelmiş arkadaşını, kolundan tutup durdurdu:

– Beni tepeleyip ısırarak istediğini bilmiyorsun ama.

Erdiñç işte buna şaşırdı, gözlerini iri iri açarak,

– Karanfil mi? Karanfil mi seni ısırarak istedi, diye sordu.

Sevgi, yarattığı heyecandan gurur duydu, ama belli etmedi:

– Tabi ya, kudurmuş gibiydi. Parka, oynamaya gitmişim, dönerken baktım, son hızla bu at geliyor. Ben iyice yolun kenarına çekildim, ama at üzerime gelmeye başladı, burnunu o kadar yaklaştırdı ki koluma, kaçırmasaydım hart diye ısıracaktı.” (AAP :48, 49)

Yalan söyleme davranışı çocuk karakterlerin davranışlarında daha çok ilgi çekmek için yer alırken yetişkinlerde daha ciddi kanuni suçlardan kaçmak için başvurulan çirkin bir davranıştır. Yalan söyleyerek kanun dışı davranışını gizlemeye çalışan İhsan da buna bir örnektir.

“Hurdacı İhsan iç geçirdi. Arabayı boyarken karanfillerin güzelliğine kıyamamış, onların üzerine boya sürmemişti. Bu da onu ele vermişti, ama suçunu kabul etmeyecekti, itiraz etti:

-Bana satan adam çaldıysa benim suçum ne? Size dedim ya köyün birinden aldım diye... İhsan böyle dese de polislerin ‘Hangi köyden, kimden satın aldın?’ sorularına yanıt veremiyordu.” (AAP: 72)

Antika Oyuncak öyküsünde televizyonda konuşma yapan bir koleksiyoncu, pazardan 20 liraya aldığı oyuncakçı yurtdışından 500 liraya aldığını belirterek dikkat çekebilmek adına yalan söylemektedir.

“Adam sandalyesine yaslandı, başını gururla dikleştirdi. ‘Ben çok sık yurtdışına çıkarım. Orada antikacıları dolaşırım. Koleksiyoncular iyi bir obje

gördü mü para harcamaktan çekinmez. Ben de öyleyim. Bakın en son aldığım oyuncak şu, zil çalan palyaço.’

...

‘İşte bunu Fransa’da bir antikacıda gördüm ve pazarlıkla 500 liraya aldım. Şimdi 1000 de verseler satmam’’ (YTUÇ: 41)

‘‘5-B’deki Osman, her şeyi abartan bir çocuktur. Boncuk bulsa elmas buldum diye sevinecek biri. Bunu Cenk’e de söyledim; ama Cenk, duyduğu güzel haberlerin etkisindeydi.’’ (AAP: 8)

‘‘Günün sonunda Samet dizinde, yüzünde sıyrıklar ve kızarıklıklarla birlikte bir yığın azar işitti. Sivil savunma tası tarağı toplayıp gitti. Okul müdürü, sivil savunma tatbikatının başarıyla gerçekleştirildiğini rapor etti.’’ (YTUÇ: 20)

‘‘Babası oyuncakları birer liraya, hatta elli kuruşa da satabileceğini söylemişti, ama Murat’ın ağzından öyle bir rakam çıkmadı. ‘20 lira!’ ’’ (YTUÇ: 39)

‘‘O Çocuk’’ öyküsünde bir kediyi duvara çarparak eziyet eden çocuk, bu suçundan dolayı okul müdürüne yalanlar söylemektedir.

‘‘Müdür baktı şöyle bir. ‘Sen bir kediyi duvara çarpmışsın, öyle mi?’ ‘Yok öğretmenim, ben bir şey yapmadım.’ ‘Sonra da arkadaşının kapısının önüne bırakmışsın.’ ‘Vallahi, billahi yapmadım öğretmenim. Ben kedileri severim’ ’’(YTUÇ: 46).

Riyakâr olma

İnsanların sosyal ilişkilerinde birbirlerine karşı gösterdikleri muamelenin insaniyet namına değil de daha çok mevcut sosyoekonomik ve sosyokültürel yapısına göre şekillendiği SM öyküsünde yazar tarafından aşağıdaki şekilde vurgulanmıştır.

‘‘Bana efendim dedi! Maymuna efendim dedi. Bu anın tadını çıkardım. Hayvanat bahçelerinde, sirklerde gördüğünde gülüp geçtiği maymun! Aaa

poposuna bak, aaa kulağına bak dediğı maymun! Şimdi bir pizza ısmarladığı için efendi oldu. Ah insanoğlu ne soytarısın sen.” (SM: 43).

Dedikodu yapma

Başkalarının yaşamında olup bitenler hakkında hoşa gitmeyecek biçimde çevresiyle konuşan ve yorumlar yapan bireylerin ahlaki değerleri zayıftır. Bu durum toplum hayatında da çeşitli sosyal sıkıntılara sebep olmaktadır. Yazar da dedikodunun toplum hayatında yerinin olmaması gerektiğini aşağıdaki örneklerle sunmuştur:

“Üff, yine başlayacaktı dedikoduya! Nuran’ın en sevmediğim yanı buydu.”(KK: 14).

“Kapısının ziline bastığımızda televizyonun sesi bangır bangır bize kadar geliyordu. Tuhaf gülüşler, alkışlar... Annem bana döndü. ‘Evlenme programı izliyor galiba,’ dedi biraz alaylı. ‘Sen de izliyorsun ya anne.’ Annem bozuldu. ‘Ben eğlenmek için izliyorum.’ ‘Gülây teyze ne için izliyor? Evlenmek için mi?’” (YTUÇ: 22).

“Pazartesi okula gittiğimde kimseye söz etmedim bundan. Doğru olmazdı. Zaten öğrenciler sık sık kadın ve erkek öğretmenleri birbirine yakıştırır, hatta söylemeye utanıyorum ama tuvalet kapılarının arkasına bu yakıştırmaları yazarlardı. Şimdi benim gördüklerim de öyleleri için bulunmaz bir malzeme olacaktı. En iyisi susmaktı, öyle yaptım.” (İİP: 50).

Suizanda bulunma

KK’da başkahraman Evşen, eşi rahatsızlandığı için kendisine verdiği sözü yerine getiremeyen Pilot Muzaffer Amca’ya karşı suizanda bulunmaktadır.

“Dünyam kararmıştı. Demek hiçbir şey söylemeden, hiç açıklama yapmadan, verdiği sözü de unutarak çekip gitmişti Muzaffer Amca.

...

İnsanın verdiği sözü tutmaması şaka olur mu hiç? Beni aptal yerine koydu. Yarın gezdireyim seni derken yalan söylüyordu. Demek yalancının biriydi Muzaffer Amca.” (KK: 52, 53)

“ ‘Üzülme, iki hafta sonra gelir. Sana armağanlar da getirir.’ İki hafta ha! Hani her hafta gelecekti. Öyle demişti; sen köye gidersen ben her hafta gelirim, demişti. O da başka bir yalancı portakal.” (YP: 31)

Sözünde durmama

Dürüstlüğün bir göstergesi olarak sözünde durma davranışını yerine getirmeyen birey güven duygusunu da zedelemektedir. Özellikle ebeveynlerin çocuklarına verdikleri sözü yerine getirmemeleri onlarda güvensizlik ve hayal kırıklığına neden olmaktadır. Bunun bir örneği de yazar tarafından Kınalı Keklik öyküsünde kurgulanmıştır.

“Ben iyileşir iyileşmez, babam Kınalı’yı götürüp doktora armağan etti. Çok üzülmüştüm, babam yeni bir keklik bulacağına söz veriyse de sözünü tutmadı.” (İP: 57)

Sertbarut, öykülerinin genelinde iyi-kötü çatışmasını işlemiştir ve iyi ile kötüyü yarıştırmakla öykülerinin sonunda iyilerin kazanıp kötülerin kaybettiği hakkaniyetli bir portre çizmiştir. Bu öykülerde özellikle toplumsallık, yardımlaşmak ve bir arada yaşamak gibi unsurlar üstün ahlâki değerler olarak kaleme alınırken bu değerlerin yıpranmalarına neden olabilecek davranışların en sonunda hiçbir olumlu sonucunun olmayacağı mesajı okuyuculara aktarılmıştır.

3.2.2. Bilgisizlik ve Bireyin Kendini Yenileyememesinden Kaynaklanan Davranışlar

Toplum sürekli değişime uğramaktadır ve bu değişimin hızı, teknolojik gelişmelerin etkisi altındaki fiziki şartlara bağlı olarak gün geçtikçe artmaktadır. Dolayısıyla hem geçmiş bilgiler hem de mevcut bilgiler hızla değerini ve geçerliliğini yitirerek yeni toplumsal düzenlere uyum sağlayabilmek adına insanlar sürekli yeni bilgiler edinmeye mecbur kalmaktadır. Bu durumda kendini yenileyemeyen insanlar da yeni toplumsal düzene ayak uydurmada zorluk

çekmektedir. Bu durum özellikle farklı yaş grupları arasında kuşak çatışmasına neden olmaktadır.

Cehalet

Horoz Dövüşü öyküsünde Selçuk'un köydeki dayısının, kendi ihtiyaçlarını düşünerek oğlu Bekir'i okuması için kente göndermeyeceğini belirtmesi ve belirtirken sarf ettiği sözler cehalet göstergesidir.

“ ‘Bekir benim elim ayağım. O giderse bu kadar işin gücün altından tek başıma kalkmam. Kızları keçilerin peşine takıp dağa yollayamam... Hem sonra okuyup ne olacak? Liseyi bitirse ne bitirmese ne? Üniversiteye gidip hâkim mi olacak? Zaten onun kafası almaz öyle şeyleri, biraz kalın kafalı bizimki.’ demişti dayım. Onun böyle konuşmasına, hele bunları Bekir'in yanında söylemesine öyle şaşırılmışım ki...”(İP: 109).

Sabit fikirli olma

Cehalet kadar bireyin kendisini yenileyememesinden kaynaklanan bir başka davranış ise sabit fikirli olmaktır. Sabit fikirlilik bireyin sosyokültürel yapısı ne olursa olsun yeni fikirlere açık olunmadığı müddetçe karşılaşılan bir durumdur. Çocuklarının iyi bir mesleğe sahip olmasını isteyen ebeveynlerin yeniliklere açık olmayışı kimi zaman çocuğun ilgi duyduğu özel faaliyetlerden uzak kalmasına neden olmaktadır. Öykülerdeki sabit fikirlilik genellikle ebeveynlerin çocukları üzerinde kurduğu baskıdan yola çıkılarak yansıtılmıştır. DSD'nda da Onur ailesinin bu tutumundan yakınmaktadır.

“Dedem gibi cam ustası olacağım diye annemin de babamın da ödü kopuyor. Benim yalnızca sınavlara hazırlanmamı istiyorlar. İleride doktor ya da bilgisayar mühendisi olmalıymışım. Ben öyle düşünmüyorum, ama onlar benim de böyle düşünmemi istiyorlar. Cam ustası olmak mı? Bunun şakasını bile yapamıyorum.” (DSD: 8, 9)

“Annem ve babam ‘Artık masal çağın geçti.’ diyor ve hiç masal anlatmıyorlardı. Öyle ki masal kitapları okumamı bile istemiyorlardı. ‘Ciddi ve gerçekçi kitaplar okumalısın.’ diyorlar, başka bir şey demiyorlardı.” (SC: 65).

“Ceren de bu apartmanda yaşıyordu. Ama o diğer çocuklar gibi bahçeye inip kedileri sevmezdi, çünkü annesi izin vermezdi. Hastalık kaparmış, tüylerini yutarmış, kediler insanı tırmalarmış... Böyle diyordu annesi.” (YTUÇ: 80).

Yeniliklere karşı olma

“Yukarıda iki arkadaş yolladıkları gözlemci taşla olup biteni izlerken, Sinan elinde, çantasında gezdirdi durdu bu hazineyi. Ama ne arkadaşları ne öğretmeni taşın uzaydan geldiğine inanmadı. Keşfedilmemiş gezegendeki iki arkadaş uzun zaman baktılar dünyamıza.” (YTUÇ: 68).

Sertbarut’un, öykülerinde bilgisizlik ve bireyin kendini yenileyememesinden kaynaklanan olumsuz davranışlar genellikle uzak yaş gruplarındaki bireyler arasında görülmüştür. Bireyler akranlarıyla yaşadıkları ilişkilerde bu tarz problemler yaşamazken özellikle ebeveyn-çocuk ilişkilerinde bu durum sağlanamamıştır ve kuşak çatışmasına neden olmuştur.

3.2.3. Haksız Kazanç Sağlamaya ve Nüfus Edinmeye Neden Olan Davranışlar

Günümüz modern insan tipolojisinin en önemli değerlerinden biri bireyselliktir ve insanlar bireyselleşebilmek adına zamanla toplumsal değerlerden uzaklaşmaktadır. Bu durum kişisel gelişimi sağlamakla birlikte bireylerin bencilleşmesi sonucunu da ortaya çıkarabilmektedir. Dolayısıyla bencilleşen insan bireysel olarak gelişebilmek adına çevresindeki insanların haklarına karşı duyarsızlaşıp gayri ahlâki davranışlar gösterebilmektedir ve bunun üzerinden kazanç sağlamayı amaçlamaktadır. Söz konusu davranışlara ilişkin ifadeler aşağıda örneklendirilmiştir.

Adam kayırma

“Doğrusu kediyi duvara çarptığı için değil de müdürün oğlunun çantasına işediği için cezalandırılmış olması bence hiç adaletli değildi. Başkasının eşyasına zarar vermek kötüydü, ama ya kedi? O sarı kedi, bir okul çantasından daha mı önemsizdi?” (YTUÇ: 48)

Merhametsizlik

“Ertesi gün okula gittiğimde daha bahçedeyken o çocuk yanıma yaklaştı. Yüzünde garip bir gülümseme vardı. ‘Kapına bıraktığım hediye beğendin mi?’ dedi. Şaşırdım. Ne hediyesiydi bu? Arkadaşlarına armağan verebilecek biri değil

ki o. ‘Sarı kediyi diyorum, beğendin mi onu?’ O zaman anladım ki, zavallı sarmanı yaralayıp kapımıza bırakan oydu.” (YTUÇ: 45)

“Mahallemizdeki bazı insanlar Kâmil’e kömür tozu taşıttırırdı ya da bahçe belleme işi verirlerdi az bir paraya. Bazen bir tabak yemek karşılığında çalıştırırlardı.” (SC: 75)

Horoz Dövüşü öyküsünde öykünün kahramanlarından Bekir’in, babasının gittiği horoz dövüşlerinde bahis uğruna horozlara nasıl acı çektirildiğine dair anlattıkları merhametsizliğin göstermektedir.

“Sinirlenmişti Bekir. ‘Ölümüne dövüş bu, ölümüne! İki horozu atarlar böyle orta yere. Göğüs göğüse getirip kızıştırırlar. Horozlar kaçış yolu olmadığını anlayınca, birbirlerini galamaya başlar. O daracık yer insanlarla dolu olur. Gözden uzak, kapalı yerlerde yaparlar ve durmadan sigara içerler. Nefes alamazsın, o derece!’

...

‘Bir süre sonra iki horoz da kan içinde kalır. Kiminin gözü kör olur, kiminin ibiği kopar. Dövüş alanı dışına çıkan ya da dövüşemeyecek duruma gelen horoz yenik sayılır. Çoğu zaman horozlardan biri ölünceye kadar sürer bu dövüş.’” (İİP: 116)

Şiddet uygulama

“Sanki yanıt verebilecekmiş gibi öfkeyle sorular sordu atına: Nereye gitti ha? Biri mi aldı götürdü, söylesene! Kışneyip bana haber vermedin mi aptal hayvan? Zavallı sıska at azarlandığını anlamış, sanki suçluymuş gibi başını öne eğmişti.”(AAP: 61,62)

İstismar etme

Antika Oyuncak öyküsünde televizyonda konuşma yapan bir koleksiyoncu, pazardan 20 liraya aldığı oyuncağı yurtdışından 500 liraya aldığını belirterek izleyicilerin bilgisizliğini istismar etmektedir.

“Adam sandalyesine yaslandı, başını gururla dikleştirdi. ‘Ben çok sık yurtdışına çıkarım. Orada antikacıları dolaşırım. Koleksiyoncular iyi bir obje gördü mü para harcamaktan çekinmez. Ben de öyleyim. Bakın en son aldığım oyuncak şu, zil çalan palyaço.’

...

‘İşte bunu Fransa’da bir antikacıda gördüm ve pazarlıkla 500 liraya aldım. Şimdi 1000 de verseler satmam.’ (YTUÇ: 41)

“Kâmil” öyküsünde mahalle sakinleri, mahallenin delisi olarak bilinen Kâmil’in zihinsel durumlarını istismar ederek ona işlerini yaptırırmaktadırlar.

“Mahallemizdeki bazı insanlar Kâmil’e kömür tozu taşıttırırdı ya da bahçe belleme işi verirlerdi az bir paraya. Bazen bir tabak yemek karşılığında çalıştırırlardı.” (SC: 75)

Hırsızlık yapma

“-Salih Amca’yı polisler tutukladı! Tarihi eser kaçakçısıymış!

Anneanne pek şaşırmamış gibi başını salladı:

-Eee, belliydi bu kadar varlığın altında bir kötülük olduğu.” (TBG: 78)

“Hurdacı İhsan, at arabasıyla hurda eşya toplayıp sonra bunları daha büyük hurdacılar satardı. Kırılarda sahipsiz bulduğu bu ata ve arabaya hayran kalmıştı. At çok güzeldi, bakımlıydı, onu seven bir sahibi olduğu anaşılıyordu. Hayvancağızı ahıra, kendi sıska, bakımsız ve kirli atının yanına çekti, biraz yem verdi. Bunu bir gece kente götürüp iyi paraya satabilirim, diye düşünüyordu, ama o zamana kadar hayvanı saklamalıydı. Atın sahibini tanıyan biri görürse karakola haber verirdi.

At arabasını ise avluya çekmişti Hurdacı İhsan. Eski sac parçalarıyla üzerini kapattı.” (AAP: 56)

Haksızlık yapma

“-Peki öyleyse neden tarlayı satın almak istiyor Salih Amca?

-Açgözlü de ondan. Hem de bizden ucuza alacağını sanıyor. Onun işi bu. Ucuza alıp başkasına pahalı satmak.” (TBG: 66)

“İhsan, bu sapasağlam görünen hortumu kaçırmak istemiyordu, ama bu küçük çocuğa da fazla para vermeye niyeti yoktu. Koskoca insanların mallarını bile değerinin oldukça altında almasını bilirdi.” (AAP: 70)

“Doğrusu kediyi duvara çarptığı için değil de müdürün oğlunun çantasına işediği için cezalandırılmış olması bence hiç adaletli değildi. Başkasının eşyasına zarar vermek kötüydü, ama ya kedi? O sarı kedi, bir okul çantasından daha mı önemsizdi?” (YTUÇ: 48).

Sahtecilik/hile yapma

“Günün sonunda Samet dizinde, yüzünde sıyrıklar ve kızarıklıklarla birlikte bir yığın azar işitti. Sivil savunma tası tarağı toplayıp gitti. Okul müdürü, sivil savunma tatbikatının başarıyla gerçekleştirildiğini rapor etti.” (YTUÇ: 20)

“Oyun oynuyorduk, evimizin önüne bir varil düştü yukarıdan. Kardeşlerimle yarışa başladık kapağını kim açacak diye. Herkes çok uğraştı, ama olmadı. Sıra bana geldi. Tüm gücümle zorladım, kapağı açtım. İçinde zift olduğunu işte o zaman anladım. Kardeşlerime bulaşmasın diye kaçın diye bağırdım. Onlar kaçtı, ama ben zifte bulandım.

‘İçinde ne olduğunu tahmin edemedin mi?’

Varilin üzerinde OYUNCAK yazıyordu. O yazıya inandım. Oysa ablam hep uyarırdı; insanlara güvenme derdi. Ama oldu işte. Böyle hile yapıp kontrolden kaçır, sonra da zehirleri, ziftleri denize atarlarmış.” (SM: 104,105)

Sertbarut’un öykülerinde kötü roldeki kahramanlar genellikle açgözlü, hırslı, paragöz ve maddiyata önem veren kişilikler olarak işlenmiştir. Bu kişiler kazanç sağlayabilmek adına sadece kendilerini düşünmektedir ve başkalarının haklarını hiçe sayarak sürekli kötü davranış sergilemektedirler.

3.2.4. Kişisel Zaaflardan Kaynaklanan ve Bireyi İtibarsızlaştıran Davranışlar

Bireyin karakter ediniminde doğuştan gelen kişisel özelliklerinin yanı sıra sonradan kazandığı özelliklerin de karakterinde büyük etkisi vardır ve bireyler bu özellikleri zihinlerinin en duru olduğu çocukluk yaşlarında edinmektedir. Dolayısıyla özellikle küçük yaşta bireylerin kişilikleri manipülasyona daha açıktır ve sosyal çevrelerinden etkilenerek olumlu özellikler kazanmanın yanında bir takım zaaf lar da edinirler. Bu davranışlar da bireyin itibarsızlaşmasına sebep olmaktadır.

Ümitsiz olma

“-Şaka yapmıyordu dede, seninle görüşmek istediğini söyledi. ‘Anlaşırsak olur.’ dedi. Dedemin umutsuzluğu bir türlü geçmiyordu.

-Bu ‘anlaşırsak’ sözü paraya bakar evlat. Dükkânı için neden az kira istesin ki? O da herkes gibi kim çok para verirse ona kiralar, değil mi?” (DSD: 24).

Memnuniyetsiz olma

“Gamze Hanım’ın gözleri ışıldadı. ‘Aaa çok isterim! Zaten şimdiye dek yazılanları da pek beğenmemiştim.’ “ (SM: 78).

“Şu hale bakın, satacaklar arkadaşımızı. Özgürlüğümüz o bizim. İçeride moral bozukluğu başladı. Kaplumbağalar boyunlarını yeniden içeri çekti. Tavşanlar birbirine sokuldu. Kediler başlarını umutsuzca karınlarına gömdü. Köpeklerin kulağı düşük, gözleri yarı kapalı” (SM: 89)

Küsme

“Biz Neslihanla yani Selva’nın annesiyle çok iyi arkadaştık. Sınıfta aynı sırada otururduk. Her yere beraber giderdik. Birlikte ders çalışır, birlikte oyun oynardık. Hatta bir yaz onunla tatile gitmiştik, Neslihan’ın babasının köyüne. Sonra aramız açıldı, küstük birbirimize. O günden sonra bir daha da konuşmadık.” (İİP: 98).

Karamsar olma

“-Belki de içeride ölmüştür. Çok yaşlıymış, değil mi? Gonca da ben de ters ters baktık Tunç’a. Ne kadar olumsuz düşünen bir çocuktü Tunç.” (AAP: 101)

“-Ben hep burada kalmaktan korkuyorum, ömrümün sonuna kadar” (KK: 42)

“-Korkmuyor musun?

-Yoo, neden korkayım ki?

-Ya uçak düşerse?..

-Niçin düşsün, onlar her gün uçuyor ya.

-Ya havada benzin biterse?..” (KK: 47)

“Arada bir eyleme katılımın az olacağını, bu durumda kendilerinin ezileceğini söylüyorlardı.” (SC: 23).

Kıskançlık yapma

“Baktım dedemin işi bitmiyor, ben de Cengiz’le konuşmak istedim. Cengiz, dedemin çırağı. Benden bir kaç yaş büyük, ama cama biçim vermesini biliyor. Galiba bu yüzden onu kıskanıyorum.” (DSD: 8).

“Cenk kıskançlıkla baktı ona.

-Ne kadar ballısın Serkan! Sen şimdi bununla kitap mı alacaksın?

Serkan yüzüğü cebine koyup,

-Evet, sanırım beş altı kitap eder, dedi sakın bir sesle.

Cenk, çakıllara bir tekme attı.

-Şansa bak, dedi, para, onu ne yapacağını bilmeyene gidiyor!” (AAP: 20)

“ ‘Kıskanıyor musun yoksa? O daha bebek, evimizin en küçüğü. Büyüdüğünde seninle oynayacak, senin dertlerini paylaşacak. Kimseye açamadığın sırları ona açacaksın belki. Kıskanmıyorum ki.’ Böyle söylesem de annem içimden geçenleri nasıl oluyorsa anlıyordu.” (YP: 8).

Umursamaz olma

“Bu konuşmalar umurunda değildi Nuran’ın, Şapırdatarak yiyordu dondurmasını.

-Dondurma da çok tatlıymış...” (KK: 30)

Kaçma (gerçeklerden)

“ ‘Unuttun mu bizim Maviş pencereden uçup gittiğinde ne kadar üzülmüştük; hatta sen neredeyse yas tuttun, yemeden içmeden kesildin. Şimdi düşün bakalım, bu kuşun kaçtığı evde de aynı üzüntü yaşanıyor mudur?’ Bunu düşünmek istemiyordum. Kendine ev arıyordu ve bizi seçti diye düşünmek hoşuma gidiyordu.” (İİP: 76)

Açgözlü olma

“-Ne yapacaksın tarlayı a oğlum. Hepi topu sekiz dönüm tarla. Sende binlerce dönüm var. Salih pis pis güldü. -Fazla mal göz mü çıkarır ana? Hem kente gidince ne yapacaksınız tarlayı?” (TBG: 63)

“-Salih Usta bu zamanda senin verdiği kira çok gülünç, dedi adam göbeğini kaşıyarak. Biraz duraksayıp konuşmaya devam etti:

-Eş dost alaya alıyor beni. ‘Hiç bu fiyata dükkân kiralanırmı?’ diyorlar. Bak, bitişikteki marketten senden aldığım kiranın iki katını alıyorum. Üstelik burası daha geniş. Şimdi sen burayı boşaltsan ben çok iyi fiyata hemen müşteri bulurum. Biliyorum, istediğim parayı veremezsin. Bu işten fazla bir kazancın olmuyor, ama beni de düşün Salih Usta.” (DSD: 13, 14)

“Adam artık daha yumuşak konuşuyordu.

-Elbette sanata saygımız var, ama sanat karın doyurmaz usta...Dedem biraz alaylı baktı ona:

-Yahu ne doymaz karnın varmış senin? Babandan kalan evlerin, dükkânların kirası yetmiyor demek, hâlâ ‘açım’ diye ortalıkta dolaşıyorsun.” (DSD: 15)

Savurgan olma

Küçük bir kusur yüzünden bu güzel oyuncağın atılmasına şaşırılmıştı. Kendi pantolonunda bile bundan daha fazla delik vardı.” (YTUÇ: 37)

3.2.5. Modern Hayat Tarzına Bağlı Olumsuz Davranışlar

Modern hayat tarzı insanlara sürekli gelişmeyi, kâr etmeyi ve ilerlemeyi emretmektedir. Dolayısıyla modern insan yarışmacı ruhludur. Buna bağlı olarak

da ilerlemesini engelleyen faktörleri yok etmeye çalışır ve ilerleyebilmek adına her türlü yola başvurabilir. Başvurulan bu yollar arasında aşağıdaki olumsuz davranışlar da vardır.

Duyarsızlaşma

Değirmenci Dayı öyküsünde Değirmenci dayı, bakımsız halde olmasından dolayı değirmenin itibarının zedelenmemesi için para karşılığında da olsa değirmende reklam filmi çekilmesine müsaade etmemiştir. Fakat oğlunun emeğe ve alın terine olan duyarsızlığı dikkat çekicidir.

“-Bakalım ne diyecekler, dedi yaşlı adam. Minibüs durup da içinden oğlunun indiğini görünce çok şaşırıp Değirmenci Dayı. Diğerleri inmemiştir. Oğlu geldi, eğilip babasının elini öptü.

-Nasılsın baba?

-İyiyim, iyiyim olmasına da... Filmciler seni arayıp bulduklarına göre hatırlımı sormaya gelmedin herhalde.

-Aşk olsun baba, marketi bırakıp gelemiyorum ki... Sana gel diyoruz, torunların da istiyor, sen de gelmeyince güceniyorlar tabi.

Biz, baba oğlun konuşmasını dikkatle dinliyorduk.

Değirmencinin oğlu lafı dolaştırmadı, söz etmesini beklediğimiz konuya girdi.

-Baba, filmciler buraya kadar yol tepip gelmişler taaa İstanbul'dan. Şu işe evet de, elleri boş dönmeler.” (AAP: 118)

DSD'da Onur'un anne ve babasının dedesinin sanatına karşı duyarsız kalarak Onur'un sanata olan ilgisini görmezden gelmeleri modern hayat tarzının benimsenmesinden kaynaklanmaktadır. Duyarsızca sarfettikleri sözler hem Onur'u hem de dedesini üzmüştür.

“-Aman, Onur'u fazla tutma işlikte!

-Baba, o senin çırağın değil, cam ustası olup ne yapacak? Bu meslek öldü artık!

-Aman, üfleme piposunu almasın ağzına!

Dedem en çok 'Bu meslek öldü artık' sözüne güceniyor, hatta kızıyor. Yaptığı işin sanat olduğunu savunuyor. Bu sanattan kazandığı parayla ailesini geçindirdiğini, şimdi de kimseye gereksinim duymadan yaşadığını söylüyor.” (DSD: 10)

“Üfff, annemin romantik bulduğu, Gülay teyzenin özlemlerle hatırladığı bu anıları ben niçin dinliyordum ki. Eve çıkıp bilgisayarımdaki oyunuma dönmek için can atıyordum. Orada birkaç zombiyi öldürür, rahatlardım.” (YTUÇ: 24).

“Müdüre o çocuğun kediyi duvara çarptığını, sonra da bizim kapının önüne bıraktığını anlattım. Müdürümüzün ilgisini çekmemiş gibiydi bu olay. Çünkü yüzünün ifadesi hiç değişmedi, aynı donuk yüz.” (YTUÇ: 45).

“Öğretmenim de fark etmiş dalgınlığımı, sordu: 'Taner ne oldu, hasta mısın?' 'Hayır öğretmenim, ben hasta değilim; ama kekliğimiz hasta, onu

düşünüyorum.’ Bu sözüm üzerine arkadaşlarım gülüştü. Onlara ters ters baktım. Büyüttüğümüz bir canlı için üzüntü duymam gülünecek bir şey mi?” (İİP: 61).

Dilim Dilim Güzel Dilim öyküsünde öykünün kahramanının, Türkçe öğretmeninin Türkçenin son yıllarda bozulduğuna ve yanlış kullanıldığına dair şikâyetlerini önemsememesi ve gereksiz bulması Türkçenin bozulmasına karşı duyarsızlaşmayı göstermektedir.

“Ben öğretmenimizin biraz abarttığını düşünüyorum. Bir gün yine Türkçe hakkında uzun uzun konuştu. Biz artık of puf etmeye başlamıştık ki durdu, derin bir soluk aldı.” (İİP: 133).

İlgisiz olma

“Müdüre o çocuğun kediyi duvara çarptığını, sonra da bizim kapının önüne bıraktığını anlattım. Müdürümüzün ilgisini çekmemiş gibiydi bu olay. Çünkü yüzünün ifadesi hiç değişmedi, aynı donuk yüz.” (YTUÇ: 45).

“Annemle babama söyledim, ama pek ilgilenmediler. ‘Yakınları vardır herhalde, onlar alırlar kediyi.’ dedi babam.” (YTUÇ: 58).

Güvensiz olma

“-Unut bunu Tuna. Ne dedi anneannem, Dedenin altınları yoktu, olsa saklamaz harcardı, demedi mi?

-Anneannem bizim hazıra konmamızı istemiyor da onun için öyle konuşuyor.” (TBG: 68).

Şişedeki Mesaj öyküsünde gittikleri piknikte şişenin içine yerleştirilmiş biçimde bir mesaj bulan ve bu mesajı anne-babalarına bildiren öykünün kahramanı ve kardeşi Hakan anne-babaları tarafından güvenilir bulunmamışlardır.

“Derede bir şişe bulduğumuzu, şişeyi kırdığımızı, içinden bir mesaj çıktığını söyledik. Kâğıdı gösterdik. Annem sinirlendi. ‘Yani sinemaya gidemediniz diye oturup bu senaryoyu mu yazdınız?’ Babam da inanmadı. ‘Bu yazdığımız mesaj hiç inandırıcı olmamış, yakınlarda bir şelale de yok zaten.’” (YTUÇ: 53).

Tembellik yapma

“Ertesi gün cumaydı. Böylece üç gün kesintisiz tatil yapacaktık. Tabi ilk gün fırtınayla geçeceği için dışarıya çıkamayacaktık, ama ne gam; evde televizyon izlemek, bilgisayarda oyun oynamak, rahat rahat uzanıp yatmak da çok güzeldi.” (AAP: 9).

Özenti olma

Dilim Dilim Güzel Dilim öyküsünde mağazaların camlarına yabancı dilde yazılmış sözcüklerin bulunması özenti olma göstergelerindedir.

“Annesi orada çalışıyormuş. Ben de annesiyle konuştum. ‘Aslında bizim patron bu sözcükleri doğru dürüst söyleyemez bile. İlgi çeksin diye yapıyor, Komşu dükkânlarda var diye o da özeniyor. İyi ki şimdi burada yok, böyle sorulara çok sinirleniyor çünkü’ dedi.” (İİP: 142)

Sertbarut öykülerinde modern hayat tarzına dair doğrudan bir eleştiri getirmemiştir fakat modern insanın geleneksel insanla yaşadığı çatışmalarda modern insana dair olumsuz davranışları ortaya koymuştur. Aynı zamanda çevre duyarlılığına da bol bol yer veren yazar, eserlerinde şehirleşme ve sanayileşme karşıtı bir tutum da sergilemiştir.

3.2.6. Karakteristik Özellik Taşıyan Olumsuz Davranışlar

İnsanlar belli bir yaşa gelene kadar hem doğuştan gelen kişisel özellikleriyle hem de sonradan kazandıkları kişisel özellikleriyle belli bir karakter edinirler. Özellikle yaşadıkları sosyal ortam bu karakterin oluşumunda çok etkilidir. Bireylerin normallik algısını belirleyen ölçüt çevresinden gördükleridir. Sürekli kötü davranışlara şahit olan bir çocuk için de kötülükler normal olarak algılanabilir ve kendi karakterine de bu kötülükleri yansıtabilir. Öykülerde de bu çerçevede gelişen tutum ve davranışlara yer verilmiştir.

Bencillik yapma

“-Kim ne bulursa kendine, tamam mı? Bölüşmek falan yok. Herhalde en fazla altını kendisinin bulacağını sanıyordu Cenk. Onu da bizimle paylaşmak istemiyordu.” (AAP: 17).

“-Salih Usta bu zamanda senin verdiğin kira çok gülünç, dedi adam göbeğini kaşıyarak. Biraz duraksayıp konuşmaya devam etti:

-Eş dost alaya alıyor beni. ‘Hiç bu fiyata dükkân kiralanır mı?’ diyorlar. Bak, bitişikteki marketten senden aldığım kiranın iki katını alıyorum. Üstelik burası daha geniş. Şimdi sen burayı boşaltsan ben çok iyi fiyata hemen müşteri bulurum. Biliyorum, istediğim parayı veremezsin. Bu işten fazla bir kazancın olmuyor, ama beni de düşün Salih Usta.’ (DSD: 13, 14)

“Bütün sınıf, defter ve kitapları başlarına götürdü. Efe, arkadaşı Başak’ın da kitaplarını toplayıp kendisinininkilerle birlikte başına koydu. ‘N’apıyorsun sen? Ya benim başıma tuğla düşerse!’ Efe güldü. ‘Sana bir Şey olmaz, kalın kafalısın.’ “ (YTU: 10).

Horoz Dövüşü yksnde Selçuk’un köydeki dayısının, kendi ihtiyaçlarını düşünerek oğlu Bekir’i okuması için kente göndermeye ikna olmaması bencillik göstergesidir.

“Bekir benim elim ayağım. O giderse bu kadar işin gücün altından tek başıma kalkamam. Kızları keçilerin peşine takıp dağa yollayamam... Hem sonra okuyup ne olacak? Liseyi bitirse ne bitirmese ne? Üniversiteye gidip hâkim mi olacak? Zaten onun kafası almaz yle Şeyleri, biraz kalın kafalı bizimki.” (İİP: 109).

İnatlaşma

“Halam sustu. Bu suskunluk, babamın haklılığını kabul ettiği için değildi tabii. Çok inatçı bir insandı halam. Babam daha fazla stelemedi; çünkü böylesi tartışmalar yüzünden halamın ksp evine gittiği ve birkaç hafta bize gelmediği olmuştu. Bir süre sonra halam suskunluğunu bozdu. Tartışmaya kendince bir son nokta koymayı planlamıştı” (İİP: 31).

“Olacaktı, bir okul şakası yüzünden yıllardır ks kalan annelerimizi barıştıracaktık. İnatla sürdürülen bu dargınlığı sona erdirmek bize düşmüştü.” (İİP: 105).

Kibirli olma

“Oturdum ister istemez, annemin sert bakışları da etkili oldu tabii. Karanfile sarılı badem şekeri! İyyy mide bulandırıcı.” (YTU: 23).

“Çağatay çantasıyla çok övünürdü, amcası Almanya’dan getirmişti ve gerçekten güzel bir çantaydı.” (YTUÇ: 48)

İhmalkâr davranma

“Uydurmuyordum, Köyde gördüğüm kadınların çoğu öyleydi. Dantele başlayınca gözleri hiçbir şey görmez oluyor. İlmeklerin sayısını şaşırılmamak için çocuklarının sorularına yanıt vermiyorlar, masal anlatmıyorlar. Şu motif bitsin, şu sıra da tamam olsun diyerek çocukların yemeklerini bile geciktiriyorlar.” (YP: 69)

“Bir türlü tamir ettirilemeyen ses sistemi yüzünden sözcüklerin çoğu anlaşılmadı.” (YTUÇ: 14)

Fazla hırslı olma

“-Kim ne bulursa kendine, tamam mı? Bölüşmek falan yok.

Herhalde en fazla altını kendisinin bulacağını sanıyordu Cenk. Onu da bizimle paylaşmak istemiyordu.” (AAP: 17)

Kin besleme

“Eve çıktığımda içimdeki kötü kıza engel olamadım. Demek Gülay teyze karanfil seviyordu, demek cumartesi günleri, demek iki de badem şekeri... Ertesi gün cumartesiydi, mutfak dolabında badem şekeri vardı ve çiçekçi, amca kaldırımında olacaktı. Eteğime, ayakkabıma, çorabıma karışmak neymiş anlayacaktı, ben de onun hayatına karışacaktım işte, hatta anılarına karışacaktım.” (YTUÇ: 25)

Kurnazlık yapma

“Başak da yediği tekmenin öcünü almak için aynı şiddette Efe’nin bacağına vurdu. Sonra sıranın altı başka, üstü başka bir dünyaymış gibi sakince sordu arkadaşına.” (YTUÇ: 9).

“İtiraf saati gelmişti. Gözlerine bakamadım, başım yerde söyledim. ‘Ben koydum onu Gülay teyze, çok özür dilerim. Şaka yapak istedim, ama siz inandınız.’

Bir kahkaha yayıldı bütün apartmana. İyice delirmişti galiba, onu iyileştireyim derken hepten mi çıldırtmıştım?

‘Kim inandı ki Esin?’

Şimdi deli gibi değil, kurnaz bir komşu teyze gibi bakıyordu yüzüme.

‘Ah çocuk, buna inandığımı sandın ha! Sen oyun oynarsın da ben oynamaz mıyım?’
Beni ters köşeye yatırmıştı.” (YTUÇ: 32)

Küstahlaşma

“Her uyarıya bir karşılık bulan Ali, bu sözün altında kalmadı.

‘Deprem olduğunda sizi burada göremeyiz ki öğretmenim, çoktan bahçeye fırlamış olursunuz.’ “ (YTUÇ: 14)

Sertbarut’un öykülerinde karakteristik olarak olumsuz özellikler taşıyan bireylerin yetişkin bireyler olduğu gözlemlenmiştir. Bu durum çocuk bireyin henüz çocukluk çağlarında karakterinin kötü bir çizgide olmasındansa iyiden ve doğrudan yana bir çizgide olmasını tercih ettiğinin göstergesidir. Bireyin karakterindeki olumsuz özelliklerin aslında doğuştan değil sonradan kazanılan davranışlar olduğu dolaylı olarak sezdirilmiştir.

3.2.7. Bireyde Kalıcı Etkiler Bırakan Olumsuz Davranışlar

Bireylerin kişiliklerinin en çok değişime uğradığı ve şekillendiği dönem genellikle çocukluk dönemleridir. Dolayısıyla çocuklar küçük bir olaydan dahi büyük çıkarımlarda bulunabilecek yapıya sahip kişiliklerdir. Çok ufakmış gibi algılanabilecek bir çok davranış küçük yaştaki bireyler için travma etkisi yaratabilir ve hayatlarının geri kalanında bu davranışların etkisi görülebilmektedir.

Öykülerde de bireyde kalıcı etkiler bırakan davranışlar aşağıdaki gibi yer almaktadır

Alay etme

Alay etme davranışı öykülerde özellikle çocuk karakterlerde görülmektedir. Akran zorbalığı olarak da gözlemlenen bu olumsuz davranışı yazar başarıyı hedefleyen çocuk karakterlerin kendi yaşlılarından veya kardeşlerinden etkilendikleri kurgularda işlemiştir. KK’da Evşen, YP’da Elif, AAP’da Bülent akranlarının alaylarına maruz kalmışlardır.

“Ben bir gün yazar olmayı hayal ediyorum; ama yazar olacağıma kimse inanmıyor. En çok da ablam alay ediyor bu hayalimle.” (KK: 6)

“-Anne, makineleri soruyorum! Başını kaldırıp baktı sonunda bana.
-Hangi makineleri?..
-Otlakta çalışan makineleri soruyorum anne.
-Bilmiyorum kızım, deyip yine işine döndü annem. Ablama sormamıştım; ama sanki o sormuşum gibi karıştı işe:
-Okul yapacaklarımı. İnanmıştım.
-Okul mu? Köyde okul var ya...
-Hayır, senin için bir okul. Daha doğrusu senin gibi yetenekli çocukları alıp orada yazar olarak yetiştireceklermiş.” (KK: 8)

“Sınıftaki bazı çocuklar, Bülent’in Ebru’ya duyduğu yakınlığın farkındaydılar. Bir gün bu çocuklardan biri, teneffüste tahtaya eğri büğrü yazısıyla şöyle azmıştı: BÜLENT, EBRU’YU SEVİYOR.” (AAP: 34)

Arka Bahçedeki Göktaşı öyküsünde bahçeden bulduğu taşın göktaşı olduğunu düşünen Sinan’la, annesi alay etmektedir.

“Annesi konuyu uzatmak istemedi. ‘Hadi, kaldır şunu masadan, kahvaltı yapacağız. Haa, taşın karnı acıkmışsa o da bizimle kahvaltı yapabilir. Ne de olsa uzak yoldan gelmiş.’” (YTUÇ: 64)

“Babam şaşkın şaşkın dinliyordu bu atışmaları.

-Nereye gidiyorsun kızım?

Benim yerime ablam yanıtladı:

-Avrupa, Amerika... Belki de Afrika’ya gider.

Bu sözlerin, bu alayların altında kalmak istemiyordum” (KK: 36)

YP’da kazlarla birlikte oyun oynayan Elif’i gören okul arkadaşları, Elif’le alay ederler.

“Gizlice beni ve öğrencilerimi izlemişler. Ben yaklaşınca gülüşerek kaçtılar. Ağaçların, duvarların arkasına saklandılar. Ama alaycı cümlelerini de bir taş gibi bana fırlattılar:

‘Kazların öğretmeni! Kazların öğretmeni!’

‘Kazlara karne verecek misin?’

‘Kazlara ders veren kaz kafalıdır!’

Kaz kafalı Elif! Kaz Kafalı Elif!’ “ (YP: 53)

Akranların birbirleriyle alay etmelerinin dışında zihin engelli bir genç olan Kâmil’in mahalle sakinlerinin ve özellikle çocukların acımasızca alaylarına maruz kalması toplum hayatında istenmeyen ve bireyde kalıcı etkiler bırakan bir etkiye sahiptir.

“Bazen koskoca adamların onunla eğlendiklerini görürdüm. Ona küfür ettirirler sonra da kaba saba kahkahalar savururlardı.” (SC: 74)

“Kimseye zararı olmamasına karşın çocuklar için alay konusuydu. Bir grup çocuk arkasına takılır, canından bezdirene kadar bağıra çağıra şaklabanlık ederlerdi.” (SC: 76).

“İçlerinden yakın arkadaşlarımdan birisi varsa uyarırdım; ama onlara uymadığım için bu kez beni alaya alırlardı.

-O senin akraban mı?

-Akrabası, akrabası... Babası da Kâmil’le iyi geçiniyor.

-Soyunuzda çok deli var mı oğlum? Bu alaylı sözleri daha fazla duymamak için oradan uzaklaştırdım.” (SC: 76)

Lakap takma

YP’da kazlarla birlikte oyun oynayan Elif’i gören okul arkadaşları, hem Elif’le alay ederler hem de ona lakap takarlar.

“Gizlice beni ve öğrencilerimi izlemişler. Ben yaklaşıncı gülüşerek kaçtılar. Ağaçların, duvarların arkasına saklandılar. Ama alaycı cümlelerini de bir taş gibi bana fırlattılar:

‘Kazların öğretmeni! Kazların öğretmeni!’

‘Kazlara karne verecek misin?’

‘Kazlara ders veren kaz kafalıdır!’

Kaz kafalı Elif! Kaz Kafalı Elif!’ “ (YP: 53)

Ciddiye almama

“Salih, Tuna’yı kızdırmak için bezelyeleri alıp ağzına attı.

-Çok severim çiğ bezelye yemeyi.” (TBG: 64)

“Yine toprak yoldan siteye dönerken benim aklıma bir fikir geldi. Hemen arkadaşlarıma açtım:

-Çocuklar, bu değirmende çok güzel bir film çekilebilir. Ortaya çok ilginç görüntüler çıkar.

Tunç güldü:

-Kim çekecek filmi? Biz mi? Tabi sen yönetmen olursun, ben ve ablam, Hansel ve Gretel oluruz. Yaşlı değirmenci de kedileriyle bizi yemek isteyen büyücü...” (AAP: 103, 104).

“Beklenen an geldi ve zil çaldı. Küçük sınıflar gayet ciddi, başlarını kitaplarla defterlerle koruyarak koridorlara, merdivenlere yöneldiler. Biraz daha büyükler başlarını korumaya gerek duymadan çıktılar koridora. Daha da büyükler hiç ciddiye almadı depremden kaçıışı. Sınıftan çıktılar, ama bir kısmı gidip tuvalete saklandı, bir kısmı başka sınıflara dağılıp ortadan kayboldu.” (YTUÇ: 13)

“Merdivenlerde dalga geçenler de vardı: ‘Öbür dünyada görüşürüz kanka’

‘Hakkını helal et Burak, çantandan gofretini ben almıştım.’ ” (YTUÇ: 13)

“Gülay teyze bu sürprizi görünce ne yapacaktı? Korkar mıydı acaba? Daha küçükken kapı zillerine basıp saklanmayı severdim. Bunun da ondan bir farkı olmayacaktı aslında. Masum bir şaka, hepsi bu diye düşünüyordum.” (YTUÇ :25)

“Çektiği fotoğrafları bilgisayara aktarırken babası girdi odaya. ‘Bir göktaşı bulmuşsun ha! Annen söyledi’ dedi neşeye. Sinan onun neşeli değil, heyecanlı olmasını isterdi. Babası masadaki taşa baktı. ‘Epeyce iriymiş. İyi ki sık sık düşmüyor bunlardan. Yoksa dünya yaşanmaz bir yer olurdu’ dedi gülerek.” (YTUÇ: 66)

“-Hayal bu... Hadi gidip erikler olmuş mu diye bakalım en iyisi.

Nuran hiç önemli bulmamıştı bu düşüncemi. Umurunda değildi arkadaşının seçtiği meslek. Aklı fikri eriklerde...” (KK: 16)

“Hepsi çok şaşırdı. Bu kadarını beklemiyorlardı. İnanmadıklarını, yapamayacağımı, yüksekte attığımı söylediler.” (SC: 29)

“Eve geldiğimde gecikme nedenimi sordular. Anlattım olanları. Önemsiz bir olaymış gibi hiç şaşırmadan ve kurbağanın kurtuluşuna hiç sevinmeden dinlediler.” (SC: 46)

İftira atma

“-Bana inanmıyor musun? Kudurmuş gibiydi diyorum.

-Otomobil kornasından korkmuş o, ben gördüm.

-Bence kuduz olmuş. İster inan ister inanma. Babama söyleyeceğim, atı yakalayıp cezasını versinler.” (AAP: 49).

“Ablam hemen beni karalayacak bir şeyler bulmuştu tabii: -Adamın ağzından girip burnundan çıkmışsındır.” (KK: 44)

Kandırma/aldatma

Yıllar Sonra öyküsünde öykünün kahramanı Asuman’ın annesi Aysel, çocukluk arkadaşı Neslihan ile neden küstüklerini anlatırken Neslihan’ın ve diğer sınıf arkadaşlarının kendisini kandırdıklarından bahsetmektedir.

“Herkes kahkahayla gülüyordu. Neslihan da gülüyordu. İşte bu olaydan sonra ona çok kızdım. En yakın arkadaşı ben olduğum halde, bu tuzaktan söz etmemişti bana. Herkesin içinde gülünç duruma düştüğüm gibi, öğretmen de şakayı anlamadı, beni suçlu buldu. Herkesten önce niçin bas bas bağırıyorsun, diye kızdı. Yetmezmiş gibi not defterini de çıkartıp düşük bir sözlü notu verdi.’ ” (İİP: 98,99)

Günümüzde çocukluk çağının onarılması elzem görülen problemlerinden biri de akran zorbalığıdır. Sertbarut da öykülerinde özellikle çocuk karakterler üzerinden bu konuya değinmeyi tercih etmiştir. Çocuklar sosyal çevrelerinde birbirlerine karşı gerçekleştirdikleri olumsuz ilişkiler onların yaşamında kalıcı izler bırakabilir, bu nedenle birbirleriyle olan arkadaşlık ilişkilerinde düzeltilmesi gereken *alay etme, lakap takma, ciddiye almama* gibi pek konuya öykülerde değinilmiştir.

3.2.8. Sosyal İlişkilerde Olumsuz Durumlara Yol Açan Davranışlar

Sosyalleşme insanlar için olmazsa olmaz bir gerekliliktir. Bu yüzden de insanlar sosyal ilişkilerinde bir takım yazısız kurallara tabi durumdadır. Bu kurallara uyum sağlayamayan bireyler topluma ayak uyduramadan toplumun dışına çıkarak maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılayamamaktadır. Öykülerde de bu durumlara sebep olacak davranışlara yer verilmiştir.

Anlayışsız olma

“Dedem gibi cam ustası olacağım diye annemin de babamın da ödü kopuyor. Benim yalnızca sınavlara hazırlanmamı istiyorlar. İleride doktor ya da bilgisayar mühendisi olmalıymışım. Ben öyle düşünmüyorum, ama onlar benim de böyle düşünmemi istiyorlar. Cam ustası olmak mı? Bunun şakasını bile yapamıyorum.” (DSD: 9)

“-Salih Usta bu zamanda senin verdiği kira çok gülünç, dedi adam göbeğini kaşıyarak. Biraz duraksayıp konuşmaya devam etti:

-Eş dost alaya alıyor beni. ‘Hiç bu fiyata dükkan kiralanır mı?’ diyorlar. Bak, bitişikteki marketten senden aldığım kiranın iki katını alıyorum. Üstelik burası daha geniş. Şimdi sen burayı boşaltsan ben çok iyi fiyata hemen müşteri bulurum. Biliyorum, istediğim parayı veremezsin. Bu işten fazla bir kazancın olmuyor, ama beni de düşün Salih Usta.” (DSD: 13, 14).

“Gülay Teyze böyle dedi ve ağlamaya başladı. Annem yanına oturup sakinleştirmeye çalıştı. Keşke gelmeseydim diye geçirdim içimden, anneme de biraz hınçla baktım. Yani bunları bana göstermenin ne gereği vardı?” (YTUÇ: 23)

“ ‘Sizin de inekleriniz kuyuya düşerse görürsünüz!’ dedim. Böyle söylediğim için azarladı babam. O gün, hayvanları otlatırken ağladım. Anlaşılmamak çok dokunmuştu bana.” (SC: 47)

Bilgiçlik yapma

“ ‘Abla, boş inanç bunlar boş!’ Halam o zaman başını dikleştirir, sanki başka bir dünyanın başöğretmeniymiş gibi konuşurdu: ‘Bazı şeyleri kestirip atmadan önce düşünmelisin Yılmaz. Onca yıldır insanların doğru bellediği şeyleri birdenbire boş inanç deyip atamazsın.’ ”(İİP: 30)

Asık yüzlü olma

Şişedeki Mesaj öyküsünde sinemaya gitmek isteyen fakat aileleri tarafından pikniğe götürülen Hakan ve kardeşi yol boyu yüzlerini asmışlardır.

“Hakan benden çok homurdanıyordu. Çünkü uzun zamandır görmek istediği macera filmi o hafta gösterime girmişti. ‘Aman çocuklar asmayın artık suratınızı’ dedi annem.” (YTUÇ: 49,50)

“Annem ve babam asık yüzle kaşıkıyorlardı çorbalarını.” (SC: 23)

Oyunbozanlık yapma

“Erdinç bir gün bahçede çiçekleri suluyordu. İçinden de Sevgi dışarı çıkıp beni görmese keşke, diye geçiriyordu. Oyun oynamak isteyecek, bir süre sonra da oyunbozanlık edecekti, bundan adı gibi emindi.” (AAP: 43)

“Beklenen an geldi ve zil çaldı. Küçük sınıflar gayet ciddi, başlarını kitaplarla defterlerle koruyarak koridorlara, merdivenlere yöneldiler. Biraz daha büyükler başlarını korumaya gerek duymadan çıktılar koridora. Daha da büyükler hiç ciddiye almadı depremden kaçışı. Sınıftan çıktılar, ama bir kısmı gidip tuvalete saklandı, bir kısmı başka sınıflara dağılıp ortadan kayboldu.” (YTUÇ: 13).

Tartışma

“Bir gün yine böyle bir tartışma sırasında masada duran kendi yaptığı vazoyu yere atıp kırmıştı. ‘Benim mesleğim ölmüşse at bunları! Niçin kullanıyorsun?’ Diyerek çıkıp gitmişti evden.” (DSD: 10).

Tartışma davranışının en sık geçtiği öykülerden biri Kırmızı Kartal’dır. Yazar olmak isteyen Evşen’in aile içinde anlaşamadığı için evden uzaklaşmak istemesi üzerine kardeşleriyle yaşadığı tartışmalara anne ve babası da dâhil olmuştur. (s.: 36) Evşen’i anlamayan ve onun düşüncelerini yadsıyarak taştırma çıkaranlardan biri de arkadaşı Nuran’dır.(s.: 48) Evşen’in uçak hayalini ciddiye almayarak onun fikirleri hakkında tartışma çıkaran Nuran kötümser bir çocuk profilidir.

Patavatsızlık yapma/Pot kırma

Kırmızı Kartal öyküsünde öykünün başkahramanı Evşen'in, taşradaki arkadaşı Nuran'a buralardan gideceğini belirtmesi üzerine Nuran'ın ona verdiği cevap bir patavatsızlık örneğidir.

“Nuran çok meraklanmıştı:

-Nereye gideceksin?

-Uzak kentlere.

-Ne olacaksın? Artist mi, manken mi?”

DSD'da Salih Dede'nin açılacak olan market yüzünden çırağı Cengiz'i işsiz kalacağı için teselli ettiği sırada Cengiz'in “Olsun usta, ben de markette çalışmaya başlarım” diyerek cam atölyesini terk edip markette çalışmaya başlayacağını söylemesi patavatsızlığın göstergesidir. (DSD: 17, 18).

Sır tutmama

“Yoo, ben pilot olmak istemiyordum. Çoktan seçmiştim mesleğimi. Ablam:

-Tam Evşen'e göre bir meslek. İsteddiği zaman alıp başını gider, zaten büyüünce de çekip gidecekmiş buradan.

Ablama ter ters baktım, burada herkesin içinde benim sırlarımı açıklıyordu.”(KK: 21,22)

Çıkarıcı olma

“Çok kalacak değilim ana, geçerken uğrayayım, halini hatırlarım sorayım, dedim. Tuna onun içinden gelerek konuştuğuna inanmıyordu. Bugüne kadar selam bile vermemişti anneannesine. Dikkatle dinliyordu konuşmaları.” (TBG: 62)

Önyargılı olma

Müdür ve yanındaki yardımcılar yaşadıkları şaşkınlığı atlatınca mikrofonu kapattılar. Okul müdürü hışımla yürüdü Baran'ın üzerine. ‘Dalga mı

geçiyorsun sen? Oyun mu oynuyorsun bizimle?’ ‘Yok öğretmenim ne dalgası?’
‘Ne bu hapşırık?’

Kim hapşırıldığı için suçlanabilir ki? Ama müdür suçluyordu işte.” (YTUÇ: 12)

“Komşular hastalık konusunda bir şey elde edemeyince bu kez ‘kokuyor’ demeye başladılar. Süheyla Hanım’ın evi kötü kokuyormuş ve bu pis koku apartmanın en üst katına kadar çıkıyormuş. Hatta komşu apartmanlara kadar yayılıyormuş. Neredeyse bütün kente yayıldığını söyleyeceklerdi. Ama nedense çocukların burnu değil yalnızca kedi sevmeyen komşuların burnu alabiliyordu bu kokuyu. Çocuklar nezleli falan da değildi.” (YTUÇ: 81)

“-Arkadaş mı? O senin yaşıtın değil ki, kocaman adam.

-İnsan yalnızca yaşitlarıyla arkadaş olmaz ki.” (KK: 28)

Sosyal ilişkilerde olumsuz durumlara yol açan davranışlar arasında çocuk bireyin günlük yaşamında sık sık sergilediği davranışlara yer verilmiştir. Öykülerde gerçek yaşamda olduğu gibi hata yapan çocuk ve yetişkin karakter örnekleri mevcuttur. Yazar sosyal ilişkilerini düzenleyebilen farkındalık düzeyi yüksek ideal örnekleri sunmaktansa zaman zaman hata yaparak bu hatalarından ders çıkarmayı başarabilen kahraman profilleri çizmiştir.

3.2.9. Toplum Hayatında Onarılması Gereken Davranışlar

Bireylerin kendi başlarına oluşturdukları bir takım olumsuz davranışların dışında toplumun bir parçası olarak ortaya koydukları olumsuz davranışlar da vardır. Bu davranışlar bireysel davranışlara göre değişmesi daha güç ve kalıcıdır. Dolayısıyla hem toplumun genelini ilgilendirdiği hem de daha statik olduğu için onarılması gerekmektedir. Öykülerde de toplum tarafından kalıcı olarak ortaya atılan bir takım inanç ve tutumların bireyler tarafından sıkı sıkı benimsendiği kurgular mevcuttur.

Bilinçsiz tüketim

“Nine buz gibi kola var, getireyim mi?”(İİP: 64)

Batıl inançlı olma

“Bizim şansımız yok, diye ısrarla devam etti Tuna. Eğer şansımız olsaydı babam Fransa’ya gitmezdi, orada hastalanmazdı. Annem kentte hemen iş bulurdu.” (TBG: 19)

“Tabii ki Salih Amca o güzel eve, o güzel bahçeye, havuza, otomobile kapıdaki at nalının getirdiği şansla sahip olmuştu. Bunun başka açıklaması olamazdı. Şimdi bu nalı asacak ve her şey yoluna girecekti.” (TBG: 28)

“Kara kediler uğursuzluk getirir mi Semiha teyze, babaannem bize misafir geldiğinde balkondan aşağıya bakıp öyle demişti. Sizin kara kedi beslemenizi anlamıyormuş.” (YTUÇ: 94)

“ ‘Kurbağalarla oynama, elinde siğil olur.’ derdi. Oysa ben ondan gizli kaç kez elime alıp oynamıştım kurbağalarla. Hiç siğil çıkmamıştı elimde.” (SC: 43)

“Halam yine iş başındaydı. Horozibiğinin uğursuzluk getirdiğini nereden duymuşsa söylenip duruyordu avluda. Söktüğü çiçekler yetmemiş gibi hâlâ bahçede dolaşıyor, küçük fideleri de kökleyip atıyordu yığın üzerine. Bir yandan da söyleniyor: ‘Hepsini söktüm bu uğursuz çiçeklerin, ama tohumları dökülüyor durmadan. Yakında yine çıkıverecek kökü kuruyasıcalar!’ ” (İİP: 27)

Bağımlı olma

“Daha önceki fırtınalarda olduğu gibi bu kez de elektrikler kesilebilirdi. Bu nedenle önceliği televizyona verdim. Kahvaltılıkları bir tepsiye doldurup annemin izin vermediği bir biçimde televizyonun karşısında kahvaltımı yaptım. Çok keyifli oluyordu.” (AAP: 12)

“Aslında her şeyi bahis için yapıyorlar, kumar gibi bir şey yani. Horozların üzerine para yatırıyorlar, kendi horozları galip gelirse para kazanıyorlar.” (İİP: 114)

3.3. Öykülerde En Sık İşlenen Değerler

Miyase Sertabrut’un öykülerindeki ideal insan eğitiminde öncelenen değerlere ilişkin oluşturulan 11 tema başlığı altında 68 değere ulaşılmıştır. Öykülerdeki değerlerin dağılımına ilişkin veriler Tablo 3.1’de yer almaktadır.

Tablo 3.1: Öykülerdeki Değerlerin Temalara Dağılımı

Temalar	Değerler	f	%
Bireysel Haklara Katkı Sağlayan Değerler	Özgürlük, hak arama, özel yaşamın gizliliği	6	1,86
Olumsuz Bir İz. Ol. Bir. Farkındalık Yaratıcı Değerler	Kaybolan meslekler, doğanın katledilmesi	7	2,17
Barışı Öne Çıkarıcı ve Barışa Hizmet Eden Değerler	Kavgadan uzak durma, arabulucu olma, kin tutmama	10	3,1
Kültürel Değerler	Gelenek ve görenekler, masal geleneği, anadil bilinci	10	3,1
Hakkaniyet İçin Mücadele Etmeyi Önceleyen Değerler	Cesaret, düşündüğünü söyleme, meydan okuma, haklı düşüncelerinde ısrarcı olma	15	4,65
Sözlü olarak davranışa dönüşen ideal değerler	Gönül alma, moral verme, teşekkür etme, tatlı dilli olma, itiraf etme	17	5,27
Düşünsel nitelikli ideal değerler	İnce düşünme, güzel düşünme, öz eleştiri, ders çıkarma	18	5,59
Toplumsal Algılarla İlgili Değerler	Aile algısı, doğa(toprak) algısı	20	6,21
Bireyde Farkındalık Yaratıcı Değerler	Çevre duyarlılığı, tarihi eser kaçakçılığı ile mücadele, sanat duyarlılığı, helal kazanç, sağlıklı yaşam	25	7,76
Toplumsal Bağlara Dikkat Çeken Değerler	Aile, ait olma isteği, komşuluk, arkadaşlık/dostluk, fikir alışverişi, koruma kollama	30	9,31
Bireyi Çevresinde Öne Çıkarıcı Değerler	Başarı, çalışma, ciddiye alma, mücadele etme, hayal kurma, risk alma, girişken olma	31	9,62
Duygusal nitelikli ideal değerler	Merhamet/Vicdanlı olma, şefkat, empati, umut, özlem, pişmanlık, kanaatkarlık/şükür, vefalı olma	35	10,86
Düşüncenin eyleme dökülmesiyle ortaya çıkan ideal değerler	Paylaşma, yardımlaşma, fedakârlık yapma, itidal, sabır, misafirperver olma, nezaket, üretim yapma, sözünde durma	38	11,80
Evrensel Değerler	Doğru söyleme/dürüst olma, güven, erdemli olmak, saygı, sevgi	60	18,63
Toplam	68	322	

Tablo 3.1.'de öykülere dair 11 tema bulunmaktadır. Temaların altında 68 değer sınıflandırılmıştır. İncelenen öykülerde söz konusu değerlere ait 322 değere yer verilmiştir. Tabloya bakıldığında öykülerde en sık işlenen değerlerin *sevgi*, *doğru söyleme/dürüst olma*, *erdemli olma*, *saygı*, *güvenin* yer aldığı “evrensel değerler” olduğu görülmektedir. Ardından “düşüncenin eylemeye dökülmesiyle ortaya çıkan değerler” tema başlığı altında en sık işlenen değer *sorumluluk alma* olarak tespit edilmiştir. Öykülerde “duygusal nitelikli ideal değerler” ve “bireyi çevresinde öne çıkarıcı değerler” başlığı altında bulunan tematik değerler de sıkça yerini almıştır.

3.4. Milli Eğitim Bakanlığı Tarafından Belirlenen *Kök Değerler* ve *Öykülerde* Tespit Edilen Değerlerin İlişkisi

Çalışmada olumlu değerlerin tespit edildiği alt tema ve başlıklar “ideal insan eğitiminde öncelenen insani değerler” başlığı altında sınıflandırılmıştır. Bu değerlerin Millî Eğitim Bakanlığı tarafından öğretim programlarında yer verilen *kök değerler*le olan ilişkisine dair tablolar aşağıda sunulmuştur. Çalışmada öykü kitaplarının isimlerine göre bir sınıflama tercih edilmediği ve tematik sınıflamalarla değerlerin tespiti yoluna gidildiği için *kök değerler*le ilişkili tematik değerlerin frekans ve yüzdeleri verilmiştir. MEB’in öğretim programları için uygun gördüğü *kök değerler* ve bu *değerlerle ilgili bazı tutum ve davranışlar* aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 3.2: Yenilenen Müfredatlarda Değerler ve Değerlerle İlişkili Tutum ve Davranışlar (MEB ve TTKB, 2017)

Değerler	Değerlerle İlgili Bazı Tutum ve Davranışlar
Adalet	Adil olma, eşit davranma, paylaşma
Dostluk	Diğerkâmlık, güven duyma, anlayışlı olma, sadık olma, vefalı olma, yardımlaşma...
Dürüstlük	Açık ve anlaşılır olma, doğru sözlü olma, güvenilir olma, sözünde durma...
Öz Denetim	Davranışlarını kontrol etme, davranışlarının sorumluluğunu üstlenme, öz güven sahibi olma, gerektiğinde özür dileme...
Sabır	Azimli olma, tahammül etme, beklemeyi bilme...
Saygı	Alçakgönüllü olma, başkalarına kendine davranılmasını istediği şekilde davranma, diğer insanların kişiliklerine değer verme, muhatabının konumunu, özelliklerini ve durumunu gözetme...
Sevgi	Aile birliğine önem verme, fedakârlık yapma, güven duyma, merhametli olma, vefalı olma...
Sorumluluk	Kendine, çevresine, vatanına, ailesine karşı sorumlu olma; sözünde durma, tutarlı ve güvenilir olma, davranışlarının sonuçlarını üstlenme...
Vatanseverlik	Çalışkan olma, dayanışma, kurallara ve kanunlara uyma, sadık olma, tarihsel ve doğal mirasa duyarlı olma, toplumu önemseme...
Yardımsızlık	Cömert olma, iş birliği yapma, merhametli olma, misafirperver olma, paylaşma...

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (2017) “Müfredatta Yenileme ve Değişiklik Çalışmalarımız Üzerine...” Ankara, s. 25

Tablo 3.3: *Adalet* kök değerine ilişkin öykülerde tespit edilen tematik değerler

Öykülerdeki İlişkili Değerler	f	%
Hak arama	1	20
Meydan okuma	4	80
Toplam	5	

Tablo 3.3’de *adalet* kök değerine ilişkin öykülerde tespit edilen tematik değerler verilmiştir. Yazarın incelenen öykülerinde adalet değerine ilişkin değerlere yeterince yer verilmediği tespit edilmiştir. Öykülerde hak arama (Zorunlu Eylem) ve meydan okuma (Dedemin Sihirli Dükkânı, Sarı Maymun, Değirmenci Dayı, Yangın Tüpüyle Uçan Çocuk) tematik değerleri 5 yerde ifade edilmiştir.

Tablo 3.4: *Dürüstlük* kök değerine ilişkin öykülerde tespit edilen tematik değerler

Öykülerdeki İlişkili Değerler	f	%
Öz eleştiri	1	3,84
Tarihi eser kaçakçılığı ile mücadele	2	7,69
Düşündüğünü söyleme	3	11,53
Erdemli olmak	3	11,53
Doğru söyleme	3	11,53
Sözünde durma	4	15,38
İtiraf etme	4	15,38
Helal kazanç	6	23,07
Toplam	26	

Tablo 3.4’de *dürüstlük* kök değerine ilişkin öykülerde tespit edilen tematik değerler verilmiştir. Yazarın incelenen öykülerinde helal kazancın önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Bunun yanında yazar sözünde durma ve itiraf etme değerlerine de öykülerinde yer vermiştir. İncelenen öykülerde dürüstlük kök değeri altında ayrıca “düşündüğünü söyleme, erdemli olma, doğru söyleme, tarihi eser kaçakçılığı ile mücadele ve öz eleştiri” gibi ilişkili değerleri bünyesinde barındıran ifadeler yer almaktadır.

Tablo 3.5: *Dostluk* kök değerine ilişkin öykülerde tespit edilen tematik değerler

Öykülerdeki İlişkili Değerler	f	%
Yardımlaşma	1	3,33
Teşekkür etme	1	3,33
Gönül alma	1	3,33
Moral verme	2	6,66
Güven	2	6,66
Kin tutmamak	2	6,66
Sözünde durma	6	20
Arkadaşlık/ Dostluk	15	50
Toplam	30	

Tablo 3.5’de *dostluk* kök değerine ilişkin öykülerde tespit edilen tematik değerler verilmiştir. Yazarın incelenen öykülerinde arkadaşlık/dostluk değerlerine sıkça yer verilmiştir. Özellikle çocuklar ve hayvanların arasındaki duygusal bağları işleyen öykülerde dostluk değeri önemli yer tutmaktadır. Bunun yanında “sözünde durma” değerinin de dostluk değerine katkı sağladığı ifadeler rastlanmıştır. Dostluk kök değeri altında “kin tutmamak, güven, moral verme, yardımlaşma, teşekkür etme” gibi ilişkili değerleri bünyesinde barındıran ifadeler yer almaktadır.

Tablo 3.6: Özdenetim kök değerine ilişkin öykülerde tespit edilen tematik değerler

Öykülerdeki ilişkili değerler	f	%
Nezakət	1	2,63
İtidal/ ölçünlü olma	1	2,63
Kavgadan uzak durmak	2	5,26
Risk alma	2	5,26
Ciddiye alma	2	5,26
Ders çıkarma	2	5,26
Öz eleştirisi/ muhasebe	3	7,89
Çalışmak	3	7,89
Başarı	3	7,89
Mücadele etmek	4	10,52
Sorumluluk alma	5	13,15
Hayal kurma	10	26,31
Toplam	38	

Tablo 3.6’da *özdenetim* kök değerine ilişkin öykülerde tespit edilen tematik değerler verilmiştir. Yazarın incelenen öykülerinde “hayal kurma”nın önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Bunun yanında yazar “sorumluluk alma” değerine de öykülerinde yer vermiştir. Günümüzde özdenetim için önemli olan “mücadele etmek, çalışmak, başarı, özeleştirisi” gibi değerlere yer olması dikkate değer bir durumdur. İncelenen öykülerde özdenetim kök değeri altında ayrıca “kavgadan uzak durmak, risk alma, ders çıkarma, ciddiye alma, ölçülü olma ve nezaket” gibi ilişkili değerleri bünyesinde barındıran ifadeler yer almaktadır.

Tablo 3.7: Sabır kök değerine ilişkin öykülerde tespit edilen tematik değerler

Öykülerdeki İlişkili Değerler	f	%
Helal kazanç	2	13,33
Çalışmak	2	13,33
Başarı	3	20
Üretim yapmak	4	26,66
Sabır	4	26,66
Toplam	15	

Tablo 3.7’de *sabır* kök değerine ilişkin öykülerde tespit edilen tematik değerler verilmiştir. Yazarın incelenen öykülerinde “sabır ve üretim yapmanın” önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Bunun yanında yazar sabrın sonucu ulaşılan “başarı” değerine de öykülerinde yer vermiştir. Sabır ile ilişkili “helal kazanç” değerine yer olması dikkate değer bir durumdur.

Tablo 3.8: Saygı kök değerine ilişkin öykülerde tespit edilen tematik değerler

Öykülerdeki İlişkili Değerler	f	%
Nezaket	1	3,57
İnce düşünme	1	3,57
Vefa	1	3,57
Saygı	1	3,57
Kaybolan meslekler	2	7,14
Tatlı dilli olma	2	7,14
Sanat duyarlılığı	3	10,71
Özel yaşam gizliliği	3	10,71
Hoşgörü	3	10,71
Teşekkür	3	10,71
Doğa(toprak) algısı	3	10,71
Çevre duyarlılığı	5	17,85
Toplam	28	

Tablo 3.8’de saygı kök değerine ilişkin öykülerde tespit edilen tematik değerler verilmiştir. Yazarın incelenen öykülerinde çevre duyarlılığının önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Bunun yanında yazar sanat duyarlılığına da öykülerinde yer vermiştir. Günümüzde önemi giderek artan özel yaşamın gizliliğine de *Yıllar Sonra*, *Kırmızı Karanfil Şakası* öykülerinde özellikle değinmiş olması dikkate değer bir durumdur. İncelenen öykülerde saygı kök değeri altında ayrıca “hoşgörü, teşekkür, doğa (toprak) algısı, tatlı dilli olma, nezaket, ince düşünme, vefa” gibi ilişkili değerleri bünyesinde barındıran ifadeler yer almaktadır.

Tablo 3.9: Sevgi kök değerine ilişkin öykülerde tespit edilen tematik değerler

Öykülerdeki İlişkili Değerler	f	%
Fedakârlık	2	3,84
Vefa	2	3,84
Özlem	2	3,84
Güven	3	5,76
Şefkat	4	7,69
Merhamet	9	17,30
Sevgi	30	57,69
Toplam	52	

Tablo 3.9’da *sevgi* kök değerine ilişkin öykülerde tespit edilen tematik değerler verilmiştir. Yazarın incelenen öykülerinde *sevgi* değerinin önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Bu değer başlığı altında doğa sevgisi önemli bir yer tutmaktadır. Yazar *sevgi* değerini takip eden “merhamet, şefkat ve güven” değerlerine de öykülerinde yer vermiştir.

Tablo 3.10: Sorumluluk kök değerine ilişkin öykülerde tespit edilen tematik değerler

Öykülerdeki İlişkili Değerler	f	%
Koruma / kollama	2	5,40
Sağlıklı yaşam	4	10,81
Anadil bilinci	4	10,81
Sorumluluk alma	7	18,91
Çevre duyarlılığı	20	54,05
Toplam	37	

Tablo 3.10’da *sorumluluk* kök değerine ilişkin öykülerde tespit edilen tematik değerler verilmiştir. Yazarın incelenen öykülerinde çevre duyarlılığının önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Bunun yanında yazar “sorumluluk alma” değerine de öykülerinde yer vermiştir. “Anadil bilinci”ne de öykülerinde özellikle değinmiş olması dikkate değer bir durumdur. İncelenen öykülerde sorumluluk kök değeri altında ayrıca “sağlıklı yaşam ve koruma/kollama” gibi ilişkili değerleri bünyesinde barındıran ifadeler yer almaktadır.

Tablo 3.11: Vatanseverlik kök değerine ilişkin öykülerde tespit edilen tematik değerler

Öykülerdeki İlişkili Değerler	f	%
Tarihi eser kaçakçılığı ile mücadele	2	15,38
Çalışmak	2	15,38
Anadil bilinci	4	30,76
Doğanın katledilmesi	5	38,46
Toplam	13	

Tablo 3.11’de *vatanseverlik* kök değerine ilişkin öykülerde tespit edilen tematik değerler verilmiştir. Yazarın incelenen öykülerinde “doğanın katledilmesi”nin önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Bunun yanında yazar “anadil bilinci” değerine de vatanseverlik kapsamında öykülerinde yer vermiştir. İncelenen öykülerde ayrıca “tarihi eser kaçakçılığı ile mücadele ve çalışmak” gibi ilişkili değerleri bünyesinde barındıran ifadeler yer almaktadır.

Tablo 3.12: Yardımseverlik kök değerine ilişkin öykülerde tespit edilen değerler

Öykülerdeki İlişkili Değerler	f	%
Paylaşma	1	5
Fedakârlık	2	10
Moral Verme	5	25
İnce Düşünme	5	25
Yardımlaşma/Dayanışma	7	35
Toplam	20	

Tablo 3.12’de *yardımseverlik* kök değerine ilişkin öykülerde tespit edilen tematik değerler verilmiştir. Yazarın incelenen öykülerinde “yardımlaşma/dayanışma” değerinin önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Bunun yanında yazar “moral verme ve ince düşünme” değerlerine de öykülerinde yer vermiştir. İncelenen öykülerde ayrıca “fedakârlık, paylaşma” gibi ilişkili değerleri bünyesinde barındıran ifadeler yer almaktadır.

Tablo 3.13: Öykülerde Tespit Edilen Kök Değerlerin Genel Dağılımı

Kök Değerler	f	%
Adalet	5	1,9
Vatanseverlik	13	4,92
Sabır	15	5,68
Yardımseverlik	20	7,57
Dürüstlük	26	9,85
Saygı	28	10,6
Dostluk	30	11,37
Sorumluluk	37	14,01
Özdenetim	38	14,4
Sevgi	52	19,7
Toplam	264	100

Tablo 3.13’de Miyase Sertbarut’un öykülerinde tespit edilen kök değerlerle ilişkili tematik değerlerin genel dağılımı verilmiştir. Kök değerlere ilişkin toplam 264 tematik değer tespit edilmiştir. İncelenen öykülerde en sık *sevgi* kök değerinin yer aldığı tespit edilmiştir. Sevgi kök değerinden sonra en sık işlenen değerler *özdenetim*, *sorumluluk* ve *yardımseverlik* değerleridir. Öykülerde

Dostluk, saygı ve dürüstlük değerlerine ilişkin ifadeler de sıkça yer verilmiştir. Öykülerde en az rastlanan kök değerler ise sırasıyla *sabır, vatanseverlik* ve *adalet* değerleridir.

Tablo 3.14: Öykülerde Kök Değerler Dışında Tespit Edilen Değerlerin Dağılımı

	Kök değerler dışındaki değerler	f	%
1	Ait olma isteği	2	2,81
2	Gelenek ve görenekler	2	2,81
3	Haklı düşüncelerinde ısrarcı olma	2	2,81
4	Kavgadan uzak durmak	4	5,63
5	Cesaret	4	5,63
6	Umut	5	7,04
7	Güzel düşünme	5	7,04
8	Misafirperverlik	5	7,04
9	Özgürlük	5	7,04
10	Arabulucu olmak	6	8,45
11	Pişmanlık	6	8,45
12	Kanaatkârlık/Şükür	6	8,45
13	Girişken olma	7	9,85
14	Masal geleneği/Mani söyleme/Tekerleme	12	16,90
	Toplam	71	100

Tablo 3.14’te incelenen öykülerde, MEB tarafından belirlenen kök değerlerde bulunmayan tematik değerlere yer verilmiştir. “İdeal insan eğitiminde öncelenen değerler” başlığı altında belirlenen temalar doğrultusunda sınıflandırılan 68 değer başlığından (Tablo 3.1) 14’üne yer verilmediği ortaya çıkmıştır. Tematik değerlere ilişkin öykülerde tespit edilen 322 (Tablo 3.1) 71 değer ifadesinin kök değer kapsamına girmediği sonucuna varılmıştır.

SONUÇ

Çocuk edebiyatı alanındaki edebi metinlerin, çocuk eğitiminde değerlerin eğitimi amacıyla kullanılmasının yaygınlaştığı günümüzde, özellikle öyküleyici metinlerin işlevi önem kazanmaktadır. Bu bağlamda Türkçe ders kitaplarını hazırlayan yayınevlerinin metin seçimi açısından tercih ettiği çağdaş yazarlardan biri olan Miyase Sertbarut'un öykülerinin incelendiği çalışmada şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Öyküler "İdeal İnsan Eğitiminde Öncelenen İnsani Değerler" ve "İdeal İnsan Eğitiminde İstenmeyen Davranışlar" başlıkları altında incelenmiştir. İdeal İnsan Eğitiminde Öncelenen İnsani Değerler başlığı altında 11 alt tema ve 68 değer; İdeal İnsan Eğitiminde İstenmeyen Davranışlar başlığı altında ise 9 alt tema ve 54 olumsuz davranış yer almaktadır. Olumsuz davranışların çalışmaya dâhil edilmesinin nedeni, çocuk edebiyatı yazarlarının çocuk okuyucuya doğru olanı telkin etmek amacıyla, istenmeyen davranışların sergilenerek çocuğun istendik yönde davranışlar edinmesini sağlamalarıdır.

Miyase Sertbarut'un öyküleri için modern çocukluğun ilerleyişini ve gelişimini önemseyen en güncel eserlerden biri olduğu söylenebilir. Yazarın çocuklar için yazıyor olması ve bunu yaparken günümüzün önemli toplumsal sorunlarını gerek öykülerin odak noktası gerekse amaca ulaşmada bir araç olarak kullanması dikkate değerdir. Yazarla ilgili Yüksel'in (2014) yaptığı çalışmada da aile içi iletişim ve eğitim öğretim sorunlarına ilişkin tespitler yer almaktadır. Konuyla ilgili olarak Yakar (2011) da Mustafa Ruhi Şirin'in çocuğu hayatının ve çalışmalarının merkezine aldığı ve toplumun ihtiyaç duyduğu insan tipinin yetiştirilmesini amaçladığını belirtmiştir.

Türk toplumunun çocukluk evreninde aşına olduğu, karakterlerin işlenişinde bilindik tavır ve tutumların sergilendiği birçok öyküde çocuk okurun her satırda kendinden bir şeyler bulabileceği olay ve olgular ele alınmıştır. Toplumda yaşanmakta olan yoksulluk ve türlü imkânsızlıkların (Tuna'nın Büyülü Gemisi, Yalancı Portakal, Antika Oyuncak) yansıtıldığı öykülerde çocuk karakterlerin bu sorunlarla baş etme yöntemi ve yaşadığı sıkıntılar okuyanı karakterle empatik bir yolculuğa çıkmaya sevk etmektedir. Yüksel (2014) de Sertbarut'un eserlerindeki çocuk ve gençlik sorunlarını ele aldığı çalışmasında

yoksulluk içinde türlü sıkıntılarla yaşamını ve eğitimi sürdürmeye çalışan çocuk karakterlerin eserlerde yer aldığını belirtmiştir.

Yazar bazı öykülerinde belirli birkaç konuyu aynı tema kapsamında tekrara düşerek işlemiştir. Bu konulara örnek verilebilecek en belirgin tema ise hayvan sevgisidir. Yazarın hayvan sevgisi değerini benzer olaylar ve kahramanlar eşliğinde farklı öykülerde sunması kurgunun heyecan unsuruna ilişkin öğelere yeterince dikkat edilmediği izlenimi oluşturmuştur. “Kedi Oltası,” “Kurabiyeleri Değil”, “Sizi İstiyorum,” “Ayakkabı Götüren Köpek,” “Balkondaki Kedi,” “Süheyla Hanım’ın Kedileri,” “Tekir Kedi, Kızıl Kedi, Beyaz Kedi, Benekli Kedi” öyküleri buna örnek gösterilebilir. “Bir Varmış Bir Yokmuş” ve “Fasulyem Bulutlara Çıkamaz” gibi öykülerin de ana temaları ve vermek istedikleri mesaj benzerliği dikkat çekmektedir. Masal anlatma geleneğinin hayal kurma değeriyle harmanlayarak verilmeye çalışılması ve bunu yaparken babaanne figürünün kullanılması gibi benzerlikler bulunmaktadır.

Öykülerde en çok “çevre duyarlılığı, doğa sevgisi, hayvan sevgisi ve hayal kurma” değerlerine yer verilmiştir. Sertbarut, öykülerini özellikle çevre değerleri üzerine inşa etmeye çalışmıştır. Doğanın katledilmesi sonucu bundan zarar gören hayvan türleri, doğanın toplum tarafından bir hazine olarak algılanması, yerli malı ve üretim yapma gibi değerlerin yanı sıra insan dışındaki varlıklara karşı duyulan sevgi ve merhamet değerlerine de sıkça yer verilmiştir. Bu doğrultuda yazarın toplumda çevre konusunda farkındalık oluşturmaya hizmet etmeye çalıştığı sonucuna varılmıştır. Yazarın romanlarının değerler açısından incelendiği çalışmada da çevre duyarlılığı ile ilgili olarak tutumluluk ve kanaat, sağlığın değerini bilme değerleri en çok yer alan değerler arasındadır (İncebacak ve Öztürk, 2018). Buna benzer şekilde Gökçe (2008), Gülten Dayıoğlu’nun öykülerinde doğrudan ve örtülü biçimde bireye ve çevreye duyarlılık konusunu ele aldığını ifade etmiştir. Şen (2007) de ilköğretim 100 Temel Eser serisindeki kitaplarda sevgi değerinin en çok işlenen değer olduğunu belirtmiştir.

Çalışmada belirlenen ana temalara ilişkin sonuçlar şöyledir: Miyase Sertabrut’un öykülerindeki ideal insan eğitiminde öncelenen değerlere ilişkin oluşturulan 11 tema başlığı altında 68 değer sınıflandırılmıştır. İncelenen öykülerde söz konusu değerlere ait toplam 322 değere yer verilmiştir.

Öykülerde öne çıkan önemli değerler arasında “evrensel değerler” yer almaktadır. Yazar, *sevgi, saygı, doğru söylemek/dürüst olmak, erdemli olmak* gibi evrensel değerlere yönelik iletilere kurgularında sıkça yer vermiştir. Uslupehlivan (2018) da Hasan Latif Saryüce’nin çocuk romanlarında bütün toplumların üzerinde uzlaştığı değerlere yer verdiğini belirtmiştir.

Öykülerde değerler eğitimi için en çok sivrilen unsurlar arasında “ideal değerler” gelmektedir. Bu tema başlığı altında yer alan duygusal nitelikli, düşünsel nitelikli, sözlü olarak davranışa dönüşen ve düşüncenin eyleme dökülmesiyle ortaya çıkan ideal değerler şeklinde dört alt başlık bulunmaktadır. Bu alt başlıklar altında özellikle *sorumluluk alma, merhamet/vicdanlı olma, yardımlaşma/dayanışma* gibi değerler ön plana çıkmaktadır.

Yazarın öykülerinde öne çıkan bir diğer tema ise “bireyi çevresinde öne çıkaran” değerlerdir. Bireyin hayatta başarılı olabilmesi ve öne çıkabilmesi için gerekli olan *mücadele etme, çalışma, girişken olma* gibi bir takım değerlere sıkça yer verilmiştir.

Yazarın eserlerinde dikkat çektiği en önemli unsurlardan biri de toplumsal bağlardır. Özellikle “toplumsal algılarla ilgili değerler” ve “toplumsal bağlara dikkat çeken değerler” ilişkin kurgulara sıkça yer verilmiştir. Toplumsal değerlerin önemsenmesi ve korunmasına yönelik *aile, komşuluk, ait olma isteği* gibi değerler öykülerde sıkça geçmektedir. Sallabaş (2012) da yaptığı çalışmada Ömer Seyfeddin hikâyelerinin değerler bakımından zengin olduğunu belirtirken “aile birliğine önem verme, misafirperverlik, dayanışma” gibi toplumsal değerlerin hikâyelerde sıklıkla geçtiğini belirtmiştir. Yine Gönen (2017) de Feridun Oral’ın eserlerinde ailenin önemi, arkadaşlık, dostluk gibi değerleri çocuklara kazandırmayı amaçladığı belirtmiştir.

Öykülerde her toplumun ihtiyaç duyduğu “barışı öne çıkaran ve barışa hizmet eden değerler”; karakter olarak güçlü bireylerin yetişmesinde önemli bir yeri olan “hakkaniyet için mücadele etmeyi önceleyen değerler”; bireylerinin sahip olduğu haklara karşı duyarlılığı arttıran “bireysel haklara katkı sağlayan değerler”; bireyin haklarını savunurken çevresine karşı da duyarlılığını arttıran “bireyde farkındalık

yaratılan değerler” ve bir milletin vazgeçilmez unsurlarından biri olan kültürel değerler” yazarın kurgularında yer verdiği temalar arasındadır.

Yazarın öykülerinde doğru olanı iletme sürecini sadece olumlu değerlerin değil, olumsuz bir takım davranışların da etkilediği görülmüştür. Yazar eserlerinde olumsuz bir kısım davranışları göstererek farklı bir yoldan iyiyi ve kötüyü bir kurgu içinde okuruna vermeye çalışmaktadır. Öykülerde “ideal insan eğitiminde istenmeyen davranışlar” başlığı altında *yalan söyleme, sözünde durmama, iftira atma, dedikodu yapma, batıl inançlı olma, kıskançlık yapma, duyarsızlaşma, merhametsiz olma, bencillik yapma* gibi olumsuz davranışlara değinilmiştir.

İncelenen öykülerin MEB’in 2018 öğretim programlarına dâhil ettiği *kök değerler*le olan ilişki durumuna dair sonuçlar ise şöyledir:

Tematik sınıflamayla belirlenen toplam 322 değerden 264’ünün kök değerler ile ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır. Miyase Sertbarut’un öykülerinde aktarılan değerlerin öğretim programlarında yer alan *kök değerler* arasında en çok *sevgi* değeriyle ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Sevgi değeri öykülerde 52 yerde iletilmiştir. Bunda öykülerinde özellikle doğa ve hayvan sevgisini aktarmak üzere kurgulanmasının etkisi büyüktür. Sevgi değerinden sonra en sık işlenen kök değer özdenetim ve sorumluluk değerleridir. Özdenetim kök değeri öykülerde 38 yerde geçerken sorumluluk değeri 37 yerde geçmektedir. Bu iki kök değer öykülerde sıkça yer almasının nedeninin kahramanların yaşadıkları ve şahit olduklarına yönelik sık sık özeleştiri yapmaları ve yapıp ettiklerini muhasebe yoluna başvurmaları olduğu söylenebilir. Çalışmada evrensel değerler temasına yönelik tespit edilen dostluk kök değerinin 30, saygı kök değerinin 28, dürüstlük kök değerinin 26 yerde geçtiği görülmüştür. Kazan (2012) da Mevlâna İdris Zengin masallarının sevgi, dostluk, arkadaşlık, saygı gibi kavramların öğretiminde yararlanılabilecek unsurlara sahip olduğunu belirtmiştir. Öykülerde ilişki durumunun en düşük olduğu *kök değerler* sırasıyla *adalet, sabır ve vatanseverlik* değerleridir. Buna karşın yazarın Kapiland üçlemesinin incelendiği çalışmada ise adalet ve eşitliğe inanmanın en çok yer alan değerler olduğu dile getirilmiştir (İncebacak ve Öztürk, 2018). Oran (2015) da Yalvaç Ural’ın eserlerinde adil olma, vatanseverlik, hoşgörü, saygı ve misafirperverlik gibi değerlerin yeteri kadar yer almadığını ifade etmiştir.

Çalışma sonucunda öykülerden elde edilen tematik değerler ele alındığında kök değerlerin kapsamında bir takım eksikliklerinin olduğu sonucuna varılmıştır. On farklı kök değerinin kapsayıcılığının yeterince örneklendirilmediği göze çarpmaktadır. *Kök değerler* ve bu değerlere ilişkin tutum ve davranışlar (MEB ve TTKB, 2017) “sanata saygı ve sanat duyarlılığı” değerlerine yönelik bir ifade içermemektedir. *Saygı* kök değerinin örneklendirildiği tutum ve davranışlar alçakgönüllü olma, başkalarına kendine davranılmasını istediği şekilde davranma, diğer insanların kişiliklerine değer verme, muhatabının konumunu, özelliklerini ve durumunu gözetme şeklinde sınırlandırılmıştır. Sanata ve sanatçıya saygı duyulması gerektiğine ilişkin tutum ve davranışlara yer verilmemiştir. *Kök değerlerin* sanatsal ve estetik değerlere ilişkin tutum ve davranışlarla da ilişkilendirilmesi gerektiği düşünülmektedir. *Kök değerlerle* ilişkilendirilemeyen bir diğer önemli değer kavramı ise “özgürlük” değeridir. Türk toplumunun kadim değerlerinden biri olan bağımsızlık ve özgür olma duygusunun öğretim programlarındaki değerler listesinde yer almaması da önemli bir eksikliktir.

Öykülerdeki tematik değerlerde kültürel ve ulusal unsurları barındırmaktan ziyade, daha çok evrensel kıymet taşıyan değerlerin aktarılmasına yönelik bir eğilim söz konusudur. Öyküler evrensel değerlerin eğitiminde çocukluk çağındaki bireylerin kazanması gereken özelliklerin temelini oluşturmak amacıyla öğretmen ve ebeveynler tarafından tercih edilebilir. Yazar öykülerinde toplumsal ve çevresel kaygılarını dile getirirken okuyucuya hayal gücü ve sevgi düzleminde dolaylı olarak yol göstermektedir. Günümüzün ve geleceğin en büyük problemlerinden biri olan çevre problemlerinin farkına varılmasında ve çevre eğitiminin akıcı, ilgi çekici ve eğlenceli hale gelmesinde edebi metin olarak öykülerin kullanılması, çocuk okuyucunun zihninde doğaya ve tüm canlılara karşı duyarlılık oluşturacaktır.

Çalışma sonucunda tematik sınıflama vasıtasıyla elde edilen sonuçlar, temalara uygun dinleme ve okuma metinlerinin seçiminde ders kitabı yazarlarına yardımcı olacak şekilde düzenlenmiştir. Elde edilen sonuçlar, tema ve kazanımlarla uyumlu öykü metinlerinin seçiminde yayınevlerine rehberlik edebilir. Öykülerdeki tematik değerlerin *kök değerlerle* olan ilişkisi tespit edildiği için bu çalışma, öğretim programlarına dâhil edilen *kök değerlerin* eksik kalan yönlerini ortaya koyması ve değerler eğitimi alanında çalışan araştırmacılara da rehber olması açısından bir örnek oluşturmaktadır.

KAYNAKÇA

- Akyol, Şebnem (2010); “*İlköğretim 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Sevgi Temasının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Akyüz, Metin (2014); “*Muzaffer İzgü’nün Çocuk Kitaplarının Çocuk Edebiyatının Temel İlkeleri Açısından İncelenmesi*,” Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Arpacı, Özlem (2006); “*Çocuk Kitaplarında İletiler ve İletilerin Aktarım Biçimi (Sevim Ak Örneği)*,” Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Aydın, Mehmet Zeki ve Akyol Gürler, Şebnem (2014); *Okulda Değerler Eğitimi Yöntemler-Etkinlikler-Kaynaklar*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- Bağcı, Erva (2013); “*Çocuk Edebiyatı Ürünleriyle Çocuklar için Yazılmış Eserlerin Değerler Eğitimi Bağlamında Karşılaştırılması*,” Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.
- Başegmez Tıgılı, Hacer. (2014); “*Miyase Sertbarut’un Çocuk Kitaplarının Çocuk Edebiyatı Öğelerine Göre İncelenmesi*,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Bayram, Bora ve Sevda Yılmaz (2019); Değer Eğitiminde Edebi Türlerin Kullanımı, Salih Zeki Genç ve Adem Beldağ (Ed.) Karakter ve Değer Eğitimi içinde (s. 279-292) Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.
- Beldağ, Adem (2019); Öğretim Programlarında Değer Eğitimi, Salih Zeki Genç ve Adem Beldağ (Ed.) Karakter ve Değer Eğitimi içinde (s. 136-144) Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.
- Bilgin, Handegül (2011); “*5-6 Yaş Çocuklarına Yönelik 1990-2010 Yılları Arasında Basılan Resimli Kitapların Çocuğa Görelik Kavramına Göre İncelenmesi*,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Börekçi, Muhsine (1997); “Türk Eğitim Sisteminde Öğretimin Konusu Öğretim Dili Olarak Türkçe,” *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı 8, s. 23-32.
- Çelik, Seyyare (2016); “*Necdet Neydim’in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Değer Eğitimi ve Bu Eserlerin Türkçe Öğretimine Katkısı*,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- Demirel, Şener (2010); *Edebî Metinlerle Çocuk Edebiyatı*, Pegem Akademi Yayınları, Ankara.

- Dilidüzgün, Selahattin (2006); “Türkiye’de Çocuk Edebiyatına Bakışlar ve Çağdaş Çocuk Edebiyatı” *Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı Kurultayı*, Maltepe Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Dilmaç, Bülent (1999); “*İlköğretim Öğrencilerine İnsani Değerler Eğitimi Verilmesi ve Ahlaki Olgunluk Ölçeği ile Eğitimin Sınanması*,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Doğan, Çiğdem (2015); “*Sevim Ak’ın Çocuk Kitaplarının Çocuk Edebiyatının Temel Öğeleri Yönünden İncelenmesi ve Türkçe Eğitime Katkısı*,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.
- Dursunoğlu, Halit (2007); *Çocuk-Edebiyat ve Çocuk Edebiyatı*, Ömer Yılar ve Lokman Turan (Ed.). *Eğitim Fakülteleri için Çocuk Edebiyatı içinde* (s.27-36). Pegem Akademi Yayınları, Ankara.
- Ekşi, Halil (2003); “Temel İnsani Değerlerin Kazandırılmasında Bir Yaklaşım: Karakter Eğitimi Programları,” *Değerler Eğitimi Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, s. 79-96.
- Ergin, Muharrem (2012); *Orhun Abideleri*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul.
- Ersoy, Feride (2019); *Türk Eğitim ve Kültür Tarihinde Değer Eğitimi*, Salih Zeki Genç ve Adem Beldağ (Ed.). *Karakter ve Değer Eğitimi içinde* (s. 172-187), Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.
- Gökçe, Bekir (2008); “*Gülten Dayıoğlu’nun Çocuk Öykülerinde Değer Eğitimi ve Öykülerin Türkçeye Katkısı*,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Gönen, Mehmet (2017); “*Çocuk Edebiyatı Yazarı ve Çizeri Olarak Feridun Oral’ın Çocuk Edebiyatımızdaki Yeri ve Eğitsel Değerler*,” Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Gönen, Mübeccel, Mehmet Uygun, Özge Erdoğan ve Mehmet Katrancı (2012); “Resimli Çocuk Kitaplarının Fiziksel, İçerik ve Resimleme Özellikleri Açısından İncelenmesi,” *Millî Eğitim*, Sayı 196, s. 258-272.
- Güleryüz, Hasan (2002); *Yaratıcı Çocuk Edebiyatı*, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.
- Güngör, Erol (2008); *Değerler Psikolojisi Üzerinde Araştırmalar*, Ötüken Yayınları, İstanbul.
- Güngör, Erol (2010); *Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak*, Ötüken Yayınları, İstanbul.

- Halstead, J. Mark ve Taylor, Monica J. (2000); "Learning and Teaching About Values: A Review of Recent Research," *Cambridge Journal of Education*, Cilt 2, Sayı 30, s. 169-202.
- Işık Demir, Aylin (2009); "Yeni Programa Göre Hazırlanmış İlköğretim 6. Sınıf Türkçe Ders Kitapları ve Bu Kitaplardaki Metinlerin Çocuk Edebiyatı Ölçütlerine Uygunluğu," Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- İncebacak, Zafer ve Yeliz Öztürk (2018); "Miyase Sertbarut'un Kapiland Üçlemesinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi," *Diyalektolog Sosyal Araştırmalar Hakemli Dergisi*, Sayı 19, s. 105-136.
- Karataş, Zeki (2015); "Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri," *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, Cilt1, Sayı1, s. 62-80.
- Karatay, Halit (2007); "Dil Edinimi ve Değer Öğretimi Sürecinde Masalın Önemi ve İşlevi," *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, Cilt 5, Sayı 3, s. 463-475.
- Karatay, Halit (2011); Çocuk Edebiyatı Metinlerinde Bulunması Gereken Özellikler, Tacettin Şimşek (Ed.). *Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı içinde* (s. 77-140), Grafiker Yayınevi, Ankara.
- Kasapoğlu, Hülya (2013); "Okulda Değer Eğitimi ve Hikayeler," *Milli Eğitim Dergisi*, Cilt 1, Sayı 198, s. 97-109.
- Kaya, Mehmet (2011); *Çocuk Edebiyatı Kitaplarında Resim*, Okulöncesi Çocuk Edebiyatı Kitap Kataloğu, Eğitim Sen Yayınları, Ankara.
- Kaynak, Latife (2012); "Değerler Eğitimi Bağlamında Sevinç Çokum'un Hikâyelerinin Analizi," Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Kazan, Vedat (2012); "Mevlâna İdris Zengin Masallarının Eğitsel Değeri," Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Kemiksiz, Ömer (2018); "Yazar ve Metin Tercihleri Bakımından Türkçe Ders Kitapları," *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, Cilt 11, Sayı 33, s. 945-967.
- Keskin, Yakup, Yücel Öksüz, İsmail Gelen, ve H. Bayram Yılmaz (2012); "İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Bazı Evrensel Değerleri Kazanım Düzeylerinin Karşılaştırılması (Samsun İli Örneği)," *On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 31, Sayı 2, s. 351-374.
- Koç Başaran, Yağmur (2017); "Sosyal Bilimlerde Örneklem Kuramı," *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı 47, s. 480-495.
- Mardi, H. Özge (2006); "Çocuk Kitapları Resimlemede Karakter Yaratma," Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

- MEB (2006); *İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı*, http://ttkb.meb.gov.tr/dosyalar/programlar/ilkogretim/turkce6_8.rar (Erişim Tarihi: 25.04.2012).
- MEB (2013); *Çocuk Edebiyatına Giriş*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- MEB (2018); *Türkçe Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- MEB (2018); Türkçe dersi öğretim programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=332> (Erişim Tarihi 10.01.2019)
- MEB ve TTKB (2017); “Müfredatta Yenileme ve Değişiklik Çalışmalarımız Üzerine” Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Oğuzkan, A. Ferhan (2000); *Yerli ve Yabancı Yazarlardan Örneklerle Çocuk Edebiyatı*, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Okay, Cüneyt (2006); “Eski Harfli Çocuk Dergileri,” *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt 4, Sayı 7, s.511-518.
- Oran, Gülşen (2015); “*Yalvaç Ural’ın Çocuk Kitaplarında Değer Eğitimi ve Bu Eserlerin Türkçe Öğretimine Katkısı*,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- Özlek, Emine (2014); “*Kırk Vezir Hikâyeleri’nde Eğitici Değerler ve Söz Varlığı*,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Robbins, Anthony (1993); *Sınırsız güç*, (Çev. Mehmet Değirmenci) İnkılap Kitabevi, İstanbul.
- Sallabaş, M. Eyyüp (2012); “Ömer Seyfettin Hikâyelerinin Türkçe Öğretiminde Değer Aktarımı Bakımından İncelenmesi,” *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 9, Sayı 8, s. 59-68.
- Sarı, Nihan (2006); “*Çocuk Kitapları İllüstrasyonları Üzerine Bir Araştırma ve Bir Örnekleme*,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Schwartz, H. Shalom (1994); “Are There Universal Aspects in The Structure and Contents of Human Values?” *Journal of Social Issues*, Cilt 50, Sayı 4, s. 19-45.
- Sertbarut, Miyase (2006); *Saat Canavarı*, Paydos Yayıncılık, Ankara.
- Sertbarut, Miyase (2007); *Altın Avcıları Plajda*, Tudem Yayınları, İzmir.
- Sertbarut, Miyase (2011); *Dedemin Sihirli Dükkânı*, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul.

- Sertbarut, Miyase (2012); *Kırmızı Kartal*, Tudem Yayınları, İzmir.
- Sertbarut, Miyase (2013); *İkizler İz Peşinde*, Tudem Yayınları, İzmir.
- Sertbarut, Miyase (2013); *Tuna'nın Büyümlü Gemisi*, Tudem Yayınları, İzmir.
- Sertbarut, Miyase (2014); *Yangın Tüpyüyle Uçan Çocuk*, Tudem Yayınları, İzmir.
- Sertbarut, Miyase (2015); *Sarı Maymun*, Tudem Yayınları, İzmir.
- Sertbarut, Miyase (2015); *Yalancı Portakal*, Tudem Yayınları, İzmir.
- Sertbarut, Miyase (2018); *Miyase Sertbarut Hakkında Bilgiler*, <http://www.miyasesertbarut.com/> (Erişim Tarihi: 05.11.2018).
- Sever, Sedat (1998); "Demokratik Kültür Edinimi Sürecinde Dil ve Edebiyat Öğretimi," *Yaşadıkça Eğitim*, Sayı 56, s: 4-5.
- Sever, Sedat (2013); *Çocuk Edebiyatı ve Okuma Kültürü*, Tudem Yayınları, Ankara.
- Sever, Sedat (2015); *Çocuk ve Edebiyat*, Kök Yayıncılık, Ankara.
- Sınar, Alev (2006); "Türkiye'de Çocuk Edebiyatı Çalışmaları," *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Sayı 7, s.175-225.
- Sırrı, Vahide ve A. Ulvi Mehmedoğlu (2015); "Karakter Eğitimi: Dün, Bugün ve Yarın," *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, Cilt 4, Sayı 1, s.121-144.
- Marshall, Gordon (1999); *Sosyoloji Sözlüğü* (çev. Osman Akınhay, Derya Kömürcü) Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Şahin, Abdullah (2007); *Çocuk-Edebiyat ve Çocuk Edebiyatı*, Ömer Yılar, Lokman Turan (Ed.). *Eğitim Fakülteleri için Çocuk Edebiyatı içinde* (s.3-15), Pegem Akademi Yayınları, Ankara.
- Şen, Ülker (2007); "*Millî Eğitim Bakanlığının 2005 Yılında Tavsiye Ettiği 100 Temel Eser Yoluyla Türkçe Eğitiminde Değerler Öğretimi Üzerine Bir Araştırma*," Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Şimşek, Nihat (2013); "Hayat Bilgisinde Kişisel Nitelik (Değer) Öğretimi," *The Journal of Academic Social Science Studies*, Cilt 6, Sayı 1, s. 1325-1346.
- Şimşek, Tacettin (2004); *Çocuk Edebiyatı*, Suna Yayınları, Konya.
- Şimşek, Tacettin (2014); "Çocuk Edebiyatı Tarihine Ön Söz," *Türk Dili*, Cilt: 107 Sayı 756, s. 15-58.
- Şimşek, Tacettin, Abdullah Arslan ve Y. Mahmut Yakar (2011); *Çocuk Edebiyatı Tarihi*, Tacettin Şimşek (Ed.), *Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı İçinde* (s.43-66), Grafiker Yayınevi, Ankara.

- Şimşek, Tacettin (Ed.) (2016); *Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı*, Grafiker Yayınevi, Ankara.
- Şirin, M. Ruhi (1994); *99 Soruda Çocuk Edebiyatı*, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Şirin, M. Ruhi (2007); *Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış*, Kök Yayıncılık, Ankara.
- Tarhan, Özge (2015); “Sosyal Bilgiler Öğretmeni Adaylarının Politik Okuryazarlığa İlişkin Görüşleri,” *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı 9, s. 649-669.
- TDK (2010); *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Toz, Hıfzı (2011); *Çocuk Edebiyatı Tarihi*, Ömer Yılar ve Lokman Turan (Ed.) *Eğitim Fakülteleri İçin Çocuk Edebiyatı içinde* (s: 39-61), Pegem Akademi Yayınları, Ankara.
- Tüfekçi Can, Dilek (2012). “*Çocuk Edebiyatı Üzerine Bir Araştırma: Tanımlar, Türler ve Teoriler*,” Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Ulusoy, Kadir ve Arslan, Abdullah. (2014); Değerli Bir Kavram Olarak Değer ve Değerler Eğitimi, Refik Turan ve Kadir Ulusoy (Ed.), *Farklı Yönleriyle Değerler Eğitimi İçinde* (s. 1-16), Pegem Akademi Yayınları, Ankara.
- UNICEF (1989); *Convention on the Rights of the Child*, www.ohchr.org/documents/professionalinterest/crc.pdf (Erişim Tarihi: 15.01.2018).
- Uslupehlivan, Eda (2018); “*Hasan Latif Sarıyüce'nin çocuk romanlarında değer eğitimi ve söz varlığı*,” Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- Vauclair, Christin-Melanie, Katja Hanke, Ronald Fischer & Johnny Fontaine (2011). “The Structure of Human Values at the Culture Level: A Meta-Analytical Replication of Schwartz's Value Orientations Using The Rokeach Value Survey,” *Journal of Cross-Cultural Psychology*, Sayı42, s. 186-205.
- Yakar, Yasin Mahmut (2011); “*Mustafa Ruhi Şirin'in Türk Çocuk Edebiyatındaki Yeri ve Eserlerinin Eğitsel Değeri Üzerine Bir İnceleme*,” Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Yalçın, S. Kaan ve Murat Şengül (2004); “Dede Korkut Hikâyelerinin Çocuk Eğitimi Açısından Öne Sürdüğü Değerler ve Ortaya Çıkarmak İstedığı Tıp Üzerine Bir Değerlendirme,” *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 14, Sayı: 2, s. 209-223.
- Yalçın, Alemdar ve Aytaş Gıyasettin (2008); *Çocuk Edebiyatı*, Akçağ Yayınları, Ankara.

- Yaman, Havva, Selma Taflan ve Sanem Çolak (2009); “İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Değerler,” *Değerler Eğitimi Dergisi*, Cilt 7, Sayı 18, 107-120.
- Yarar Kaptan, Seher (2015); “İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Hoşgörü Değerinin Karma Yaklaşımına Dayalı Bilgisayar Destekli Etkinliklerle Öğretimi,” Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yılar, Ömer ve Celepoğlu, Ayşegül (2011); Çocuk Yayınları ve Bu Yayınlarda Bulunması Gereken Temel Unsurlar, Ömer Yılar ve Lokman Turan (Ed.) *Eğitim Fakülteleri İçin Çocuk Edebiyatı içinde* (s: 39-61), Pegem Akademi, Ankara.
- Yıldırım, Ali ve Hasan Şimşek (2008); *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayınları, Ankara.
- Yılmaz, Ercan (2009); “Öğretmenlerin Değer Tercihlerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi,” *Değerler Eğitimi Dergisi*, Cilt 7, Sayı 17, s. 109-128.
- Yılmaz, Oğuzhan (2013); “Fatih Erdoğan’ın Eserlerinin Eğitsel Değerler Açısından İncelenmesi,” Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Yılmaz, Oğuzhan (2016); Çocuk Edebiyatı ve Eğitim, Tacettin Şimşek (Ed.) *Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı içinde* (s: 329-342), Grafiker Yayınevi, Ankara.
- Yiğittir, Süleyman ve Adem Öcal (2010); “İlköğretim 6. sınıf öğrencilerinin değer yönelimleri,” *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 24, s. 407-416.
- Yörükoğlu, Atalay (1996); “Çocuk Kitapları,” *Türk Dili*, Cilt 33, Sayı 292, s. 18-21.
- Yüksel, Sevdâ (2014); “Miyase Sertbarut’un Eserlerinde Çocuk ve Gençlik Sorunları,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Zivtçi, Figen. (2005); “Türk ve Alman Çocuklarına Seslenen Kitaplardaki Yetişkin Kahramanların Karakter Çerçevesi Açısından Değerlendirilmesi,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

EKLER

Ek 1: Miyase Sertbarut'un Çocuk Edebiyatı Üzerine Görüşleri

Yazar, Miyase Sertbarut, bu çalışma süresince araştırmacıya kitaplarının temini ve araştırmacının objektif bir değerlendirmede bulunabilmesi için içtenlikle yardımcı olmuş ve nitelikli bir çalışma olması için elinden gelen gayreti göstermiştir. Aşağıda kendileriyle 08.07.2019 tarihinde çocuk edebiyatı, çocuk öyküleri, değerlerin eğitimi ve incelenen öyküleri hakkında yapılan bir görüşme yer almaktadır. Yazarın ifade ettiği metne bağlı kalınmıştır.

1. Ülkemizde henüz yakın bir geçmişi olan çocuk edebiyatı her devirde farklı şekilde algılanmış ve yazarlar tarafından bu alanda eserler ortaya konmuştur. İçinde bulunduğumuz çağın bir yazarı olarak sizce çocuk edebiyatının günümüzdeki durumu nedir?

Günümüzde çocuk edebiyatı önceki devrilerde olduğu gibi bir yandan faydacı yaklaşımını sürdürüyor bir yandan türlü yönlendirmelerden kendini kurtarmak için bağımsızlığını ilan etmeye çalışıyor. Kıymetli olan şu, bir şey dayatma çabası içinde olanlar bile, artık çocuğun dilini, bakış açısını anlamış durumda. Yaş grupları önemseniyor, örneğin ergenler için yazılanlara göz attığınızda ergenliğin asî dilini rahatlıkla görüyorsunuz. Ama yazarlar “mesaj vermeliyim” arzusunu büyük oranda koruyor. Dil çılgınlaşsa da öz itibarıyla kitapların çoğu yönlendirme içeriyor. Yazarlar genellikle, güzel bir hikâye anlatmalıyım, aslolan hikâyedir demiyor, kitabın mesajının ne olacağı konusunda kafa yoruyor. Bu sorunda yayınevlerinin payı büyük. Çünkü yayınevleri kolay pazarlayabilecekleri kitaplar basmak istiyor, odaklandıkları nokta okulların ve öğretmenin bakış açısı. İşin içine eğitim-öğretimin bir parçası olmak girince de yazar bu yolda kalem oynatmaya devam ediyor. Üzülerek söylüyorum ki bu tutum, çocuk edebiyatının ülkemizde sıçramalar yapmasına engel oluyor. Sıkıcı metinler, sırf içindeki öğütler nedeniyle çocukların okuma listesine ekleniyor. Ama sonuç ne? Milli Eğitim Bakanlığı'nın ABİDE projesinin sonuçlarına bakarsak çocuklar kitap okumaya haftada 1 saatten daha az zaman ayırıyor. (Bkz: http://odsgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_06/27105534_ABYDE_4_2018_Ozet_Rapor.pdf) Oysa iyi kitap kendini okutur, çocukların az okumasında en büyük etken eline tutuşturulan kitabın okuma heyecanı duyurmamasıdır.

2. Çocuk kitabı yazarlığı çok yakın bir zamana kadar hafife alınmaktaydı. Sizce de hâlâ böyle bir algı var mıdır?

Evet, bu algı kısmen devam ediyor. Yine de bu algıyı değiştirecek olan şey çocukların tutumu. Çocuğunun bir kitabı heyecanla bir gün içinde okuyup bitirdiğini gören anne-baba o kitaba da yazarına da saygı duyar. “Bu çocuk okumayı sevmezdi, ne oldu buna?” diye düşünür. Ya da bir kitap çocuğun elinde haftalarca sürünüyor. İşte o zaman yetişkin birey de kitapların tek bir robot tarafından üretilmediğini, arkasında bir insan olduğunu, bazı kitapların çocuğa tatlı geldiğini,

bazılarının yavan olduğunu düşünür. Çocuk edebiyatı bu yavanlıktan kurtulursa hak ettiği saygıyı elbette görecektir.

3. Çocuklar için yazmadan önce neleri göz önünde bulundurursunuz? Nelerden beslenip ilham alırsınız? Örneğin, öğretmen kimliğinizin çocuklar için yazma konusunda size katkı sağladığını düşünüyor musunuz?

Bir kitaba başlayacaksam onu yazmanın beni heyecanlandırıp heyecanlandırmayacağını düşünürüm. Yazma süreci bana sıkıcı gelecekse çocuğa da okumak sıkıcı gelecektir. İlk yazdıklarım da kendi çocukluğumdan ve öğretmenlik deneyimlerimden çok beslendim. Şimdiki çocuklar ise bambaşka bir zamanın içinde olduklarından onlarla empati kurarak yazmaya gayret ediyorum. Bu empati çabası bana çok tatlı geliyor, yaşımı, kimliğimi unutuyorum. Sahneye çıkıp rolünü hissederek oynayan bir tiyatro oyuncusu olduğumu düşünüyorum.

Nereden beslendiğime gelince, ben hayalci biriyim, her şeyden ilham alabilirim, her konunun hikâye edilebileceğine inanırım. Bir TV haberinden yola çıkıp üzerine bir kurgu bindirebilirim. Pazarda babasına yardım eden bir çocuğun aklından neler geçirdiğini düşünürüm, parkta kavga eden iki çocuğun birbirlerine söyledikleri sözlere kulak veririm, Youtube’da fenomen olmaya çalışan çocuklar üzerine kafa yorabilirim. Sonuçta onlardan biri “Hadi bu kez benim hikâyemi anlat.” der, ben de yazmaya başlarım.

4. Öykülerinizi yazma amacınız nedir? Bu amaca ulaştığınızı düşünüyor musunuz?

Yazma süreci bana başka hayatları yaşama şansı veriyor, çünkü yazdıklarım tamamen kurgu bile olsa onların gerçek olduğunu düşünürüm. Yazmayı ve okumayı aslında zaman makinesine benzetirim. Bir düğmeye basarsın ve zaman değişir, mekân değişir, coğrafya değişir. Tabii ki pek çok yazar gibi benden geriye iyi birkaç kitap, iyi bir iz kalacak diye hayaller kurarım. Amacıma ulaştım mı bilmiyorum, bunu zaman gösterecek, tabii ben hâlâ en iyi kitabımı henüz yazmadım diye düşünmeye devam ediyorum. İnsanın arayışı bitmez, bitmişse o ömür noktalanmış demektir.

5. Dilidüzgün’e (2006: 44) göre altı tür yazar tipi vardır: Öğretici Yazar, İdeal Çocuk Yaratmaya Çalışan Yazar, Çocukluğuna Öykünen Yazar, Yanılsamacı Yazar, İdeolojik Yazar, Gerçeği ve Çocuğu Anlayan (İdeal) Yazar. Siz kendinizi bu ayırım dâhilinde nasıl nitelendirirsiniz?

Sanırım yazmaya başladığımda öğretmenliğin de etkisiyle ilk üç kategoriye giren bir tarzım vardı. İnsan yazdıkça öğrenir, ben de yazdıkça olgunlaştığımı düşünüyorum, ideale ulaşmaya çalışıyorum. Her kitap benim için bir kendini sınama, yeni bir deneyim. Yazar hangi kategoriye girerse girsin estetik bir dilden vazgeçmemeli ve kalıcı bir eser var etmek için çaba göstermelidir.

6. Öykülerinizde kendi çocukluğunuza vurgu yaptığınız yerler oldukça fazla. Kahramanlarla özdeşleştiğinizi düşünüyor musunuz? Bunu çocukluğunuza öykündüğünüz için mi yoksa çocuk gerçekliğine yaklaşmak için mi tercih ediyorsunuz?

Çocukluğuma vurgu yaptığım öyküler genellikle çocuk edebiyatı kulvarında ilk adımlarımı attığım dönemlere denk gelir. Bunun nedeni sanırım şu, insan yazmaya kendinden başlarsa işi kolaylaşır, çünkü insan en iyi kendini tanır. Sonra bundan kurtulursun, başka hayatların, başka çocukların dünyasında da sanki sen o çocukmuşsun gibi rahat yol alırsın. Örneğin şu an yayınevinde resimlenmekte olan bir kitabım okumayı sevmeyen, hatta nefret eden bir çocuğu anlatıyor ki ben öyle bir çocuk değildim. Ama o çocuğun ruh haline bürünebilmek onun gözüyle dünyayı görebilmek kendi çocukluğumu anlatmaktan daha fazla keyif verdi bana.

7. Çocuk gerçekliği kavramı sizce neleri içine almalıdır?

Çocuğun gerçek olarak algıladığı her şeyi bu kavrama dâhil edebiliriz. Çocuklar için yazan biri de bu gerçekliği algılayabilmeli, Fazıl Hüsni Dağlarca'nın dediği gibi "Çocuğun baktığı yerden bakmalı ve gördüğünü görmeli." Bu gerçekliğin içinde ejderhalar da olabilir, kendisinin uzaylı olduğunu düşünen, bir gün gerçek anne-babasının uçan daire ile geleceğini hayal eden bir çocuk da olabilir. Peki, biz ne yapıyoruz? Çocuk gerçekliğini yetişkin gerçekliğine dönüştürmek için gaddarlaşıyoruz. Büyüdüğüm coğrafyada şöyle bir söz vardı, "Çocuk akli, it akli." Böylece çocuğun alaya alınan, mantıksız görülen, önemsenmeyen bir aklının olduğu varsayıldı. Oysa ne çıkarsa işte o 'it akli'ndan çıkıyor aslında. İcatlar, yeni fikirler, başka türlü olabilir diye düşünenler... Çoğu yetişkinin giremediği o hayal dünyası insanoğlunun en kıymetli yeteneği.

8. Öykülerinizde Türkçe duyarlılığı ve anadil bilinci her fırsatta aktarılmaya çalışılmış, bu konuda neler söylemek istersiniz?

Dil, düşüncenin ayrılmaz bir parçası, kültürün aktarılmasında en önemli araç. Tabii dil ne kadar temiz olursa düşünce de o kadar berrak ve hızlı akar. Okurun estetik bir haz almasında, metnin yalınlığı, doğru ve uyumlu sözcüklerin seçilmesi önemlidir. Bazı öykülerimde, tabii öğretmenken yazdıklarım onlar, yabancı sözcüklerin istilasına karşı durulması gerektiği mesajını içeren öykülerim oldu. Bugün benzer bir öykü yazmak istesem, daha dolaylı anlatmak isterdim, çünkü artık bu kadar açık mesaj tam olarak yerine ulaşmaz diye düşünüyorum.

9. Edebi metinlere değer eğitimi konusunda bir görev yüklenmesi gerektiğini düşünüyor musunuz? Sizce çocuk eğitiminde edebi metinlerin yeri ne olmalıdır?

Bir edebi metinde yazar yerleştirmek istemese bile insanî değerler mutlaka bulunur. Çünkü edebi metin sonuçta hayattan, insanlardan, ilişkilerden bir kesit sunar. Edebiyat dediğimiz anlatı sanatı iyinin, doğrunun, güzelin yanında yer alacağından tabii ki bir yol göstericiliği vardır. Yanlış olan yalnızca bu kılavuzluk adına yazmaktır. Çünkü o zaman zorlama bir metin ortaya çıkar. Zorlama yazılmış metinler ise estetik zevk vermekten uzaktır ve okumayı sevdirmek böylesi metinlerle hiç kolay değildir.

10. Öykülerinizde en sık öne çıkan değerin çevre değerleri ve bununla ilişkili olan doğa sevgisi, doğanın katledilmesi, sağlıklı yaşam değerleri olduğu tespit edildi. Bu konuları edebiyatla bütünleştirmenizin nedeni nedir?

İnsanın dünya üzerinde çok fazla tahribata yol açtığı ortada. Kendi felaketimizi kendimiz hazırlıyoruz. Geremediği halde pek çok şey satın alıyor yine de mutlu olmuyoruz. Günümüz çocukları bu çılgınlığın içine doğdukları için onlara olup biten her şey normal gibi geliyor. Oysa ortada büyük bir haksızlık var hem kendimize hem doğadaki her şeye. Ben bunu fısıldıyorum, bir hikâyeye çerçevesinde okura yoldaşlık ederek, sesimi de çok fazla yükseltmeden konuşuyorum. Okur da kendi birikimine göre, yaşına göre alabileceği kadarını alıyor. Edebiyatla dünyayı kurtarmak mümkün değil, ama vicdanlı, empati kurabilen ve konuşulabilir insanlarla dünya üzerinde iyi şeyler yapılabilir, buna inanıyorum.

11. Öykülerinizde “hayal kurabilen başarılı çocuk” modeli çizme konusunda bir tutarlılık söz konusu. Burada parmak basmak istediğiniz asıl konu nedir?

Kültürümüzde ne yazık ki hayal kurmak küçümsenir, boş iş olarak algılanır, oysa insanı diğer canlılardan ayıran en önemli özelliklerden biri bu. Hayal kurabildiğiniz oranda yaratıcı olursunuz. Bilim ve sanatta dünya çapında işler yapabilmek için hayal kurabilen çocuklara ihtiyacımız var.

12. Öykülerinizi eleştirel bir gözle okur musunuz?

Evet, elimden geldiğince tarafsız kalmaya çalışarak eleştiririm. İlk kitaplarımdaki öykülerde mesajların fazla belirgin olması bugünkü bakış açısıyla beni rahatsız eder. O mesajların daha örtülü olmasını isterdim. Örneğin İki Zehirli Peşinde ile Sarı Maymun'u kıyaslırsak sanki farklı yazarların kaleminden çıkmış gibidir. İlkinde öğretmen havası hissedilirken ikincide daha fantastik, çocuk gerçekliğine daha yakın bir dil ve kurgu vardır. Yazar olarak ben de kendimi güncelliyorum. Son yıllarda yazdıklarımda mesajdan daha çok kurgunun heyecan verici olmasını önemsiyorum. Çünkü bugünün çocukları çok değişti, sabırları ve dikkatleri azaldı, günümüz çocuğunu kitabın içinde tutmak için yazarın da yeniliklere açık olması gerektiğine inanıyorum. Çocuk edebiyatı alanında yer alan birinin en önemli misyonu, okumaktan uzaklaşan günümüz çocuklarına okumayı sevdirmek olmalı.

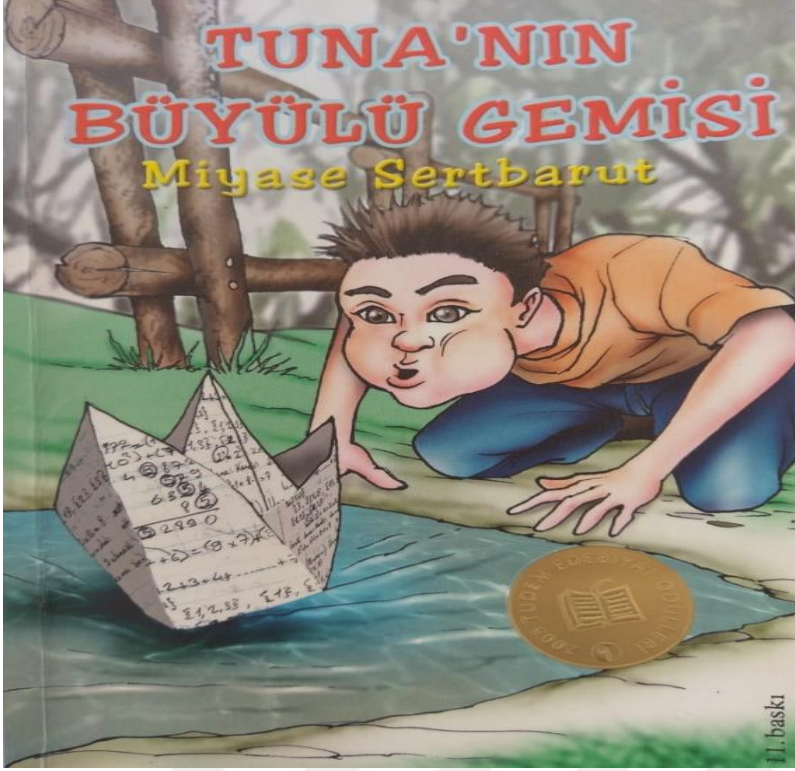
Ek 2: İncelenen Öykü Kitapları

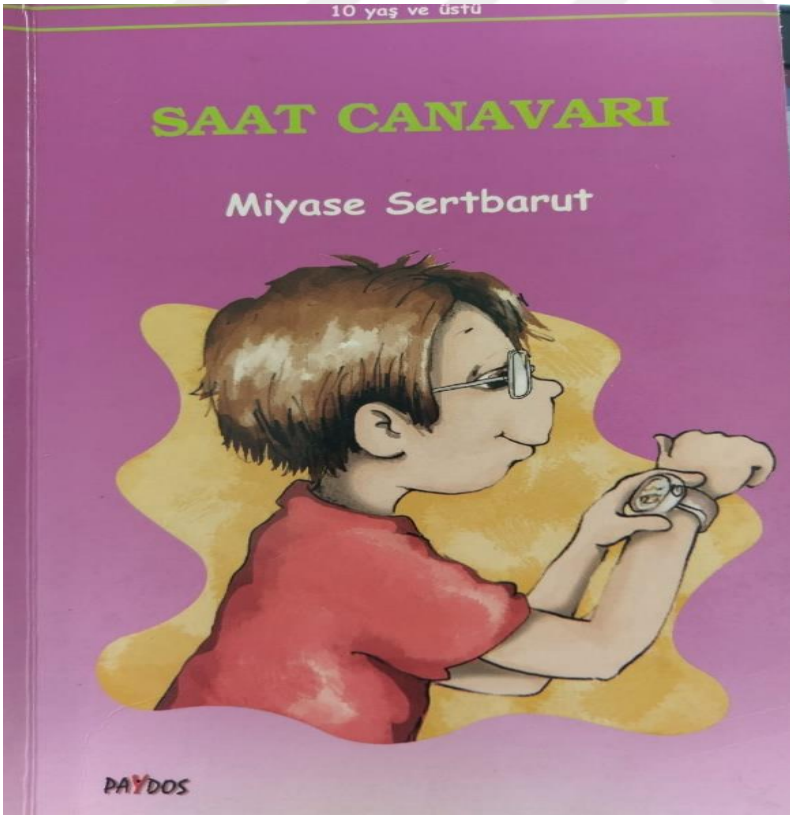
Kaynak: Miyase Sertbarut(2013); *İkizler İz Peşinde*, 3. Basım, Tudem, İzmir.

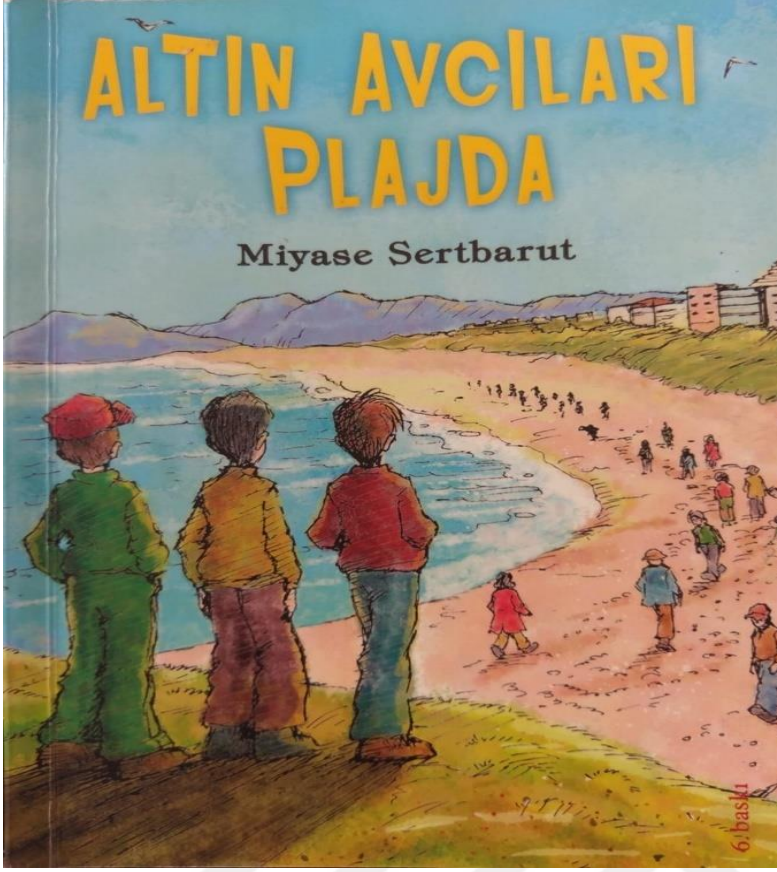
Kaynak: Miyase Sertbarut (2011); *Dedemin Sihirli Dükkanı*, 1. Basım, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul.

Kaynak: Miyase Sertbarut (2013); *Tuna'nın Büyülü Gemisi*, 11. Basım, Tudem, İzmir.

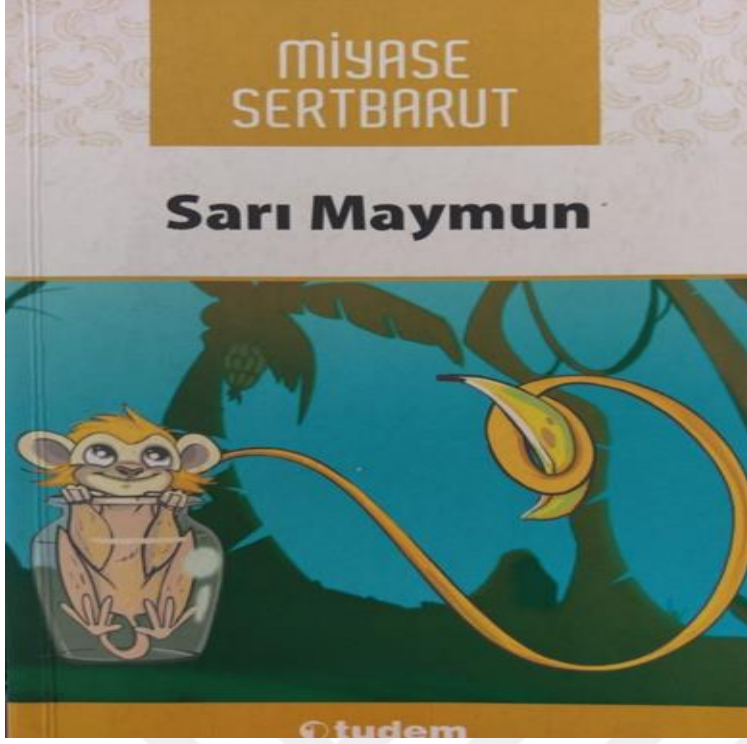
Kaynak: Miyase Sertbarut (2006); *Saat Canavari*, Paydos Yayıncılık, Ankara.

Kaynak: Miyase Sertbarut (2007); *Altın Avcıları Plajda*, 6. Basım, Tudem, İzmir

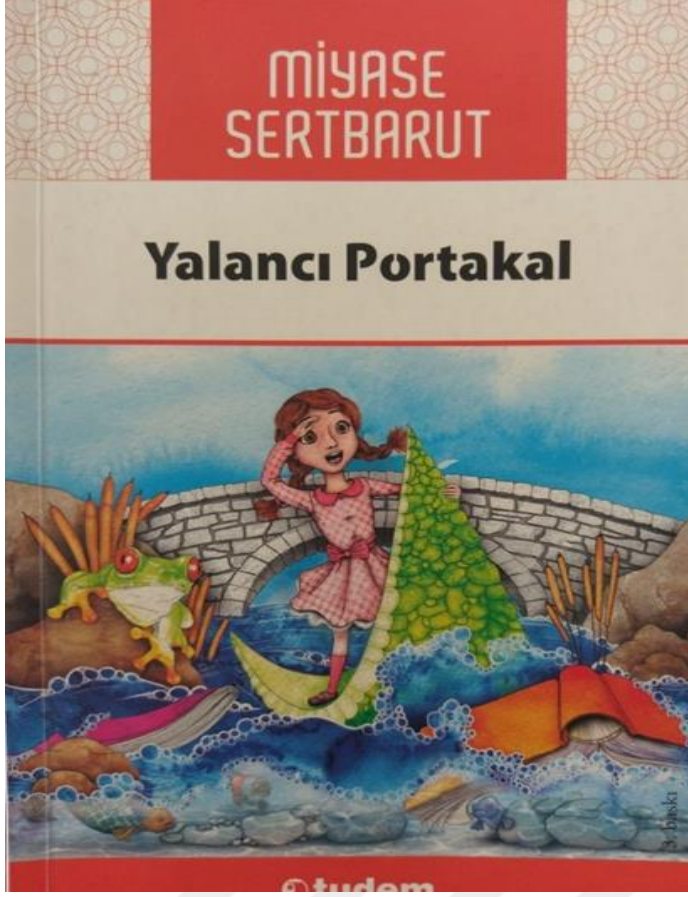
Kaynak: Miyase Sertbarut (2012); *Kırmızı Kartal*, 7. Basım, Tudem, İzmir.

Kaynak: Miyase Sertbarut (2015); *Sarı Maymun*, 1. Basım, Tudem, İzmir.

Kaynak: Sertbarut, Miyase (2014); *Yangın Tüpüyle Uçan Çocuk*, 1. Basım, Tudem, İzmir.

Kaynak: Miyase Sertbarut (2015); *Yalancı Portakal*, 3. Basım, Tudem, İzmir.

Ek 3: Miyase Sertbarut'un Aldığı Ödüller

- 1- FASULYEM BULUTLARA ÇIKAMAZ çocuk öyküleri, Çankaya Belediyesi ve Damar Edebiyat Dergisi, çocuk öykü yarışması, 1.lık ödülü, 1996. (Bu kitap daha sonra SAAT CANAVARI adıyla yayımlanmıştır.)
- 2- AYAKKABI GÖTÜREN KÖPEK, İzmir Özgür Eğitim Yayınları, öykü mansiyon ödülü, 1996.
- 3- SALİH DEDE'NİN SİHİRLİ PİPOSU “Bu” Yayınevi Çocuk Öykü Ödülü, Mansiyon, 1997. (Bu kitap daha sonra DEDEMİN SİHİRLİ DÜKKÂNI adıyla yayımlanmıştır.)
- 4- SINIFTA KALANLAR OKUL AÇTILAR, çocuk romanı, Eğitim-Sen, ikincilik ödülü, 1998.
- 5- ÇINAR AĞACINDAKİ GİZLİ GEÇİT, masal, Bu Yayınevi, mansiyon ödülü, 1998.
- 6- CAM AŞKI, çocuk filmi senaryosu, Kültür Bakanlığı “23 Nisan ve Çocuk” konulu senaryo yarışması, mansiyon ödülü, 1998.
- 7- ANADOLU ATEŞİ Radyo Tiyatrosu, TRT 1.lık ödülü, 1999.
- 8- GERÇEKLE BÜYÜMEK DÜŞLERLE YÜRÜMEK gençlik romanı, Bu Yayınevi, ikincilik ödülü, 1999. Bu kitap daha sonra Sil Baştan Aşk (Tudem Yayınları, İzmir, 2012) adıyla yayımlanmıştır.
- 9- ANNEMİN KOKUSU, çocuk romanı, Halkevleri, birincilik ödülü, 1999. (Bu kitap daha sonra BÜYÜMENİN ZAMANI GELDİ adıyla yayımlanmıştır.)
- 10- BAY YALNIZ VE BAYAN SÜTLAÇ (radyo tiyatrosu) TRT ikincilik ödülü, 1999.
- 11- TUNA'NIN BÜYÜLÜ GEMİSİ, çocuk öyküsü, Tudem,, birincilik ödülü, 2003.
- 12- KIRMIZI KARTAL çocuk öyküsü, Tudem, birincilik ödülü, 2003.
- 13- SİSİN SAKLADIKLARI, roman, Tudem, ikincilik ödülü, 2004.
- 14- Uzun Dalga 171 kHz (radyo tiyatrosu) yılı TRT mansiyon ödülü, 2005.
- 15- KAPILAND'IN KOBAYLARI, roman, Tudem birincilik ödülü, 2006.
- 16- SINAVSIZ HAVA SAHASI tiyatro, mansiyon ödülü, İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Ajansı
- 17- ŞENKO'NUN KANATLARI, Radyo tiyatrosu, TRT mansiyon ödülü, 2007.
- 18- GÜLTEN DAYIOĞLU ÇOCUK VE GENÇLİK EDEBİYATI VAKFI ÇOCUK ROMANI ÖDÜLÜ (Mezarlıktaki Gölge) 2013.

ÖZGEÇMİŞ

Kibar Furtun 1990 yılında Kastamonu'nun Tosya ilçesinde doğdu. İlköğrenimini (1998-2004) Tosya Yavuz Selim İlköğretim Okulu'nda, orta öğrenimini (2004-2008) Tosya Anadolu Lisesi'nde tamamladı. 2008-2012 yılları arasında Bülent Ecevit Üniversitesi (Zonguldak Karaelmas Üniversitesi) Ereğli Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği Bölümü'nde lisans öğrenimini fakülte birinciliği ile tamamladı. Yüksek Lisans öğrenimini de 2019 yılında Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalında tamamlayan Kibar Furtun, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalında araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır (2013-). Orta derecede İngilizce bilmektedir. Evli ve bir çocuk annesidir.